

Lagrådsremiss

Kriminalisering av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 16 april 2025

Gunnar Strömmer

Ida Kärnström
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I Sverige förekommer oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp såväl inom som utanför hälso- och sjukvården. Det kan leda till allvarliga fysiska och psykiska konsekvenser för de drabbade. I syfte att stärka skyddet för de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext föreslår regeringen att de två nya brotten ”oskuldskontroll” och ”intygande av sexuell oskuld” förs in i brottsbalken, och att ett straffbelagt förbud mot ”oskuldsingrepp” förs in i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Dessutom föreslås att underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras.

Förslagen innebär att det blir straffbart att

- undersöka någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld
- intyga att en annan person är eller inte är oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet
- göra ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld
- underlåta att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Straffet för oskuldskontroll respektive oskuldsingrepp föreslås vara fängelse i högst ett år. Straffet för intygande av sexuell oskuld föreslås vara böter eller fängelse i högst sex månader.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 december 2025.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)	9
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.....	10
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott.....	11
2.5	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	12
3	Ärendet och dess beredning	13
4	Skyddet för den personliga integriteten måste stärkas	13
4.1	Om oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp	13
4.2	Vidtagna åtgärder mot hedersrelaterat våld och förtryck och behovet av ytterligare insatser	15
5	Åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt tvångs- och barnäktenskap	17
5.1	Regelverket för hälso- och sjukvården behöver inte förändras.....	17
5.2	Oskuldskontroller ska kriminaliseras	20
5.3	Intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras	29
5.4	Oskuldsingrepp ska kriminaliseras	36
5.5	Vissa gemensamma frågor om medverkansansvar och brottskonkurrens	46
5.6	Behov av andra åtgärder vid sidan om kriminalisering	48
5.7	Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras	50
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	59
7	Konsekvenser.....	59
7.1	Ekonomiska konsekvenser	59
7.2	Övriga konsekvenser	61
8	Författningskommentar	63
8.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	63
8.2	Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)	68
8.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.....	69
8.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott.....	70
8.5	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	71

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Förstärkt skydd för den personliga integriteten – Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskulds- ingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37).....	72
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag.....	81
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	89

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i passlagen (1978:302),
3. lag om ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor,
4. lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott,
5. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 2 kap. 5 §, 4 kap. 10 § och 35 kap. 6 och 10 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 4 kap. 4 f och 4 g §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §¹

I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på någon av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarmakten på ett område där en avdelning av Försvarmakten befann sig,

2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,

3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer, och

4. brott som avses i

a) 4 kap. 1 a, 4 c och 4 e §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

b) 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott,

c) 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

d) 14 kap. 6 § eller försök till sådant brott,

e) 22 kap. 6 a och 6 b §§,

f) 2 § lagen (1982:316) *med* förbud mot könsstympning av kvinnor,

f) 2 § lagen (1982:316) *om* förbud mot könsstympning av kvinnor *och mot oskuldssingrepp på kvinnor,*

¹ Senaste lydelse 2023:882.

- g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner, eller
h) 19 § lagen (2023:677) om frysning av tillgångar.

4 kap.

4 f

Den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld, döms för oskuldskontroll till fängelse i högst ett år. Om gärningen är ringa utgör den inte brott.

4 g

Den som, med hänvisning till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet, intygar att någon annan är eller inte är oskuld döms för intygande av sexuell oskuld till böter eller fängelse i högst sex månader. Om gärningen är ringa utgör den inte brott.

10 §²

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel, grov människoexploatering *eller* olaga frihetsberövande och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök, förberedelse eller stämpling till människoexploatering, grovt olaga tvång, *äktenskaps-tvång*, *barnäktenskapsbrott*, grovt olaga hot, grovt hemfridsbrott eller grovt olaga intrång och för försök eller förberedelse till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa, eller grovt dataintrång.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel, grov människoexploatering, olaga frihetsberövande, *äktenskapstvång* *eller barnäktenskapsbrott* och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök, förberedelse eller stämpling till människoexploatering, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt hemfridsbrott eller grovt olaga intrång och för försök eller förberedelse till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa, eller grovt dataintrång.

35 kap.

6 §³

Om följande brott har begåtts mot en person som ännu inte fyllt arton år, ska tiden för åtalspreskription och absolut preskription räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. brott enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, om de ingår i brottet grov fridskränkning enligt 4 kap. 4 a §,

2. brott enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, om de ingår i brottet hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e §,

3. våldtäkt och grov våldtäkt enligt 6 kap. 1 §,

4. oaktsam våldtäkt enligt 6 kap. 1 a §,

5. sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 §,

6. oaktsamt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 3 §,

7. våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 §,

8. sexuellt utnyttjande av barn enligt 6 kap. 5 §,

9. sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 §,

10. utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 §,

11. utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling enligt 6 kap. 9 §,

12. sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 §,

13. sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,

14. koppleri och grovt koppleri enligt 6 kap. 12 §,

15. brott mot 2 § lagen (1982:316) *med* förbud mot könsstympning av kvinnor, och 15. brott mot 2 § lagen (1982:316) *om* förbud mot könsstympning av kvinnor *och mot oskuldsingrepp på kvinnor*, och

16. försök till brott som avses i 3, 5, 7–11, 14 och 15.

Tiden för åtalspreskription och absolut preskription beräknas enligt första stycket även vid barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första och sjätte styckena, och försök till sådant brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av 5 § första stycket inte leder till att brottet preskriberas senare.

10 §⁴

Detta kapitel gäller inte för

1. brott för vilket fängelse på livstid är föreskrivet,

2. dråp enligt 3 kap. 2 §,

3. våldtäkt eller grov våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller tredje stycket, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

4. våldtäkt mot barn eller grov våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 §,

5. brott enligt 2 § första eller tredje stycket lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor, och 5. brott enligt 2 § första eller tredje stycket lagen (1982:316) *om* förbud mot könsstympning av kvinnor

³ Senaste lydelse 2025:151.

⁴ Senaste lydelse 2025:151.

kvinnor, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år, eller kvinnor *och mot oskuldsingrepp på kvinnor*, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år, eller
6. försök till brott som avses i 1 och 2.

Om någon har begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt arton år, gäller dock bestämmelserna i detta kapitel.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2025.

2.2 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 8 § passlagen (1978:302) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Om en passansökan inte ska avslås enligt 7 § men det framkommer i ärendet att sökanden är skäligen misstänkt för ett brott, för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, ska passmyndigheten underrätta den som leder förundersökningen. Pass får i så fall inte utfärdas innan en vecka har gått från det att underrättelsen lämnades, om inte undersökningsledaren medger det.

Vad som sägs i första stycket ska även gälla om sökanden är skäligen misstänkt för äktenskaps- tvång eller barnäktenskapsbrott enligt 4 kap. 4 c § brottsbalken eller brott enligt 2 § andra stycket lagen (1982:316) *med* förbud mot könsstypning av kvinnor eller försök, förberedelse eller stämpling till något av dessa brott.

Vad som sägs i första stycket ska även gälla om sökanden är skäligen misstänkt för äkten- skapstvång eller barnäktenskaps- brott enligt 4 kap. 4 c § brotts- balken eller brott enligt 2 § andra stycket lagen (1982:316) *om* för- bud mot könsstypning av kvinnor *och mot oskuldsingrepp på kvinnor* eller försök, förberedelse eller stämpling till något av dessa brott.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2025.

¹ Senaste lydelse 2020:351.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor¹

dels att rubriken till lagen samt 1 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas två nya paragrafer, 1 a och 3 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

Lag (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor

1 §²

Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa *dess*a eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke *har lämnats till ingreppet* eller inte.

Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa *dem* eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke *till ingreppet har lämnats* eller inte.

1 a §

Ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld (oskuldsingrepp) får inte utföras, oavsett om samtycke till ingreppet har lämnats eller inte.

3 §³

Den som bryter mot 1 a § döms till fängelse i högst ett år.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2025.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1998:407.

² Senaste lydelse 1998:407.

³ Tidigare 3 § upphävd genom 2021:1024.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Ett rättsintyg får inte utfärdas utan den enskildes samtycke, om inte något annat följer av andra eller tredje stycket.

Ett rättsintyg som avser en målsägande får utfärdas utan samtycke

1. vid misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. vid misstanke om försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168),

3. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

3. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

4. om uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) har lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

Ett rättsintyg som avser den som är misstänkt för brott får utfärdas utan samtycke

1. i samband med kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken, eller

2. om annan undersökning än kroppsbesiktning har ägt rum och det finns misstanke om sådant brott som avses i andra stycket 1–3.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2025.

¹ Senaste lydelse 2016:548.

2.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 21 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

21 §¹

Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§, 26 kap. 1 §, 1 a § andra stycket, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 och 4 a §§ hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott

1. som riktats mot någon som inte har fyllt arton år, och

2. som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) *med* förbud mot könsstympning av kvinnor, eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, om en sådan gärning är belagd med straff.

2. som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) *om* förbud mot könsstympning av kvinnor *och mot oskuldsingrepp på kvinnor*, eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, om en sådan gärning är belagd med straff.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2025.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda och ta ställning till behovet av åtgärder mot s.k. oskuldskontroller, oskuldsintyg, oskuldsoperationer och liknande fenomen samt lämna nödvändiga författningsförslag. I uppdraget ingick också att ta ställning till om underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott bör kriminaliseras och, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag som innebär en sådan kriminalisering (dir. 2021:98). Genom tilläggsdirektiv den 7 juli 2022 fick utredaren i uppdrag att också analysera och redogöra för vilket straffansvar som i dag finns när det gäller s.k. omvändelseförsök av hbtq-personer samt ta ställning till om det straffrättsliga skyddet bör förstärkas, och i så fall lämna nödvändiga författningsförslag (dir. 2022:113). Genom ytterligare ett tilläggsdirektiv utvidgades uppdraget till att, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag som innebär en kriminalisering av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsoperationer (dir. 2022:136).

Utredningen lämnade den 30 juni 2023 sitt betänkande Förstärkt skydd för den personliga integriteten – Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37).

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2023/01620).

I lagrådsremissen behandlas betänkandets förslag, med undantag för förslagen om utvidgning av utreseförbudet i lagen (1999:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och kriminalisering av omvändelseförsök. En utvidgning av utreseförbudet i LVU har genomförts genom prop. 2023/24:72 Ett utvidgat reseförbud för barn. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juni 2024. Frågan om kriminalisering av omvändelseförsök bereds vidare inom Regeringskansliet.

4 Skyddet för den personliga integriteten måste stärkas

4.1 Om oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp

Oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp bygger på normer och ideal om att flickor och kvinnor ska vara oskulder när de ingår äktenskap. Att en flicka eller kvinna är oskuld betyder inom de grupper där dessa företeelser förekommer att hon inte har debuterat sexuellt, vanligen innebärande att hon aldrig har haft samlag. Oskuldsidealet, dvs. idealet om sexuell avhållsamhet före äktenskapet, är centralt i en hederskontext, men kan även förekomma utanför sådana sammanhang.

Oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp grundar sig i föreställningar om fysiska tecken på oskuld, främst vad avser mödomshinnans tillstånd. Mödomshinna är ett namn på en hinna som sägs täcka slidmynningen. En sådan hinna existerar dock inte utan det som finns är slemhinneveck runt slidmynningens kanter, vilket kallas slidkrans. Att en flicka eller kvinna ska blöda vid sitt första samlag är en annan sådan föreställning. Inom en hederskontext fungerar oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp som en bland flera mekanismer som syftar till att upprätthålla kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet.

Föreställningarna om fysiska tecken på sexuell oskuld är ogrundade. Hur slidöppningen ser ut skiljer sig från person till person. Det är inte möjligt att bedöma om en flicka eller kvinna har eller inte har haft samlag utifrån en undersökning av könsorganet (Sveriges läkarförbund, *Oskuldsintyg och oskuldsoperationer*, u.å. och Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi, *SFOG policy angående "oskuldskontroller", "oskuldsintyg" och "hymenplastik"*, 2022). Även föreställningen om att flickor och kvinnor blöder vid första samlaget är felaktig. Det kan finnas många förklaringar till blödning eller avsaknad av blödning som inte har med flickans eller kvinnans sexuella erfarenheter att göra (Essén, B., m.fl., *The experience and responses of Swedish health professionals to patients requesting virginity restoration (hymen repair)*, Reproductive Health Matters, 18:35, 38–46, 2010). Varken blödning eller avsaknad av blödning vid samlag kan således ge någon indikation på om en flicka eller kvinna har eller inte har haft samlag.

En *oskuldskontroll* är en undersökning av en flickas eller kvinnas underliv som genomförs i syfte att bedöma om hon är oskuld eller inte. Då oskuld, enligt de föreställningar som beskrivs ovan, många gånger anses synonymt med att ha en intakt mödomshinna kan en oskuldskontroll vara inriktad på om slidkransen är skadad, oavsett hur skadan har uppstått. En oskuldskontroll kan genomföras av t.ex. hälso- och sjukvårdspersonal inom den offentliga eller privata sjukvården, släktingar, religiösa ledare eller andra med särskild ställning inom den egna gruppen.

Ett *oskuldsintyg* är ett intyg utfärdat av en läkare eller någon annan person av vilket det direkt eller indirekt framgår att en flicka eller kvinna är eller inte är oskuld, t.ex. genom att det anges att hon har en intakt mödomshinna. Ett sådant intygande kan också ske muntligen.

Ett *oskuldsingrepp* är ett kirurgiskt ingrepp eller en liknande åtgärd i en flickas eller kvinnas underliv som genomförs i syfte att det vid ett senare tillfälle ska framstå som att hon är oskuld. Tillvägagångssättet kan variera från försök att konstruera något som ska föreställa en mödomshinna till förslövning av vaginan eller enklare ingrepp som att sätta några stygn i slidöppningen. Ett oskuldsingrepp kan genomföras inom den offentliga eller privata hälso- och sjukvården eller i privata sammanhang.

Frågan om att genomföra en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp eller att upprätta ett oskuldsintyg kan uppkomma i olika situationer, t.ex. inför ett stundande äktenskap. En oskuldskontroll kan också genomföras om en ogift flickas eller kvinnas familj misstänker att hon har haft samlag. Det förekommer också att flickan eller kvinnan eller hennes familj vill att en oskuldskontroll genomförs på grund av oro för att det som uppfattas som mödomshinnan har skadats på något annat sätt än genom sexuella aktiviteter, t.ex. till följd av användning av tampong eller en olycka. Ett

oskuldssingrepp kan utföras på en flicka eller kvinna som har haft samlag eller vars slidkrans uppfattas ha skadats på annat sätt. Även flickor och kvinnor eller deras familjer som enbart är oroliga över att flickan eller kvinnan inte ska blöda på bröllopsnatten kan initiera ett oskuldssingrepp.

Vad gäller förekomsten av oskuldskontroller, oskuldssintyg och oskuldssingrepp är utredningens samlade slutsats att alla dessa tre företeelser förekommer i Sverige. Det finns en efterfrågan på hälso- och sjukvården att tillhandahålla dem och det har i utredningens kartläggning framkommit att oskuldskontroller och oskuldssingrepp utförs inom såväl den offentliga och privata vården som den privata sfären. Kartläggningen tyder inte på att förekomsten är betydande, men det finns troligen ett mörkertal. Det förekommer även att flickor och kvinnor med hemvist i Sverige genomgår oskuldskontroller och oskuldssingrepp i utlandet.

Oskuldskontroller, oskuldssintyg och oskuldssingrepp kan påverka den berörda flickan eller kvinnan på flera sätt. Om flickan eller kvinnan bedöms ha haft samlag före äktenskapet kan det resultera i allvarliga såväl fysiska som psykiska bestraffningar. Planeringen och genomförandet av åtgärderna kan även innebära en stor psykisk påfrestning på flickan eller kvinnan vilken kan visa sig i form av rädsla och ångest, skam, självhat samt förlorad självkänsla. Risker att utsättas för en oskuldskontroll, ett oskuldssintyg eller ett oskuldssingrepp kan även ha en avskräckande effekt på flickan eller kvinnan och på så sätt begränsa hennes liv. Ett oskuldssingrepp medför också viss risk för blödning och anestesikomplikationer samt samlagssmärta och samlagssvårigheter.

För en närmare redogörelse av oskuldskontroller, oskuldssintyg och oskuldssingrepp samt förekomsten av dem hänvisas till betänkandet (SOU 2023:37 s. 77–106).

4.2 Vidtagna åtgärder mot hedersrelaterat våld och förtryck och behovet av ytterligare insatser

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som måste bekämpas med kraft. Åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldssintyg och oskuldssingrepp ingår i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Detta arbete har pågått under många år och bedrivs för närvarande inom ramen för regeringens tioåriga nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10). En kraftsamling mot hedersrelaterat våld och förtryck är också ett utvecklingsområde i regeringens åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel 2024–2026 (A2024/00869).

En rad lagstiftningsåtgärder har vidtagits på området. Ett flertal av dem syftar till att specifikt motverka barn- och tvångsäktenskap. Exempelvis har brotten äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott och vilseledande till äktenskapsresa införts. Därutöver har möjligheten för personer under 18 år att få tillstånd att gifta sig tagits bort och reglerna för erkännande av utländska barnäktenskap skärpts (se prop. 2013/14:208 Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor och prop. 2019/20:131 Ökat skydd mot

hedersrelaterad brottslighet). Regeringen har också i januari 2024 gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. analysera och ta ställning till om straffminimum och straffmaximum för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott bör höjas och, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag (dir. 2024:8). Uppdraget ska redovisas senast den 19 maj 2025.

Det har även vidtagits lagstiftningsåtgärder som mer generellt syftar till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. En ny punkt har lagts till i uppräknningen av försvårande omständigheter i 29 kap. 2 § brottsbalken vid bestämmande av ett brotts straffvärde (se prop. 2019/20:131). Enligt den punkten ska det särskilt beaktas om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts, eller annan likande grupps heder. Ett nytt brott, hedersförtryck, har också införts i brottsbalken (se prop. 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck). Kriminaliseringen innebär att en särskild strängare straffskala gäller för den som upprepat, med ett hedersmotiv, begår vissa brottsliga gärningar mot en person och där gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Det finns också regler om utreseförbud för barn i LVU. Utreseförbudet är sedan den 1 juni 2024 utvidgat till att omfatta situationer där det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan leda till vård enligt LVU (se prop. 2023/24:72).

Det har således hänt mycket på lagstiftningsområdet vad gäller åtgärder som syftar till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Det har dock inte vidtagits några särskilda lagstiftningsåtgärder i förhållande till oskuldskontroller, oskuldsintyg, oskuldsingrepp eller liknande företeelser.

Som framgår av avsnitt 4.1 förekommer oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp i Sverige såväl inom som utanför hälso- och sjukvården. Varje flicka och kvinna har rätt att bestämma över sin kropp och sin sexualitet. Att flickor och kvinnor utsätts för otillbörliga kontroller av sin sexualitet är således oacceptabelt och står helt i strid med de grundläggande värderingar som den svenska lagstiftningen bygger på. I syfte att stärka skyddet för den personliga integriteten för de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext behöver det straffrättsliga skyddet på området stärkas.

Flera åtgärder har alltså vidtagits i syfte att motverka barn- och tvångsäktenskap, bl.a. har brotten äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott införts. Hedersrelaterad brottslighet präglas inte sällan av en tystnadskultur i förhållande till myndigheter, vilket försvårar möjligheten att upptäcka dessa brott. Med beaktande av de allvarliga konsekvenser ett tvångs- eller barnäktenskap kan leda till finns det anledning att skärpa regleringen ytterligare, så att fler sådana äktenskap kan avslöjas och förhindras.

5 Åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt tvångs- och barnäktenskap

5.1 Regelverket för hälso- och sjukvården behöver inte förändras

Regeringens bedömning: Regelverket för hälso- och sjukvården behöver inte förändras i syfte att motverka oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Det finns inte behov av att ge Inspektionen för vård och omsorg ett särskilt uppdrag att se över sitt arbetssätt för att motverka dessa företeelser.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. Flera remissinstanser, bl.a. *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Region Stockholm och Sveriges Kommuner och Landsting*, instämmer i eller har inga invändningar mot utredningens bedömning.

Region Östergötland ser ett behov av att ytterligare klargöra det tillsynsansvar som genom lagförslagen tillfaller IVO.

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime och *Varken hora eller kuvad* anser att IVO bör få ett särskilt uppdrag att se över sitt arbetssätt för att motverka oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp.

Jämställdhetsmyndigheten motsätter sig utredningens bedömning att oskuldsingrepp inte med självklarhet kan anses gå emot vetenskap och beprövad erfarenhet.

Skälen för regeringens bedömning: Hälso- och sjukvården styrs av ett generellt regelverk, bl.a. hälso- och sjukvårdslagen (2017:30, HSL) och patientsäkerhetslagen (2010:659, PSL). Vidare finns ett antal särskilda lagar som är tillämpliga vid specifika åtgärder, såsom abortlagen (1974:595) och steriliseringslagen (1975:580). Frågan är om det finns anledning att göra några förändringar i den befintliga regleringen i syfte att motverka oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp.

Det är inte möjligt att vid en medicinsk undersökning fastställa om en flicka eller kvinna har haft samlag. En undersökning av en flicka eller kvinna i syfte att fastställa om hon har haft samlag är således inte i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Sådana undersökningar, men även intyganden om sexuell oskuld, strider därmed mot 6 kap. 1 § PSL. Detsamma gäller undersökningar och intyg som bygger på och förmedlar den felaktiga föreställningen att flickor och kvinnor som aldrig har haft samlag har en intakt, täckande modomshinna. Att oskuldskontroller och oskuldsintyg inte är förenliga med svensk rätt har även uttalats av Socialstyrelsen i ett meddelandeblad från 2018.

Frågan om oskuldsingrepp är förenliga med vetenskap och beprövad erfarenhet har hittills inte prövats. Det finns ett ärende hos IVO som rör en läkare som utfört sådana ingrepp, men ärendet är ännu inte avslutat. Det kan även noteras att Socialstyrelsen inte har utfärdat något meddelandeblad om vad som gäller i fråga om oskuldsingrepp. När det gäller oskulds-

ingrepp är det framför allt syftet med ingreppet som kan ifrågasättas. Att en person ska framstå som oskuld kan inte anses utgöra ett sådant syfte som ryms inom begreppet hälso- och sjukvård. Ingrepp har dock tidigare utförts inom hälso- och sjukvården utan lagstöd och medicinskt syfte, utan att åtgärderna ansetts strida mot kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet. Exempelvis gällde detta estetiska ingrepp i förskönande syfte före ikraftträdandet av lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, liksom omskärelse av pojkar som görs på religiöst eller kulturellt betingade grunder före ikraftträdandet av lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar. Utredningen bedömer att det framstår som oklart hur syftet med ett oskuldsingrepp skulle bedömas medicinskt-etiskt och att det därmed inte går att säga huruvida sådana ingrepp strider mot de gällande reglerna, främst kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet. *Jämställdhetsmyndigheten* motsätter sig denna bedömning och framhåller att oskuldsingrepp syftar till att återställa en mödomshinna som inte existerar. I brist på tydliga ställningstaganden eller riktlinjer vad gäller oskuldsingrepp kan regeringen inte dra någon annan slutsats än utredningen i frågan. Det finns således behov av att förtydliga regleringen så att det står klart att såväl oskuldskontroller och oskuldsintyg som oskuldsingrepp är otillåtna åtgärder. Eftersom dessa företeelser förekommer även i samhället i övrigt bör det inte införas ett förbud som gäller endast för hälso- och sjukvården. Att införa förbud mot sådana åtgärder i det generella regelverket för hälso- och sjukvården, såsom HSL och PSL, skulle också både bryta mot lagarnas systematik samt innebära viss dubbelreglering. Regeringen anser därför att frågan om oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp bör hanteras genom straffrättsliga åtgärder (se avsnitt 5.2–4).

En annan fråga är om det finns anledning att ändra reglerna om ingripanden mot verksamheter och personal inom hälso- och sjukvården. I den mån ett handlande inom hälso- och sjukvården strider mot kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet eller andra föreskrifter på området finns ett ansvarssystem på plats. Systemet bygger i första hand på att vårdgivaren bedriver ett systematiskt patientsäkerhetsarbete och vidtar lämpliga åtgärder om personal bryter mot reglerna. Om vårdgivaren inte fullgör sina skyldigheter kan IVO vidta olika åtgärder såsom föreläggande vid äventyr av vite eller, ytterst, stängning av verksamheten (7 kap. 24 och 26–28 §§ PSL). IVO kan också uttala kritik mot vårdpersonal (7 kap. 18 § PSL). När det gäller personal med s.k. legitimationsyrken såsom läkare, barnmorskor och sjuksköterskor kan IVO även inleda ett ärende hos Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) om prøvotid eller återkallelse av legitimation (7 kap. 30 § PSL). IVO har också en skyldighet att göra en åtalsanmälan om hälso- och sjukvårdspersonal är skäligen misstänkt för att i yrkesutövningen begått brott med fängelse i straffskalan, om inte en anmälan gjorts av HSAN (7 kap. 29 § PSL). IVO har i några ärenden uttalat kritik mot vårdpersonal som utfört oskuldskontroller och utfärdat oskuldsintyg eller ställt sig till förfogande för sådana ändamål. Såvitt framkommit har dessa fall rört frivilliga oskuldskontroller som utförts på begäran av flickan eller kvinnan och det har inte funnits skäl att tro att den granskade personen skulle utföra denna typ av kontroller i fortsättningen.

Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att de regler som rör ingripanden mot verksamheter och personal inom hälso- och sjukvården är adekvata för att tillgodose behovet av skydd. Regeringen anser därför, i likhet med utredningen, att det saknas skäl att förändra det befintliga regelverket för hälso- och sjukvården på detta område.

När det gäller möjligheten att förändra tillsynsarbetet i förhållande till hälso- och sjukvården i syfte att motverka oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp kan följande konstateras. IVO:s tillsynsområde är mycket omfattande och myndigheten arbetar riskbaserat i syfte att använda sina resurser på det mest effektiva sättet. En verksamhet kan bli granskad av olika skäl. IVO får löpande in synpunkter och klagomål på brister i vård och omsorg från bl.a. patienter, brukare, allmänhet och media. Vård- och omsorgsgivare har också skyldighet att rapportera vissa brister till IVO, t.ex. anmälningar enligt lex Maria och lex Sarah. Vidare är domstolar i vissa fall skyldiga att underrätta IVO om personer med legitimation eller motsvarande behörighet enligt särskilt förordnande döms för brott. Myndigheten sammanställer dessa upplysningar med information från egna och andra aktörers källor, t.ex. iakttagelser från patientnämnder, brukarorganisationer, kommuner och regioner. Informationen analyseras för att bedöma i vilka verksamheter det finns stora risker. Utifrån dessa riskanalyser inriktas tillsynen mot de verksamheter som är mest angelägna att granska. IVO ska också granska boenden för bl.a. barn och unga minst en gång per år. Myndigheten kan även få särskilda regeringsuppdrag med krav på tillsyn inom avgränsade områden.

IVO har identifierat ett fåtal ärenden rörande oskuldskontroller, oskuldsintyg eller oskuldsingrepp. Myndigheten uppger att uppgifter rörande den typen av företeelser alltid tas på allvar och utreds. Möjligheten för IVO att fånga upp oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp i tillsynen av hälso- och sjukvården är, med hänsyn till tillsynsområdets omfattning och komplexitet, till stor del beroende av att andra aktörer uppmärksammar myndigheten på att åtgärderna förekommer. Detta bygger i sin tur på att vårdgivarna är informerade och tar sitt ansvar för att bedriva patientsäkerhetsarbete, vidta förebyggande åtgärder, utreda händelser i verksamheten och vid behov anmäla personal som bryter mot reglerna. Även patienter och deras anhöriga kan uppmärksamma missförhållanden, men då krävs det att de förstår att åtgärderna är otillåtna. En särskild svårighet när det gäller oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp är att patienten eller dess anhöriga sällan har skäl att lämna klagomål. Dessutom saknar läkare eller annan sjukvårdspersonal många gånger incitament att dokumentera åtgärderna. När det gäller oskuldsingrepp kompliceras situationen ytterligare av att rättsläget är oklart.

IVO:s tillsynsansvar innefattar således redan åtgärder som rör oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Regeringen delar utredningens bedömning att det inte är möjligt att genom förändringar av tillsynsarbetet motverka dessa företeelser i någon större utsträckning. Regeringen anser därför, i likhet med utredningen men till skillnad från *Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime och Varken hora eller kuvad*, att det i nuläget inte finns behov av att ge IVO ett särskilt uppdrag att se över sitt arbetssätt för att motverka oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Som utredningen påpekar, och även *Region*

Östergötland framhåller, utesluter inte detta att det kan finnas anledning för myndigheten att överväga en sådan översyn om nya straffbestämmelser träder i kraft.

5.2 Oskuldskontroller ska kriminaliseras

Regeringens förslag: En ny straffbestämmelse om oskuldskontroll ska införas. Bestämmelsen ska omfatta den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld. Ringa fall ska inte utgöra brott. Straffet ska vara fängelse i högst ett år. Bestämmelsen ska placeras i 4 kap. brottsbalken. Försök, förberedelse eller stämpling till oskuldskontroll ska inte vara straffbart.

Regeringens bedömning: Det behöver inte framgå av bestämmelsen att samtycke inte befriar från ansvar.

Utredningens förslag och bedömning stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att böter ska ingå i straffskalan.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Amelmotagningen, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, flertalet kommuner och regioner, Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Jämställdhetsmyndigheten, Myndigheten för stöd till trossamfund, Polismyndigheten, RFSL, RFSL Ungdom, Statens skolverk, Svea hovrätt, Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges kristnas råd, Tjejers rätt i samhället, Unizon och Vårdförbundet, samt Institutet för mänskliga rättigheter* tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag och bedömning.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget men pekar på riskerna med en kriminalisering, främst att det kan innebära en fara för den berörda flickans eller kvinnans liv och hälsa om hon inte gör en oskuldskontroll. *Sveriges advokatsamfund* påtalar också denna risk och anser att det finns skäl att överväga om vissa oskuldskontroller ska vara straffria på grund av omständigheter i det enskilda fallet. *Falu tingsrätt* ställer sig tveksam till om fördelarna med en kriminalisering uppväger nackdelarna, särskilt risken att en redan utsatt grupp flickor och kvinnor avstår från att söka stöd och hjälp. *Statens medicinsk-etiska råd* påtalar att det är svårbedömt om en kriminalisering kommer leda till önskad effekt och att det finns farhågor att beakta. *Malmö stad* efterfrågar ett resonemang kring möjligheten att minimera risken för att en kriminalisering förstärker den rådande tystnads-kulturen.

Origo efterfrågar ett klagörande i fråga om när en oskuldskontroll på en minderårig inte är att betrakta som ett sexuellt övergrepp.

Flera remissinstanser har synpunkter på straffbestämmelsens utformning och några av dem föreslår alternativa skrivningar. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* avstyrker förslaget såsom det nu är utformat. Organisationen invänder mot att begreppet "oskuld" på förslaget sätt görs till legaldefinition i svensk straffrätt. *Rädda barnen* anför att begreppet "oskuld" är en social konstruktion utan vetenskaplig

grund. *Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet* och *Socialstyrelsen* påpekar att den föreslagna skrivningen kan befästa den felaktiga tron att det finns en mödomshinna eller antyda att det faktiskt är möjligt att bedöma oskuld genom en oskuldskontroll. *Folkhälsomyndigheten* anser att benämningen ”kvinnligt könsorgan” är missvisande eftersom även personer med annan könsidentitet än kvinna kan ha ett kvinnligt könsorgan. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* lyfter risken att t.ex. transpersoner inte skyddas av den nya bestämmelsen. *Hovrätten för Västra Sverige* frågar sig hur uttrycket ”undersöka” ska förstås i straffbestämmelsen. *Flera remissinstanser, bl.a. Hovrätten för Västra Sverige, Uppsala universitet* och *Åklagarmyndigheten*, anser att det bör framgå av straffbestämmelsen att samtycke från den som undersöks inte befriar från ansvar.

Burlövs kommun, Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer och *Åklagarmyndigheten* bedömer att bestämmelsen inte ska omfatta undantag för ringa fall. *Uppsala universitet* delar utredningens bedömning att ringa fall inte ska utgöra brott men konstaterar att gränsdragningen mellan det straffria och straffbara området bör tydliggöras.

Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige, Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* och *Åklagarmyndigheten* vill se en strängare straffskala. *Åklagarmyndigheten* för också fram att det av förarbetena tydligt bör framgå att bötesbrotten ska förbehållas de situationer som innefattar ett samtycke och där inga övriga försvårande omständigheter föreligger. *Linköpings universitet (Barnafriid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn)* anser att böter inte ska finnas med i straffskalan.

Falu tingsrätt och *Origo* menar att straffbestämmelsen bör placeras i 6 kap. brottsbalken, bl.a. med hänsyn till att en oskuldskontroll utgör en kränkning av den sexuella integriteten. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att bestämmelsen bör placeras tillsammans med oskuldsingrepp i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor (könsstympningslagen). *Rädda barnen* anför att det i fråga om bestämmelsens placering måste säkerställas att oskuldskontroll ingår i brottet hedersförtryck och fridskränkingsbrotten.

Länsstyrelsen Östergötland (Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck) vill se kriminalisering på försöks-, förberedelse- och stämplingsstadiet.

Origo anser att en kriminalisering av oskuldskontroll medför behov av ändringar i barnfridsbrottet.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En ny straffbestämmelse om oskuldskontroll bör införas

Att förmå någon att genomgå en oskuldskontroll och att utföra en sådan kontroll kan utgöra brott enligt dagens lagstiftning. Om en flicka eller kvinna genomgår en oskuldskontroll på grund av påtryckningar från personer i sin omgivning kan påtryckningarna vara av sådant slag att personerna gör sig skyldiga till brott, även om de inte deltar i genomförandet av oskuldskontrollen. Om det är fråga om påtryckningar genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig

gärning kan gärningen utgöra olaga tvång (4 kap. 4 § brottsbalken). Detsamma gäller påtryckningar genom hot att åtala eller ange flickan eller kvinnan för brott eller att lämna menligt meddelande om henne, om tvånget är otillbörligt. Om oskuldskontrollen genomförs på någon som inte deltar frivilligt kan den som utför kontrollen göra sig skyldig till olika sexualbrott såsom våldtäkt (6 kap. 1 § brottsbalken), sexuellt övergrepp (6 kap. 2 § brottsbalken), oaktsam våldtäkt (6 kap. 1 a § brottsbalken) och oaktsamt sexuellt övergrepp (6 kap. 3 § brottsbalken). En oskuldskontroll skulle också kunna utgöra ofredande (4 kap. 7 § brottsbalken) eller sexuellt ofredande (6 kap. 10 § brottsbalken). När det gäller sexualbrott mot barn under 15 år finns inte något krav på att deltagandet ska vara ofrivilligt. Vid en oskuldskontroll som genomförs på ett barn under 15 år kan det bli fråga om våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § brottsbalken), sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § brottsbalken) eller möjligen sexuellt ofredande mot barn (6 kap. 10 § brottsbalken). *Origo* efterfrågar ett klagorande i fråga om när en oskuldskontroll på en minderårig inte är att betrakta som ett sexuellt övergrepp. De flesta oskuldskontroller som utförs på barn under 15 år är att bedöma som någon form av sexualbrott mot barn. Det kan dock finnas handlingar som inte utgör ett sådant brott, t.ex. vissa okulära kontroller av könsorganet. En sådan situation skulle dock kunna medföra ansvar för ofredande. Oskuldskontroller som utförs på flickor och kvinnor över 15 år och som deltar frivilligt är i dag inte brottsliga.

Oskuldskontroller utgör inte en sådan religiöst grundad sedvänja som skulle kunna föranleda straffrättslig ansvarsfrihet med stöd av läran om social adekvans. Det går inte heller att föreställa sig en situation där ansvarsfrihetsgrunden nöd kan bli relevant. Samtycke är relevant i förhållande till oskuldskontroller på vuxna kvinnor men inte i förhållande till barn.

Frågan är alltså om det finns skäl att kriminalisera oskuldskontroller oavsett samtycke från flickan eller kvinnan, när kontrollerna inte utgör något sexualbrott, olaga tvång eller något annat brott, t.ex. ofredande. De flesta remissinstanserna, bl.a. *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten*, anser att det finns skäl till det.

En kriminalisering bör i första hand syfta till att motverka ett beteende som skadar eller riskerar att skada ett skyddsintresse. De skyddsintressen som i första hand är aktuella när det gäller kriminalisering av oskuldskontroller är dels flickors och kvinnors rätt och möjlighet till självbestämmande över sina kroppar och sin sexualitet, dels dessa individers fysiska och psykiska hälsa samt deras kroppsliga och, i synnerhet, sexuella integritet. Eftersom det uteslutande är flickors och kvinnors sexualitet som kontrolleras på detta sätt handlar det om en diskriminerande sedvänja. En kriminalisering skulle således utgöra ett avståndstagande från de hedersnormer och den kvinnosyn som den aktuella företeelsen är ett uttryck för och innefattar därmed även det grundläggande intresset av likabehandling mellan könen. Genomförande av oskuldskontroller kan förstärka eller bekräfta hedersnormer och felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin. Dessa hedersnormer och föreställningar kan leda till våld, hot, kränkningar samt inskränkt frihet för de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext. Oskuldskontroller får antas bidra till hedersnormernas fortlevnad och förekomsten av kontrollerna kan därmed, även i förlängningen, skada nämnda skydds-

intressen. Det finns enligt regeringens mening ett stort behov av att markera att denna typ av gärningar är oacceptabla och inte får förekomma i ett demokratiskt samhälle.

I de fall en oskuldskontroll genomförs till synes frivilligt är risken stor att flickan eller kvinnan har gått med på den på grund av rädsla eller oro för mer eller mindre allvarliga konsekvenser. Kontrollen hade sannolikt inte kommit till stånd utan påtryckningar eller djupt rotade förväntningar från den egna gruppen. Även om det inte skulle uppstå någon skada eller kränkning i det enskilda fallet är det fråga om en åtgärd som typiskt sett kan skada den psykiska hälsan och kränka den sexuella integriteten. Detta talar med styrka för att ett samtycke inte bör befria från straffansvar vid en kriminalisering. Som nämns ovan skulle ett av syftena med en kriminalisering av oskuldskontroller vara att markera ett avståndstagande från de hedersnormer och den kvinnosyn som företeelsen är ett uttryck för. Denna omständighet talar under alla förhållanden för att det saknas utrymme att samtycka till dessa kontroller.

Som anges i avsnitt 5.1 är en undersökning av en flicka eller kvinna i syfte att fastställa om hon har haft samlag inte i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Sådana undersökningar strider mot 6 kap. 1 § PSL. En kriminalisering skulle både skärpa och förtydliga förbudet mot oskuldskontroller inom hälso- och sjukvården. Därutöver skulle en kriminalisering aktualisera fler grunder för prövotid och återkallelse av legitimation enligt PSL. En utökad möjlighet att besluta om prövotid och återkallelse kan, vid sidan av en kriminalisering, få en avhållande effekt i sig. En kriminalisering kan även utgöra en stark signal till vårdgivare att uppmärksamma förekomsten av oskuldskontroller i verksamheten så att sådana kontroller avslöjas eller förebyggs.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen, i likhet med utredningen och flera remissinstanser, att det finns starka skäl att kriminalisera oskuldskontroller oavsett samtycke från flickan eller kvinnan.

Det finns dock, som några remissinstanser är inne på, argument som kan tala emot en kriminalisering. *Falu tingsrätt* lyfter risken att flickor och kvinnor som i dag vänder sig till hälso- och sjukvården med oskuldsrelaterad problematik kommer avstå från att söka hjälp och stöd. Som nämns ovan är det redan i dag otillåtet för hälso- och sjukvårdspersonal att genomföra oskuldskontroller. En kriminalisering innebär endast att reglerna skärps och förtydligas. De berörda flickornas och kvinnornas benägenhet att vända sig till hälso- och sjukvården bör således inte påverkas av en kriminalisering i någon större utsträckning. Det kan även vara så att en flicka eller kvinna avstår från att söka hjälp hos myndigheter för att undvika att avslöja en närstående som begått ett brott. Även om detta är en risk att beakta utgör den inte ett tillräckligt skäl för att avstå en kriminalisering. Vidare påpekar *Socialstyrelsen* att flickor och kvinnor som inte genomgår oskuldskontroller riskerar att utsättas för olika typer av fysiska och psykiska repressalier från bl.a. familjemedlemmar. Även *Sveriges advokatsamfund* pekar på den risken. Farhågan är förvisso värd att beakta. En oskuldskontroll kommer dock aldrig lösa de bakomliggande problemen och utgör således inte ett lämpligt svar på en eventuell hotbild mot flickan eller kvinnan. En kriminalisering kommer också förtydliga att oskuldskontroller är otillåtna och oacceptabla åtgärder, vilket torde förstärka de utsatta flickornas och kvinnornas situation. Under alla

förhållanden utgör omständigheter av detta slag inte tillräckliga skäl för att låta ett otillbörligt beteende förbli straffritt. Det finns inte heller anledning att, som advokatsamfundet föreslår, begränsa det straffbara området på den grunden.

Ett annat argument som tas upp av utredningen är att en kriminalisering skulle kunna leda till att flickor och kvinnor i större utsträckning reser eller förs utomlands för att genomgå oskuldskontroller. Genom kompletteringar av utreseförbudet i LVU, som trädde i kraft den 1 juni 2024, har skyddet för unga i detta avseende stärkts (se prop. 2023/24:72). Utreseförbudet omfattar situationer där det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan föranleda vård enligt LVU. Utlandsvistelse i syfte att genomföra en oskuldskontroll kan vara en sådan situation. Lagändringen skyddar i och för sig endast personer under 18 år. Risken att oskuldskontroller av vuxna kvinnor i större utsträckning kommer att utföras utomlands är emellertid inte ett tillräckligt skäl att avstå en kriminalisering.

Bl.a. *Statens medicinsk-etiska råd* för fram att det är tveksamt om en kriminalisering kommer leda till önskad effekt. När det gäller möjligheten att upptäcka och lagföra en oskuldskontroll kommer uppgifter från de flickor och kvinnor som genomgår kontrollerna många gånger bli avgörande för åtal och fällande domar. Tystnadskulturen och lojaliteten med gruppen kan emellertid förväntas försvåra utredningen av brottet. Som *Malmö stad* lyfter finns det till och med en risk att en kriminalisering förstärker den rådande tystnadskulturen initialt. En kriminalisering kan dock stärka förhandlingspositionen för de flickor och kvinnor som utsätts för påtryckningar från sitt sociala nätverk att genomgå en oskuldskontroll. Kriminaliseringen kan dessutom påverka och utgöra ett stöd för andra personer som lever i en hederskontext och som ifrågasätter eller ställer sig tveksamma till hedersnormer, t.ex. familjemedlemmar till den utsatta flickan eller kvinnan. Även om det endast blir fråga om ett fåtal åtal och fällande domar bör dessa likväl få ett stort symbolvärde i förhållande till personer som lever i en hederskontext, vilket på sikt kan antas bidra till att undergräva hedersnormerna och förändra tystnadskulturen. De utrednings- och bevisvärigheter som kan aktualiseras skiljer sig inte heller från vad som gäller i utredningar om andra hedersrelaterade brott.

Sammanfattningsvis kommer regeringen till samma slutsats som utredningen, nämligen att de omständigheter som talar för en kriminalisering av oskuldskontroller väger tyngre än de omständigheter som talar mot. En straffbestämmelse om oskuldskontroll bör därför införas.

Origo anser att en kriminalisering av oskuldskontroller föranleder behov av ändringar i barnfridsbrottet i 4 kap. 3 § brottsbalken. Frågan behandlas inte av utredningen och det saknas därför underlag för att ta ställning till den i detta lagstiftningsärende.

Straffbestämmelsens utformning

Vid utformningen av straffbestämmelsen om oskuldskontroll bör själva undersökningen utgöra utgångspunkt för vad det brottsliga handlandet ska bestå av. *Hovrätten för Västra Sverige* efterfrågar ett förtydligande av hur uttrycket ”undersöka” ska förstås i den föreslagna bestämmelsen. Det har

inte framkommit att oskuldskontroller sker på något annat sätt än genom en undersökning av könsorganet. Som anförs av utredningen kan en oskuldskontroll vara mer eller mindre ingripande och undersökningen kan innebära alltifrån en inspektion av slidkransen till att fingrar eller föremål förs in i underlivet. Det bör således inte krävas mer än att den som utför undersökningen tittar på könsorganet.

Det vanliga är att undersökningen inriktas på det som uppfattas som mödomshinnan, dvs. slidkransen, men det kan inte uteslutas att även andra fysiska tecken undersöks. En avgränsning till undersökningar av enbart det som uppfattas som mödomshinnan är därför alltför specifik. Det brottsliga handlandet bör i stället avse en undersökning av någon annans könsorgan. Eftersom oskuldskontroller i stor utsträckning bygger på specifika föreställningar om den kvinnliga anatomin, framför allt förekomsten av en mödomshinna, är sedvänjan i praktiken uteslutande kopplad till det kvinnliga könsorganet. Utredningen föreslår därför att kriminaliseringen bör avse undersökningar av någon annans kvinnliga könsorgan. *Folkhälsomyndigheten* anser att benämningen "kvinnligt könsorgan" är missvisande eftersom även personer med annan könsidentitet än kvinna kan ha ett kvinnligt könsorgan. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* lyfter risken att bestämmelsen i föreslagen lydelse inte skyddar personer som faller utanför ramen för kvinnligt kön, t.ex. transpersoner. Som utredningen anför saknar det betydelse vilket juridiskt kön den undersökta personen har eller vilket kön personen identifierar sig med. Så länge det handlar om en undersökning av ett kvinnligt könsorgan är bestämmelsen tillämplig. Då begreppet "kvinnligt könsorgan" är tillräckligt konkretiserat samtidigt som undersökningar på alla personer som har ett kvinnligt könsorgan omfattas av straffbudet, delar regeringen utredningens bedömning att den benämningen är den mest ändamålsenliga i sammanhanget.

Det som skiljer ut en oskuldskontroll från andra undersökningar av könsorganet är det kontrollerande syftet och undersökningens sociala innebörd. En straffbestämmelse bör därför ta sikte på detta. Oskuldskontroller genomförs med det huvudsakliga syftet att bedöma om en flicka eller kvinna har debuterat sexuellt, i första hand innebärande att hon aldrig har haft samlag, eller om det framstår som att hon inte har haft samlag, oavsett vilka sexuella erfarenheter hon faktiskt har. En kriminalisering bör täcka båda dessa situationer.

Utredningen föreslår att begreppet "oskuld" ska användas i straffbestämmelsen och att undersökningens syfte ska uttryckas vara att bedöma om flickan eller kvinnan är eller framstår som oskuld. Flera remissinstanser har synpunkter på den föreslagna formuleringen. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* invänder starkt mot att begreppet "oskuld" på föreslaget sätt görs till legaldefinition i svensk straffrätt. *Rädda barnen* anför att begreppet "oskuld" är en social konstruktion utan vetenskaplig grund och att den föreslagna formuleringen implicerar att oskuld är något som en person kan vara. I likhet med utredningen anser regeringen att begreppet "oskuld" i en straffbestämmelse inte kan anses utgöra en legitimering av föreställningar om oskuld och oskuldsideal. En fördel med att använda begreppet "oskuld" i bestämmelsen är att termen knyter an till föreställningar om sexuell oskuld. Begreppet får också anses allmänt känt i befolkningen i stort som

en person som ännu inte har gjort sin sexuella debut. Vidare påpekar *Barnombudsmannen*, *Brottsförebyggande rådet* och *Socialstyrelsen* att den föreslagna skrivningen kan befästa den felaktiga tron att det finns en mödomshinna eller antyda att det faktiskt är möjligt att bedöma oskuld genom en oskuldskontroll. *Barnombudsmannen* föreslår i stället formuleringen ”en undersökning i syfte att intyga någons sexuella oskuld”. Regeringen har förståelse för synpunkterna. Som nämnts tar dock bestämmelsens utformning sikte på syftet med kontrollen sett från kvinnans eller gärningspersonens perspektiv. Såsom utredningen för fram kan uttrycket ”i syfte att intyga” indikera att undersökningen utförs i någon annans intresse, vilket inte behöver vara fallet. Regeringen delar således utredningens bedömning att syftet med oskuldskontrollen bör formuleras på så sätt att bedömningen ska ta sikte på om flickan eller kvinnan är eller framstår som oskuld. För att regleringen ska bli heltäckande bör det också framgå att straffansvaret omfattar undersökningar som syftar till att, för egen eller annans del, bedöma oskuld.

Oskuldskontroller sker inte sällan med flickans eller kvinnans uttryckliga samtycke eller på hennes eget initiativ. Att den som undersöks samtycker till undersökningen bör dock, som nämns ovan, inte ha någon betydelse för ansvaret. Frågan är om detta bör framgå av straffbestämmelsen, vilket några remissinstanser förordar. Bestämmelsen i 24 kap. 7 § brottsbalken om ansvarsfrihet vid samtycke är generell tillämplig på alla brott. En brottstyps konstruktion kan dock medföra att bestämmelsen om samtycke blir irrelevant. Huruvida samtycke i det enskilda fallet ska tillmätas betydelse blir i sådana fall i stället en fråga om tolkning av brottsbeskrivningen (Asp, P. m.fl., *Kriminalrättens grunder* [2013, version 2, JUNO], s. 231 f.). Utredningen menar att brottstypens konstruktion i detta fall medför att bestämmelsen i 24 kap. 7 § brottsbalken inte blir tillämplig, och att det därför inte finns skäl att i brottsbeskrivningen särskilt ange att samtycke inte befriar från ansvar. Bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Åklagarmyndigheten* motsätter sig denna bedömning och vill se en skrivning härom. Som nämns ovan har en kriminalisering av oskuldskontroller flera skyddsintressen, däribland att markera ett avståndstagande från de hedersnormer och den kvinnosyn som företeelsen är ett uttryck för. Mot den bakgrunden delar regeringen utredningens bedömning att det redan med hänsyn till brottstypens konstruktion saknas utrymme att samtycka till en oskuldskontroll. Detta innebär att frågan om samtycke inte behöver regleras uttryckligen i bestämmelsen. Sammanfattningsvis kommer regeringen till samma slutsats som utredningen i denna del, dvs. att det av straffbestämmelsen om oskuldskontroll inte bör framgå att samtycke inte befriar från straffansvar.

Ringa fall bör inte utgöra brott

Oskuldskontroller är åtgärder som typiskt sett kan skada den psykiska hälsan och kränka den sexuella integriteten. Enligt den föreslagna straffbestämmelsen krävs dock inte att sådana skador och kränkningar uppstått i det enskilda fallet. Det krävs inte heller att undersökningen inneburit fara för eller varit ägnad att orsaka sådana effekter. I enlighet med vad utredningen anför innebär detta att det straffbara området kan

behöva avgränsas ytterligare. Det kan uppstå situationer där en undersökning formellt faller under straffbudet, men framstår som så bagatellartad i förhållande till skyddsintresset att den inte bör bestraffas. Så bör vara fallet om undersökningen inte alls eller endast obetydligt är ägnad att bidra till att upprätthålla en otillbörlig kontroll av flickans eller kvinnans sexualitet. Några remissinstanser, bl.a. *Västra Götalands-regionens kompetenscentrum om våld i nära relationer* och *Åklagarmyndigheten*, anser att undantag inte ska göras för ringa fall. Åklagarmyndigheten anför att ett undantag för ringa fall kan vara förenat med vissa tillämpningssvårigheter och bevisproblem. Regeringen delar emellertid utredningens bedömning att det för dessa rena undantagsfall finns behov av en ventil i bestämmelsen. *Uppsala universitet* efterfrågar ett tydliggörande av gränsdragningen mellan det straffria och straffbara området. Det kommer vara omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om en gärning faller inom det straffbara området eller inte (se vidare författningskommentaren till 4 kap. 4 f §).

Brottsbeteckning, straff och straffbestämmelsens placering

Regeringen delar utredningens bedömning att brottet bör benämnas oskuldskontroll.

Utredningen föreslår att straffskalan för brottet ska vara böter eller fängelse i högst ett år. Enligt utredningen torde en sådan straffskala täcka in samtliga fall och kan jämföras med straffskalan för t.ex. ofredande. Flera remissinstanser vill se en strängare straffskala. *Åklagarmyndigheten* anför att oskuldskontroller uteslutande genomförs i en hederskontext och kan leda till långvariga och förödande konsekvenser för den utsatta flickan eller kvinnan, varför det finns anledning att utvidga straffskalan. *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* lyfter att oskuldskontroller utgör allvarliga kränkningar av flickors och kvinnors personliga och sexuella integritet och sexuella självbestämmanderätt samt deras fysiska och psykiska hälsa. *Linköpings universitet* anser att böter inte ska finnas med i straffskalan. Regeringen delar remissinstansernas synpunkter vad gäller brottets allvar och de svåra konsekvenser som det kan leda till. Som redogörs för ovan har sådana överväganden legat till grund för bedömningen att kriminalisera oskuldskontroller. Allvarligare former av oskuldskontroller kommer att utgöra andra brott med strängare straffskala (se vidare avsnitt 5.5). Exempelvis har våldtäkt en straffskala på fängelse i lägst tre och högst sex år och sexuellt övergrepp en straffskala på fängelse i lägst sex månader och högst två år. Kriminaliseringen förstärker alltså det skydd som redan finns. *Hovrätten för Västra Sverige* påpekar att en oskuldskontroll kan bestå av handlingar som i sig framstår som påtagligt kränkande men som inte kan straffas som ett sexualbrott då kvinnan lämnat ett samtycke. Även med beaktande av detta gör regeringen bedömningen att det inte finns tillräckliga skäl att sträcka ut straffmaximum ytterligare. Regeringen anser däremot, i likhet med *Linköpings universitet* men till skillnad från utredningen, att böter inte är en tillräckligt ingripande påföljd för en oskuldskontroll. Som nämns ovan vill också flera remissinstanser se en strängare straffskala. Straffskalan för brottet bör således vara fängelse i högst ett år. Regeringen kommer framöver överväga vilka ytterligare förändringar som kan vara nödvändiga

för att säkerställa att straffen som döms ut för oskuldskontroll återspeglar allvaret i brottsligheten.

Utredningen anser att fridskränkningen är det dominerande inslaget vid en oskuldskontroll och att straffbestämmelsen därför bör placeras i 4 kap. brottsbalken. *Falu tingsrätt* och *Origo* anser att en oskuldskontroll i första hand är en kränkning av den sexuella integriteten och att straffbestämmelsen därför bör placeras i 6 kap. brottsbalken. *Hovrätten för Västra Sverige* tycker att straffbestämmelsen bör placeras tillsammans med bestämmelsen om oskuldsingrepp i könsstymningslagen. Oskuldskontroller förstärker och bekräftar såväl hedersnormer som den diskriminerande kvinnosyn som de är ett uttryck för. Det skulle därmed även kunna övervägas att placera bestämmelsen i 16 kap. brottsbalken. Regeringen delar dock utredningens bedömning att det dominerande inslaget vid en oskuldskontroll är fridskränkningen. Vidare anser regeringen att det inte finns skäl att placera bestämmelsen om oskuldskontroll i könsstymningslagen. Bestämmelsen om oskuldskontroll bör därför, som utredningen föreslår, placeras i 4 kap. brottsbalken.

Straffbestämmelserna om grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck innehåller uppräkningslistor av de brottsliga gärningar som kan ingå i brotten. Dessa brottskataloger omfattar bl.a. brott enligt 4 kap. brottsbalken (4 kap. 4 a § och 4 e §). I likhet med utredningen och *Rädda Barnen* anser regeringen att en oskuldskontroll bör kunna ingå i dessa brott. Eftersom bestämmelsen om oskuldskontroll placeras i 4 kap. behövs ingen vidare lagstiftningsåtgärd för att så ska bli fallet.

Försök, förberedelse och stämpling till oskuldskontroll bör inte kriminaliseras

Regeringen anser, i likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna men till skillnad från *Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck*, att brottet oskuldskontroll inte är så pass allvarligt att det finns anledning att kriminalisera gärningar på förberedelse- eller stämplingsstadiet.

Brottet är fullbordat redan när en undersökning i syfte att bedöma oskuld påbörjas. Handlandet är således kriminaliserat i ett tidigt skede och det finns därför inte heller skäl för en kriminalisering på försöksstadiet.

Inom Regeringskansliet bereds för närvarande förslag som lämnats i betänkandet *En översyn av 23 kap. brottsbalken* (SOU 2024:55). Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till hur straffansvaret för osjälvständiga brottsformer, t.ex. försök, förberedelse och stämpling, bör utvidgas och förändras för att på ett mer effektivt sätt motverka brott. Mot den bakgrunden kan det finnas anledning för regeringen att återkomma till frågan om en kriminalisering av de osjälvständiga brottsformerna när det gäller oskuldskontroll.

5.3 Intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras

Regeringens förslag: En ny straffbestämmelse om intygande av sexuell oskuld ska införas. Bestämmelsen ska omfatta den som intygar att en annan person är eller inte är oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Både skriftliga och muntliga intyganden omfattas av bestämmelsen. Ringa fall ska inte utgöra brott. Straffet ska vara böter eller fängelse i högst sex månader. Bestämmelsen ska placeras i 4 kap. brottsbalken. Försök, förberedelse eller stämpling till intygande av sexuell oskuld ska inte vara straffbart.

Regeringens bedömning: Det behöver inte framgå av bestämmelsen att samtycke inte befriar från ansvar.

Utredningens bedömning stämmer inte överens med regeringens förslag. Utredningen anser inte att intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras. Utredningen har dock i enlighet med uppdraget lämnat förslag på en straffbestämmelse om intygande av sexuell oskuld. Det förslaget stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen uttalar sig inte om samtycke ska befria från ansvar.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser, bl.a. *Brottsförebyggande rådet*, *Brottsoffermyndigheten*, *Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige*, *Svea hovrätt*, *Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi*, *Sveriges Advokatsamfund*, *Sveriges kristnas råd* och *Statens medicinsk-etiska råd*, tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens bedömning.

Lika många remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Brottsofferjouren Sverige*, *flertalet kommuner*, *Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck*, *Origo*, *Polismyndigheten*, *RFSL Ungdom*, *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime*, *Rädda barnen*, *Unizon*, *Vårdförbundet* och *Åklagarmyndigheten*, motsätter sig utredningens bedömning och anser att intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras. *Tjejers rätt i samhället* tillstyrker att skriftliga intyg om sexuell oskuld kriminaliseras. *Skelleteå kommun* anser att även en beställning av ett sådant intyg ska kriminaliseras. *Region Skåne* framhåller att det behövs en fördjupad utredning gällande kriminalisering av oskuldsintyg avseende barn.

Flera remissinstanser, bl.a. *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime*, *Vårdförbundet* och *Unizon*, för fram att oskuldsintyg legitimerar krav på oskuld samt bidrar till fortlevnaden av hedersnormer och föreställningar om den kvinnliga anatomin. Om sådana intyg inte kriminaliseras skickar man ut signaler om att de är acceptabla. *Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck* anför att oskuldsintyg befäster socialt konstruerade könsroller och maktrelationer samt att oskuldsintyg har en tydlig koppling till barn- och tvångsäktenskap. *Origo* anser att oskuldsintyg förstärker myten om mödomshinnans existens, vilken är avgörande för hedersnormernas fortlevnad. *Motala kommun* och *Rädda barnen* pekar på att oskuldsintyg möjliggör fortsatt våld, förtryck och kontroll i förhållande till utsatta flickor och kvinnor.

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck och *Åklagarmyndigheten* anser att en kriminalisering kan motverka kringgåenden av förbudet mot oskuldskontroller och oskuldsingrepp och bidra till ett heltäckande skydd mot otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet. Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Polismyndigheten* och *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime*, påpekar att det kommer att uppstå en lucka i lagen om intygande av sexuell oskuld inte kriminaliseras. *Origo* anser att oskuldskontroller och oskuldsintyg går hand i hand och att det bör avspeglas i lagstiftningen. Flera remissinstanser, bl.a. *Lunds kommun* och *Origo*, befarar att fler, och inte färre, intyg kommer utfärdas om oskuldskontroller men inte oskuldsintyg, kriminaliseras.

Skellefteå kommun för fram att det kan vara svårt att bevisa en oskuldskontroll vilket talar för en kriminalisering även av intygande av sexuell oskuld. Kommunen anser också att en kriminalisering av oskuldsintyg kan motverka både oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Även *Linköpings universitet* och *Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer* anför att en kriminalisering kan få betydelse i de fall en oskuldskontroll inte går att bevisa.

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime anför att ett intygande av sexuell oskuld har samma konsekvenser för individen som oskuldskontroller och oskuldsingrepp. *Rädda barnen* anser att intygande av sexuell oskuld inte är mindre integritetskränkande än en oskuldskontroll.

Åklagarmyndigheten anför att en kriminalisering kan få preventiv verkan och ha ett starkt signalvärde. Även *Linköpings universitet* pekar på signalvärdet av en kriminalisering. *Motala kommun* för fram att det är viktigt att kriminalisera i alla led för att tydliggöra att hedersförtryck inte är acceptabelt. *Brottsofferjouren* Sverige uppger att samhället måste ta tydligt avstånd från alla former av hederstänk kring oskuldsbegreppet.

Eskestuna kommun och *Varken hora eller kuvad* påtalar att utfärdande av oskuldsintyg förekommer inom hälso- och sjukvården, men i princip utan konsekvenser för vårdgivare eller sjukvårdspersonal, varför en kriminalisering behövs. *Lunds kommun* påtalar att en kriminalisering av oskuldsintyg skulle utgöra ett stöd till vårdpersonal m.fl. som ombeds att utfärda sådana intyg.

Åklagarmyndigheten anser att benämningen ”det kvinnliga könsorganets beskaffenhet” i utredningens alternativa förslag bör övervägas ytterligare.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En ny straffbestämmelse om intygande av sexuell oskuld bör införas

Som anføres i avsnitt 4.1 är ett oskuldsintyg ett intyg av vilket det direkt eller indirekt framgår att en flicka eller kvinna är eller inte är oskuld. Ett sådant intygande kan också ske muntligen. Enligt utredningens bedömning finns det inte tillräckliga skäl för en kriminalisering av oskuldsintyg. Flera remissinstanser, bl.a. *flertalet kommuner*, *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten*, delar inte den bedömningen och anser att intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras.

Som anförts av flera av dessa remissinstanser kan oskuldsintyg, på samma sätt som oskuldskontroller och oskuldsingrepp, förstärka och bekräfta hedersnormer och felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin. Oskuldsintyg bidrar således till upprätthållandet av dessa hedersnormer, inklusive kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet. Som nämnts kan dessa hedersnormer och felaktiga föreställningar leda till våld, hot, kränkningar samt inskränkt frihet för de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext. Oskuldsintyg är också många gånger en förutsättning för att ett äktenskap ska kunna ingås inom en hederskontext, inte sällan genom ett tvångs- eller barnäktenskap. Regeringen anser att det är av största vikt att skyddet för dessa flickors och kvinnors hälsa och integritet är fullgott.

En kriminalisering skulle således syfta till att skydda dels flickors och kvinnors rätt och möjlighet till självbestämmande över sina kroppar och sin sexualitet, dels dessa individers fysiska och psykiska hälsa samt deras kroppsliga och, i synnerhet, sexuella integritet. Eftersom det uteslutande är flickors och kvinnors sexualitet som kontrolleras på detta sätt handlar det om en diskriminerande sedvänja. En kriminalisering skulle således utgöra ett avståndstagande från de hedersnormer och den kvinnosyn som oskuldsintyg är ett uttryck för och innefattar därmed även det grundläggande intresset av likabehandling mellan könen.

Bl.a. *Linköpings universitet* och *Åklagarmyndigheten* hänvisar till lagstiftningens signalvärde. Signalvärdet av en kriminalisering ska inte underskattas i dessa sammanhang. När det gäller hedersrelaterad brottslighet, som kan vara socialt accepterad i den kontext i vilken den utövas och stöds av t.ex. gärningspersonens och den utsattas familj och släkt, kan värdet av att uttryckligen markera att det handlar om en oacceptabel företeelse som inte får förekomma i ett demokratiskt samhälle vara större än för andra brottstyper. Den normerade effekt som en kriminalisering medför borde även på sikt kunna bidra till minskad förekomst samt underlätta för de brottsoffer som tar sig mod och anmäler brott. Kriminaliseringen kan således, som också *Åklagarmyndigheten* framhåller, ha en preventiv verkan.

Enligt utredningen är ett intygande av sexuell oskuld mindre integritetskränkande än en oskuldskontroll. Regeringen delar i och för sig den bedömningen, men ett oskuldsintyg får likväl anses mycket kränkande mot den flicka eller kvinna som intyget avser då hennes sexualitet på ett otillbörligt sätt görs till en angelägenhet för en vidare krets. Vidare anför utredningen att ett oskuldsintyg ofta bygger på en oskuldskontroll och genom att kriminalisera oskuldskontroller minskar i praktiken utrymmet att straffritt intyga oskuld. Regeringen delar inte den bedömningen. Även om ett intygande av sexuell oskuld i många fall har föregåtts av en oskuldkontroll, är en sådan kontroll inte en förutsättning för att intyga oskuld. Exempelvis kan ett intyg upprättas utan att en kontroll har gjorts (dvs. ett falskt intyg). Ett intyg kan även upprättas utifrån ett fotografi eller en journalanteckning. Som bl.a. *Barnombudsmannen* och *Polismyndigheten* påpekar uppstår en lucka i lagen om oskuldsintyg förblir straffria, som möjliggör kringgåenden av förbudet mot oskuldskontroll. En tänkbar konsekvens av detta är att fler oskuldsintyg än tidigare kommer att utfärdas. Vidare kan, som bl.a. *Linköpings universitet* och *Skellefteå*

kommun framhåller, en oskuldskontroll vara svår att bevisa, vilket ytterligare talar för en kriminalisering även av intygande av sexuell oskuld.

Regeringen kan också konstatera att det nuvarande skyddet mot oskuldsintyg inte är tillräckligt. Regeringen delar utredningens bedömning att utfärdande av ett oskuldsintyg inte kan anses innebära fara i bevishänseende och därmed i regel inte kan utgöra osant intygande enligt 15 kap. 1 § första stycket brottsbalken. Utredningen anför vidare att den som utfärdar ett oskuldsintyg med vetskap om att det ska användas vid ett tvångs- eller barnäktenskap riskerar att dömas för förberedelse till äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott enligt 4 kap. 10 § brottsbalken. Frågan har dock inte prövats i domstol. Det kan således inte uteslutas att utfärdande av ett oskuldsintyg skulle bedömas utgöra förberedelse till äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott. Bestämmelsen om förberedelse till brott kan dock under alla förhållanden inte träffa samtliga oskuldsintyg. Exempelvis står det klart att oskuldsintyg som upprättas inför ett äktenskap som är frivilligt och inte utgör ett barnäktenskap faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde.

Som anges i avsnitt 5.1 är utfärdande av oskuldsintyg inte i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Sådana intyg strider mot 6 kap. 1 § PSL. Samma argument som anförs i avsnitt 5.2 för en kriminalisering av oskuldskontroller gör sig gällande för en kriminalisering av oskuldsintyg. En kriminalisering skulle således både förtydliga och skärpa förbudet mot oskuldsintyg inom hälso- och sjukvården. Därutöver skulle en kriminalisering bl.a. aktualisera fler grunder för prövotid och återkallelse av legitimation enligt PSL. En kriminalisering kan även utgöra en stark signal till vårdgivare att uppmärksamma förekomsten av oskuldsintyg i verksamheten så att sådana intyg kan avslöjas eller förebyggas.

I de fall ett intygande av sexuell oskuld görs med flickans eller kvinnans samtycke är risken stor att flickan eller kvinnan gått med på det på grund av rädsla eller oro för mer eller mindre allvarliga konsekvenser. Ett intygande av oskuld hade troligen inte kommit till stånd utan påtryckningar eller djupt rotade förväntningar från den egna gruppen. Även om det inte skulle uppstå någon skada eller kränkning i det enskilda fallet är det således fråga om en åtgärd som typiskt sett kan skada den psykiska hälsan och kränka den sexuella integriteten. Detta talar med styrka för att ett samtycke inte bör befria från straffansvar vid en kriminalisering. Som nämns ovan har en kriminalisering av oskuldsintyg flera skyddsintressen, däribland att markera ett avståndstagande från de hedersnormer och den kvinnosyn som företeelsen är ett uttryck för. Denna omständighet medför under alla förhållanden att det saknas utrymme att samtycka till sådana intyganden.

Som anförs i redogörelsen om oskuldskontroller finns det argument som kan tala emot en kriminalisering, såsom att flickor och kvinnor som inte kan uppvisa ett oskuldsintyg riskerar att utsättas för repressalier eller att en kriminalisering inte skulle vara effektiv (se vidare avsnitt 5.2). Regeringen anser dock, på samma sätt som när det gäller oskuldskontroller, att de omständigheter som talar för en kriminalisering väger tyngre än de omständigheter som talar mot.

Sammantaget anser regeringen, i likhet med flera remissinstanser, att det finns starka skäl att kriminalisera intygande av sexuell oskuld oavsett samtycke från flickan eller kvinnan.

En kriminalisering av oskuldsintyg är en proportionerlig inskränkning av yttrandefriheten

En kriminalisering av intygande av oskuld utgör en begränsning av yttrandefriheten. Enligt utredningen kan en sådan begränsning inte anses vara nödvändig eller proportionerlig.

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. yttrandefriheten. Enligt 21 § får begränsningar av bl.a. yttrandefriheten göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. I 23 § anges därutöver att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till bl.a. enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Yttrandefriheten skyddas även av artikel 10 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Rätten till yttrandefrihet enligt konventionen innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Av artikeln framgår dock att utövandet av yttrandefriheten får underkastas inskränkningar som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till bl.a. förebyggandet av brott eller skyddet för hälsa eller moral eller annans goda namn och rykte eller rättigheter.

En kriminalisering av intygande av oskuld skulle göras med hänsyn till behovet av att förebygga brott samt skydda hälsa, privatlivets helgd samt någon annans goda namn, rykte och rättigheter. Enligt regeringens bedömning är en kriminalisering nödvändig för att skyddet mot den otillbörliga kontroll av flickors och kvinnors sexualitet som oskuldsintyg, oskuldskontroller och oskuldsingrepp tillsammans utgör ska vara fullgott. Det är inte fråga om en begränsning av yttrandefriheten i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga eller kulturella angelägenheter, vilken anses särskilt skyddsvärd. Rätten att yttra sig eller sprida information om en flickas eller kvinnas sexuella erfarenheter kan inte heller anses vara så stark att en begränsning av detta slag ska bedömas vara för långtgående. Det ska också påpekas att en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld inte ska ta sikte på varje yttrande som rör en flickas eller kvinnas sexuella erfarenheter, utan vara begränsad till intyganden som baseras på det kvinnliga könsorganets beskaffenhet (se vidare nedan). Sammantaget anser regeringen att de intressen som en kriminalisering syftar till att

skydda inte kan tillgodoses med önskvärd effektivitet på ett mindre ingripande sätt. En kriminalisering får därför anses utgöra en proportionerlig begränsning av yttrandefriheten.

Straffbestämmelsens utformning

Intygande av sexuell oskuld innebär i vid mening att en person lämnar uppgifter om att en annan person är eller inte är oskuld. Likt vad som föreslås angående straffbestämmelserna om oskuldskontroll och oskudsingrepp bör begreppet ”oskuld” användas i bestämmelsen om oskudsintyg (se avsnitt 5.2 och 5.4). Den straffbara handlingen bör därmed utgöras av att en person lämnar uppgifter om att en annan person är eller inte är oskuld.

En uppgift om att någon är oskuld kan dock bygga på mer eller mindre lösa uppgifter, såsom rykten eller vad den berörda personen själv har berättat om sina sexuella erfarenheter. Det är inte rimligt att straffa var och en som lämnar uppgifter om att någon annan är oskuld oavsett uppgifternas karaktär och det sammanhang de förekommer i. Det är när en person bestyrker eller på annat sätt ställer sig bakom uppgifternas riktighet som beteendet blir straffvärt. Det brottsliga handlandet bör därför omfatta intyganden om att en person är eller inte är oskuld. Oskudsintyg bygger, på samma sätt som oskuldskontroller och oskudsingrepp, på oskuldsnormer och specifika föreställningar om den kvinnliga anatomin. De intyganden som är skadliga är de som, mot bakgrund av dessa normer och föreställningar, är ägnade att främja en otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet. Straffbestämmelsens tillämpningsområde bör begränsas på motsvarande sätt och omfatta endast intyganden om att en person är eller inte är oskuld med hänsyn till könsorganets utseende eller tillstånd, dvs. könsorganets beskaffenhet. En sådan utformning knyter an till bestämmelsen om oskuldskontroll, samtidigt som det inte uppställs krav på att intygandet ska innehålla en uppgift om hur den intygande personen har kommit fram till sina slutsatser. Detta är rimligt med hänsyn till att ett straffansvar för intygande av sexuell oskuld inte förutsätter en föregående oskuldskontroll. Ett oskudsintyg är i praktiken uteslutande kopplat till det kvinnliga könsorganet. Bestämmelsen bör därför omfatta uppgifter om det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Det saknar betydelse vilket juridiskt kön personen som intyget avser har eller vilket kön personen identifierar sig med.

Ett intygande kan ske på olika sätt, såväl muntligen som skriftligen eller på annat sätt, t.ex. genom gester. För att förbudet inte ska kunna kringgås bör det straffbara handlandet inte vara avgränsat till att uppgifterna är lämnade i någon viss form. I praktiken borde det inte vara aktuellt med annat än skriftliga och muntliga intyganden.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att straffbestämmelsen ska utformas i enlighet med det förslag som utredningen har lämnat.

En annan fråga är om det av straffbestämmelsen om intygande av sexuell oskuld bör framgå att straffansvaret gäller oavsett samtycke från den flicka eller kvinna som intyget avser. Regeringen gör i denna del samma bedömning som när det gäller straffbestämmelsen om oskuldskontroll (se avsnitt 5.2). Det bör således inte framgå av bestämmelsen om intygande av sexuell oskuld att samtycke inte befriar från straffansvar.

Ringa fall bör inte utgöra brott

I den föreslagna straffbestämmelsen om oskuldskontroll anges att ringa fall inte utgör brott. Detta innebär att bestämmelsen inte omfattar undersökningar som framstår som så bagatellartade i förhållande till skyddsintresset att de inte bör bestraffas. Så bör vara fallet när undersökningen inte alls eller endast obetydligt är ägnad att bidra till att upprätthålla en otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet (se avsnitt 5.2). Även när det gäller intygande av sexuell oskuld kan det tänkas finnas fall som framstår som bagatellartade. De omständigheter som gör att det blir fråga om ringa fall vid en oskuldskontroll är relevanta även när det gäller intygande av sexuell oskuld. Regeringen anser i likhet med utredningen att det för dessa rena undantagsfall finns behov av en ventil i bestämmelsen. Det kommer vara omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om en gärning faller inom det straffbara området eller inte (se vidare författningskommentaren till 4 kap. 4 g §).

Brottsbeteckning, straff och straffbestämmelsens placering

Eftersom brottet omfattar både skriftliga och muntliga uppgifter bör det, i enlighet med det förslag som utredningen lämnar, benämnas intygande av sexuell oskuld.

Då ett intygande av sexuell oskuld inte kan anses lika integritetskränkande som en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp bör brottets straffskala vara lindrigare. Straffskalan bör, i enlighet med utredningens förslag, vara böter eller fängelse i högst sex månader.

När det gäller brottets placering gör regeringen samma bedömningar som när det gäller straffbestämmelsen om oskuldskontroll, se avsnitt 5.2. Bestämmelsen om intygande av sexuell oskuld bör således, i enlighet med det förslag som utredningen lämnar, placeras i 4 kap. brottsbalken.

Straffbestämmelserna om grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck innehåller uppräkningslistor av de brottsliga gärningar som kan ingå i brotten. Dessa brottskataloger omfattar bl.a. brott enligt 4 kap. brottsbalken (4 kap. 4 a § och 4 e §). Regeringen anser att ett intygande av sexuell oskuld bör kunna ingå i dessa brott. Eftersom bestämmelsen om intygande av sexuell oskuld placeras i 4 kap. behövs ingen vidare lagstiftningsåtgärd för att så ska bli fallet.

Försök, förberedelse, stämpling och medverkan

Regeringen anser att brottet intygande av sexuell oskuld inte är så pass allvarligt att det finns anledning att kriminalisera gärningar på förberedelse- eller stämplingsstadiet. Det finns inte heller skäl för en kriminalisering på försöksstadiet.

Skellefteå kommun anser att även beställningar av oskuldsintyg bör kriminaliseras. Medverkansbestämmelserna i 23 kap. brottsbalken kommer vara tillämpliga på brottet intygande av sexuell oskuld. Det är därigenom möjligt att straffa även personer som medverkat till brottet genom antingen anstiftan eller medhjälp. Det finns således inte skäl att reglera ett sådant handlande särskilt. (Se vidare om medverkansansvaret i avsnitt 5.5.)

5.4 Oskuldsingrepp ska kriminaliseras

Regeringens förslag: Ett förbud mot oskuldsingrepp ska införas i könsstymningslagen. Förbudet ska omfatta den som gör ett ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld. Samtycke ska inte befria från ansvar. Den som bryter mot förbudet ska dömas till fängelse i högst ett år. Försök, förberedelse eller stämpling till oskuldsingrepp ska inte vara straffbart.

Könsstymningslagens rubrik ska ändras till lag om förbud mot könsstymning av kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor.

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att böter ska ingå i straffskalan. Utredningen föreslår också att könsstymningslagens rubrik ska ändras till lag med förbud mot oskuldsingrepp och könsstymning av kvinnor.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Amel-mottagningen*, *Barnombudsmannen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Brottsofferjouren Sverige*, *Brottsoffermyndigheten*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *flertalet kommunen och regioner*, *Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar*, *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd*, *Myndigheten för stöd till trossamfund*, *RFSL*, *Statens skolverk*, *Svea hovrätt*, *Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi*, *Sveriges Kommuner och Regioner*, *Sveriges kristnas råd*, *Tjejers rätt i samhället*, *Unizon* och *Vårdförbundet*, tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag.

RFSL Ungdom motsätter sig en kriminalisering av oskuldsingrepp på vuxna kvinnor.

Institutet för mänskliga rättigheter tillstyrker förslaget och bedömningen men anför att ett förbud mot oskuldsingrepp kan uppfattas som en diskriminerande inskränkning av kvinnors egenmakt, självbestämmande och kroppsliga integritet.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget men pekar på riskerna med en kriminalisering, främst att det kan innebära en fara för den berörda flickans eller kvinnans liv och hälsa om hon inte genomgår ett oskuldsingrepp. *Sveriges advokatsamfund* påtalar också denna risk och anser att det finns skäl att överväga om vissa oskuldsingrepp ska vara straffria på grund av omständigheter i det enskilda fallet. *Falu tingsrätt* ställer sig tveksam till om fördelarna med en kriminalisering uppväger nackdelarna, särskilt risken att en redan utsatt grupp flickor och kvinnor avstår från att söka stöd och hjälp. *Statens medicinsk-etiska råd* anser bl.a. att det är svårbedömt om en kriminalisering kommer leda till önskad effekt. *Malmö stad* efterfrågar ett resonemang kring möjligheten att minimera risken för att en kriminalisering förstärker den rådande tystnadskulturen.

Uppsala tingsrätt önskar ett klargörande av vad som avses med begreppet ”ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan”. *Folkhälso-myndigheten* anser att benämningen ”kvinnligt könsorgan” är missvisande eftersom även personer med annan könsidentitet än kvinna kan ha ett kvinnligt könsorgan. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* lyfter risken att t.ex. transpersoner inte skyddas av den nya bestämmelsen.

Flera remissinstanser, bl.a. *Linköpings universitet*, *Socialstyrelsen* och *Åklagarmyndigheten*, påpekar att det finns en gränsdragningsproblematik

mellan intimitkirurgi, oskuldsingrepp och könsstympning som behöver klargöras. Denna problematik förutsätter att en läkare gör en bedömning av ingreppets art och syfte och det finns en risk att förbudet mot oskuldsingrepp kringgås. *Statens medicinsk-etiska råd* påpekar att det inte blir lätt för en läkare att utvärdera det egentliga motivet bakom ett ingrepp. *Sveriges advokatsamfund* efterfrågar ett tydliggörande av vilka krav som ska ställas på utförarens insikt om syftet med ett ingrepp.

Hovrätten för Västra Sverige och *Riksorganisation Glöm Aldrig Pela och Fadime* vill se en strängare straffskala. *Skellefteå kommun* anser att straffet bör vara minst ett års fängelse när handlar om ett kirurgiskt ingrepp på barn. *Linköpings universitet* anser att böter inte ska finnas med i straffskalan.

Polismyndigheten anser att straffbestämmelsen bör placeras tillsammans med straffbestämmelsen om oskuldskontroll och företrädesvis i 4 kap. brottsbalken då det är brott mot frihet och frid. Även *Jämställdhetsmyndigheten*, *Linköpings universitet* och *Åklagarmyndigheten* anser att bestämmelsen bör placeras i 4 kap. brottsbalken. *Institutet mot mänskliga rättigheter* anser att det finns skäl att hålla ihop bestämmelserna om oskuldskontroll och oskuldsingrepp och att frågan om bestämmelsernas placering bör övervägas närmare. *Linköpings universitet* och *Rädda barnen* påpekar att det i fråga om bestämmelsens placering måste säkerställas att oskuldsingrepp ingår i brottet hedersförtryck och fridskränkningssbrotten. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att det är viktigt att brottet oskuldsingrepp kan inkluderas i brottet hedersförtryck.

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vill se kriminalisering på försöks-, förberedelse- och stämplingsstadiet.

Origo anser att en kriminalisering av oskuldsingrepp föranleder behov av ändringar i barnfridsbrottet. Flera remissinstanser, bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten*, *Linköpings universitet* och *Åklagarmyndigheten*, efterfrågar ändringar i könsstympningslagen, bl.a. avseende lagens rubrik. *Lunds kommun* påpekar att det är angeläget att könsstympningslagen omfattas av de registerutdrag som kommunen begär ut vid ägar- och ledningsprövning och som skolorna får ta del av vid anställning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En ny straffbestämmelse om oskuldsingrepp bör införas

Att förmå någon att genomgå ett oskuldsingrepp och att utföra ett sådant ingrepp kan utgöra brott enligt dagens lagstiftning. Om en flicka eller kvinna genomgår ett oskuldsingrepp på grund av påtryckningar från personer i sin omgivning kan påtryckningarna vara av sådant slag att personerna gör sig skyldiga till brott, även om de inte deltar i utförandet av oskuldsingreppet. Om det är fråga om påtryckningar genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning kan gärningen utgöra olaga tvång (4 kap. 4 § brottsbalken). Detsamma gäller påtryckningar genom hot att åtala eller ange flickan eller kvinnan för brott eller att lämna menligt meddelande om henne, om tvånget är otillbörligt.

Vad gäller straffansvaret för den som utför ingreppet kan följande konstateras. Det finns inte någon generell reglering av tillåtligheten av kirurgiska ingrepp. Det finns dock specialregleringar som anger förutsättningar för att utföra vissa typer av kirurgiska ingrepp. Såväl

reglerna i lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska kirurgiska injektionsbehandlingar som förbudet i könsstympningslagen mot vissa ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen kan vara relevanta i förhållande till oskuldsingrepp (se vidare nedan). I den mån ett oskuldsingrepp inte omfattas av dessa lagar torde, i enlighet med vad utredningen konstaterar, gränsdragningen för vad som är tillåtet avgöras utifrån möjligheten att lämna ett ansvarsbefriande samtycke. Oskuldsingrepp kan, till skillnad från t.ex. omskärelse av pojkar, inte anses utgöra en sådan religiöst grundad sedvänja som kan motivera ansvarsfrihet med hänvisning till läran om social adekvans. Det går inte heller att föreställa sig en situation där ansvarsfrihetsgrunden nöd kan bli relevant.

Ett oskuldsingrepp innebär att flickan eller kvinnan tillfogas kroppsskada och många gånger även smärta, vilket objektivt sett utgör misshandel. Om ingreppet sker under narkos eller bedövning försätts flickan eller kvinnan i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, vilket även det objektivt sett utgör misshandel. Oskuldsingrepp omfattas således av misshandelsbestämmelsen (3 kap. 5 § brottsbalken). I den mån flickan eller kvinnan tillfogas kroppsskada som inte är ringa kan det även bli fråga om vållande till kroppsskada (3 kap. 8 § brottsbalken).

Vid misshandelsbrott sammanfaller gränsen för ansvarsfrihet på grund av samtycke vanligen med gränsen mellan ringa misshandel och misshandel av normalgraden. Det innebär att det i allmänhet inte är möjligt att samtycka till misshandel av normalgraden. Det finns dock fall där gärningen i och för sig är att bedöma som normalgraden av misshandel men omständigheterna ändå är sådana att samtycke bör medföra ansvarsfrihet. Vid denna bedömning har det betydelse bl.a. om gärningen haft ett godtagbart syfte. Vid bedömningen av om en misshandel är ringa är utgångspunkten den skada och smärta som gärningen orsakat. En helhetsbedömning ska dock göras där även övriga omständigheter kan vägas in.

När det gäller oskuldsingrepp som utförs utanför hälso- och sjukvården får det med hänsyn till skadan, smärtan och övriga omständigheter i det enskilda fallet avgöras om gränsen för möjligheten att samtycka har passerats. Det går således inte att säga att oskuldsingrepp i dessa sammanhang generellt utgör brott. När det gäller åtgärder som utförs inom hälso- och sjukvården är riskerna i allmänhet mindre och mer hanterbara. Det är även möjligt för patienter att i större utsträckning få information om relevanta omständigheter och risker och därmed samtycka till dem på ett adekvat sätt. Utrymmet att åberopa samtycke bör således vara större för hälso- och sjukvårdspersonal än för gemene man. Enligt utredningen torde straffansvar vara uteslutet, i vart fall för läkare, så länge patienten inte motsätter sig ingreppet och det genomförs i överensstämmelse med kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet. För att det ska bli fråga om straffansvar krävs dessutom att gärningspersonens uppsåt eller, vid vållande till kroppsskada, oaksamhet omfattar inte bara tillfogandet av skada eller smärta, utan även att åtgärden inte överensstämmer med vetenskap och beprövad erfarenhet. Som redogörs för i avsnitt 5.1 är det oklart i vilken utsträckning oskuldsingrepp strider mot kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet. Regeringen delar mot bakgrund av det angivna utredningens bedömning att det torde finnas endast ett begränsat utrymme

att hålla hälso- och sjukvårdspersonal straffrättsligt ansvariga för oskuldsingrepp.

Frågan är alltså om det finns skäl att kriminalisera oskuldsingrepp oavsett samtycke från flickan eller kvinnan, dvs. när samtycke annars skulle befria från ansvar för i första hand misshandel. De flesta remissinstanserna, bl.a. *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd*, *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten*, anser att oskuldsingrepp ska kriminaliseras.

Argumenten för en kriminalisering av oskuldsingrepp är likartade de som rör oskuldskontroller och intygande av sexuell oskuld (se avsnitt 5.2 och 5.3). Samma skyddsintressen aktualiseras, dels flickors och kvinnors rätt och möjlighet till självbestämmande över sina kroppar och sin sexualitet, dels dessa personers fysiska och psykiska hälsa samt deras kroppsliga och, i synnerhet, sexuella integritet. En kriminalisering skulle också utgöra ett avståndstagande från de hedersnormer och den kvinnoyn som den aktuella företeelsen är ett uttryck för. Oskuldsingrepp kan på samma sätt som oskuldskontroller och oskuldsintyg förstärka och bekräfta hedersnormer och felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin. Som nämnts kan dessa hedersnormer och föreställningar leda till våld, hot, kränkningar samt inskränkt frihet för de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext. Oskuldsingrepp får antas bidra till hedersnormernas fortlevnad och förekomsten av dessa ingrepp kan därmed, även i förlängningen, skada nämnda skyddsintressen. På samma sätt som när det gäller oskuldskontroller och oskuldsintyg finns det ett stort behov av att markera att denna typ av gärningar är oacceptabla och inte får förekomma i ett demokratiskt samhälle.

En skillnad mellan oskuldskontroller och oskuldsingrepp är att ingreppen i större utsträckning kan leda till fysiska skador. Oskuldsingrepp får också i större utsträckning än oskuldskontroller ses som en ren försvarsåtgärd från kvinnans eller flickans sida. Avsikten kan i vissa fall vara att det sociala nätverket inte ska känna till ingreppet, medan det omvända torde vara det vanliga vid oskuldskontroller. Risken är emellertid stor att flickor och kvinnor genomgår oskuldsingrepp på grund av rädsla eller oro för mer eller mindre allvarliga konsekvenser. Även om ett ingrepp genomförs på flickans eller kvinnans eget initiativ och med hennes samtycke hade det inte kommit till stånd utan djupt rotade förväntningar från den egna gruppen.

I förhållande till hälso- och sjukvården skulle en kriminalisering förtydliga att oskuldsingrepp över huvud taget inte får förekomma, vilket kan förväntas avhålla hälso- och sjukvårdspersonal från att utföra denna typ av ingrepp. Därutöver skulle en kriminalisering aktualisera fler grunder för prövotid och återkallelse av legitimation enligt PSL. En utökad möjlighet att besluta om prövotid och återkallelse kan, vid sidan av en kriminalisering, ha en avhållande effekt i sig. En kriminalisering kan även utgöra en stark signal till vårdgivare att uppmärksamma förekomsten av oskuldsingrepp i verksamheten så att sådana ingrepp avslöjas eller förebyggs.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen, i likhet med utredningen och flera remissinstanser, att det finns starka skäl att kriminalisera oskuldsingrepp oavsett samtycke från flickan eller kvinnan.

På samma sätt som när det gäller oskuldskontroller och oskuldsintyg finns det argument som kan tala emot en kriminalisering, vilket också framhålls av ett antal remissinstanser. *RFSL Ungdom* motsätter sig kriminalisering av oskuldsingrepp på vuxna samtyckande kvinnor. Ungdomsförbundet anser att en kriminalisering utgör ett intrång i individens rätt att fatta informerade beslut om sin kropp och sin sexualitet. Regeringen har förståelse för denna ståndpunkt. En kriminalisering av oskuldsingrepp som sker med samtycke utgör ett ingrepp i den personliga autonomin, i synnerhet när det gäller vuxna kvinnor. Som anförs av utredningen kan ett oskuldsingrepp upplevas vara ett bättre handlingsalternativ än att bryta med familjen och det sociala nätverket eller utsättas för allvarliga konsekvenser. Detta skulle kunna tala för en begränsning av det straffbara området till att omfatta endast ingrepp på särskilt sårbara personer, t.ex. personer under 18 år. Som diskuteras ovan är dock ett samtycke, även från en vuxen kvinna, många gånger ett resultat av påtryckningar eller förväntningar från den egna gruppen. Det är inte heller lätt att utröna vad som ligger bakom en önskan att genomföra ett ingrepp. Helt klart är att ett oskuldsingrepp inte löser de bakomliggande problemen och det utgör inte heller ett lämpligt svar på en eventuell hotbild mot kvinnan. En kriminalisering skulle också tydliggöra att oskuldsingrepp är otillåtna och oacceptabla åtgärder, vilket torde förstärka de utsatta kvinnornas situation. Som nämnts kan en kriminalisering även antas bidra till att på sikt undergräva hedersnormerna, inklusive normen om sexuell oskuld. Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna, att det mest ändamålsenliga är att införa ett generellt förbud mot oskuldsingrepp som omfattar både flickor under 18 år och vuxna kvinnor.

Falu tingsrätt påpekar att det finns en risk att flickor och kvinnor som i dag vänder sig till hälso- och sjukvården med oskuldsrelaterad problematik avstår från att söka hjälp och stöd om oskuldsingrepp kriminaliseras. Farhågan är värd att beakta, och till skillnad från vad som gäller vid oskuldskontroller, står det i dag inte helt klart vad som gäller för hälso- och sjukvårdspersonal i fråga om oskuldsingrepp (se vidare avsnitt 5.1). En kriminalisering innebär ett tydligt ställningstagande i frågan. Det finns således en risk att flickor och kvinnor som vänder sig till hälso- och sjukvården med frågor kring oskuldsingrepp kommer bli avvisade i något större utsträckning än i dag. Det ska dock påpekas att även i dag torde de flesta inom hälso- och sjukvården neka en flicka eller kvinna som vill genomföra ett oskuldsingrepp. Det kan även vara så att en flicka eller kvinna avstår från att söka hjälp hos myndigheter för att undvika att avslöja en närstående som begått ett brott. Farhågan att flickor och kvinnor kommer att avstå från att söka hjälp eller stöd är under alla omständigheter inte ett tillräckligt skäl att avstå från kriminalisering och låta ett otillbörligt beteende förbli straffritt.

Vad gäller övriga resonemang kring argument som talar mot en kriminalisering samt synpunkter från bl.a. *Malmö stad*, *Socialstyrelsen*, *Statens medicinsk-etiska råd* och *Sveriges advokatsamfund* hänvisas till regeringens ställningstaganden i avsnitt 5.2.

Sammanfattningsvis kommer regeringen till samma slutsats som utredningen, nämligen att de omständigheter som talar för en krimina-

lisering av oskuldsingrepp väger tyngre än de omständigheter som talar mot. En straffbestämmelse om oskuldsingrepp bör därför införas.

Origo anser att en kriminalisering av oskuldsingrepp föranleder behov av ändringar i barnfridsbrottet i 4 kap. 3 § brottsbalken. Frågan behandlas inte av utredningen och det saknas därför underlag för att ta ställning till den i detta lagstiftningsärende.

Straffbestämmelsens utformning

När det gäller oskuldsingrepp bör det brottsliga handlandet avse ingrepp i någon annans könsorgan. Olika typer av åtgärder kan utgöra ett oskuldsingrepp. Tillvägagångssättet kan variera från att enstaka stygn sätts i slidmyningen till mer avancerade försök att konstruera en mödomshinna. Det kan även handla om en försnävning av vaginan. Det är således inte möjligt att konkretisera begreppet ”ingrepp” ytterligare. Vid sidan om sådana ingrepp förekommer även andra metoder för att flickor och kvinnor ska framstå som oskulder, såsom särskilda kapslar eller liknande produkter som ska framkalla en konstgjord blödning. *Uppsala tingsrätt* lyfter den situationen att en person för upp en sådan kapsel eller liknande produkt i en flickas eller kvinnas underliv. Då en sådan åtgärd som tingsrätten lyfter varken utgör ett kirurgiskt ingrepp eller ett ingrepp som kan jämföras med ett sådant, eller leder till en bestående förändring av könsorganet anser regeringen att den typen av handlande inte bör omfattas av kriminaliseringen.

Eftersom oskuldsingrepp på samma sätt som oskuldskontroller och oskuldsintyg i stor utsträckning bygger på specifika föreställningar om den kvinnliga anatomin är ingreppet i praktiken uteslutande kopplat till det kvinnliga könsorganet. Utredningen föreslår därför att kriminaliseringen bör avse ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan. *Folkhälsomyndigheten* anser att benämningen ”kvinnligt könsorgan” är missvisande eftersom även personer med annan könsidentitet än kvinna kan ha ett kvinnligt könsorgan. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* lyfter risken att bestämmelsen i föreslagen lydelse inte skyddar personer som faller utanför ramen för kvinnligt kön, t.ex. transpersoner. På samma sätt som när det gäller oskuldskontroller saknar det betydelse vilket juridiskt kön personen som genomgår ingreppet har eller vilket kön personen identifierar sig med. Så länge det handlar om ett ingrepp i ett kvinnligt könsorgan är bestämmelsen tillämplig. Då begreppet ”kvinnligt könsorgan” är tillräckligt konkretiserat samtidigt som ingrepp på alla personer som har ett kvinnligt könsorgan omfattas av bestämmelsen, delar regeringen utredningens bedömning att den benämningen är den mest ändamålsenliga i sammanhanget.

Tillvägagångssättet vid ett oskuldsingrepp kan inte alltid klart särskiljas från tillvägagångssättet vid annan underlivskirurgi. Det som skiljer ett oskuldsingrepp från andra ingrepp är i huvudsak dess syfte. Det straffbara området bör därför begränsas till att omfatta endast ingrepp som görs i ett visst syfte. Som beskrivs i avsnitt 4.1 är det huvudsakliga syftet med ett oskuldsingrepp att det vid ett senare tillfälle ska framstå som att flickan eller kvinnan inte har debuterat sexuellt, vanligen innebärande att hon aldrig har haft samlag. Resultatet som eftersträvas är att flickan eller kvinnan ska uppvisa fysiska tecken på oskuld, t.ex. genom att blöda vid

sitt första samlag efter ingreppet. Det kan också handla om att flickan eller kvinnan i ett annat sammanhang ska framstå som att hon inte har debuterat sexuellt, t.ex. vid en oskuldskontroll.

Regeringen delar utredningens bedömning att utgångspunkten vid formuleringen av syftet ska vara begreppet ”oskuld”, likt vad som föreslås i bestämmelserna om oskuldskontroll och intygande av sexuell oskuld (se avsnitt 5.2 och 5.3). Det brottsliga handlandet bör således formuleras på så sätt att ingreppet ska ske i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld.

Förbudet mot oskuldingrepp bör placeras i könsstympningslagen (se vidare nedan). Regeringen delar utredningens bedömning att bestämmelsen bör anpassas till den lagens systematik. Det bör därför uttryckligen anges att förbudet gäller oavsett om samtycke har lämnats eller inte.

Gränsdragning till könsstympningslagen och lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar

Flera remissinstanser, bl.a. *Linköpings universitet*, *Socialstyrelsen* och *Åklagarmyndigheten*, anser att gränsdragningen mellan oskuldsingrepp och kvinnlig könsstympning respektive estetisk intymkirurgi bör klargöras.

Förbudet i könsstympningslagen gäller ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (1 §). Med de kvinnliga yttre könsorganen avses de yttre och inre blygdläpparna samt klitoris (se prop. 1981/82:172 om förbud mot omskärelse av kvinnor s. 8). Ett oskuldsingrepp bör i regel inte innebära ingrepp i de delar som enligt könsstympningslagen räknas till de kvinnliga yttre könsorganen. Ett oskuldsingrepp kan inte heller anses syfta till att åstadkomma en sådan stympning eller annan bestående förändring som avses i lagen. Regeringen delar därför utredningens bedömning att förbudet mot könsstympning inte bör vara tillämpligt på ett oskuldsingrepp enligt den nya straffbestämmelsen.

Intymkirurgi omfattas av lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar. Lagen omfattar ingrepp som syftar till att bevara eller förändra utseendet på en människa och som utförs inom en yrkesmässig verksamhet (2 §). I lagens förarbeten omnämns bl.a. försnävningsplastik av vagina som ett ingrepp som omfattas av lagen (se prop. 2020/21:57 Lag om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar s. 19). Det är således syftet som kommer att avgöra om ett ingrepp ska anses vara ett tillåtet estetiskt intymkirurgiskt ingrepp eller ett oskuldsingrepp. Det kommer åligga den behandlande läkaren att försäkra sig om att förbudet mot oskuldsingrepp inte är tillämpligt. Om det skulle vara fråga om ett ingrepp som omfattas av förbudet mot oskuldsingrepp bör det förbudet, i likhet med könsstympningsförbudet, ha företräde. Flera remissinstanser påpekar att denna gränsdragningsproblematik förutsätter att läkaren gör en bedömning av ingreppets art och syfte och att det finns en risk att förbudet mot oskuldsingrepp kringgås. *Statens medicinsk-etiska råd* framhåller att det är en svår uppgift för en läkare att utröna det egentliga motivet bakom ett ingrepp. *Sveriges advokatsamfund* efterfrågar ett tydliggörande av vilka krav som ska ställas på utförarens insikt om syftet med ett ingrepp. Vid tillkomsten av lagen

om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar uttalade regeringen att skillnaden mellan estetiska intimkirurgiska ingrepp och könsstympning bör avgöras i varje enskilt fall och att ett stort ansvar vilar på den behandlande läkarens professionella bedömning. Han eller hon ska utifrån de rådande omständigheterna bedöma orsakerna till kvinnans önskan att göra ingreppet samt huruvida ingreppets art och det förväntade resultatet är förenligt med medicinsk etik. Regeringen hänvisade också till hälso- och sjukvårdspersonals skyldighet att utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet (se prop. 2020/21:57 s. 19). På samma sätt måste en behandlande läkare kunna bedöma om ett ingrepp omfattas av förbudet mot oskuldsingrepp eller om det utgör ett tillåtet estetiskt intimkirurgiskt ingrepp. Av detta följer att när en flicka eller kvinna efterfrågar ett ingrepp i könsorganet, t.ex. en försnävning av vaginan, är den behandlande läkaren skyldig att reda ut syftet med ingreppet samt ta ställning till om behandlingen är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, oavsett kvinnans uttryckliga önskemål. En läkarens skyldigheter i dessa situationer motsvarar alltså den skyldighet som redan åligger honom eller henne.

Brottsbeteckning, straff och placering samt brottskatalogerna i brottet hedersförtryck och fridskränkingsbrotten

Regeringen delar utredningens bedömning att brottet bör benämnas oskuldsingrepp.

Utredningen föreslår att straffskalan för brottet ska vara böter eller fängelse i högst ett år. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* vill se en strängare straffskala. Riksorganisationen anför bl.a. att oskuldsingrepp utgör allvarliga kränkningar av flickors och kvinnors personliga och sexuella integritet och sexuella självbestämmanderätt samt deras fysiska och psykiska hälsa. *Skellefteå kommun* anser att straffet bör vara minst ett års fängelse när det handlar om ett kirurgiskt ingrepp på barn. *Linköpings universitet* anser att böter inte ska finnas med i straffskalan. På samma sätt som när det gäller oskuldskontroller delar regeringen remissinstansernas synpunkter vad gäller brottets allvar. Som redogörs för ovan har sådana överväganden legat till grund för bedömningen att kriminalisera oskuldsingrepp. För det fall en gärning utgör både en överträdelse av förbudet mot oskuldsingrepp och ett brott enligt brottsbalken, t.ex. misshandel eller grov misshandel, bör det i regel dömas för båda brotten i konkurrens (se avsnitt 5.5). Misshandel har en straffskala på fängelse i högst två år och grov misshandel en straffskala på fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Kriminaliseringen förstärker således det skydd som redan finns, vilket resulterar i att det samlade straffvärdet blir högre. Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att det inte finns anledning att utvidga straffskalan för oskuldsingrepp ytterligare. Regeringen anser däremot, i likhet med *Linköpings universitet* men till skillnad från utredningen, att böter inte är en tillräckligt ingripande påföljd för ett oskuldsingrepp. Som nämns ovan vill också flera remissinstanser se en strängare straffskala. Straffskalan för brottet bör således vara fängelse i högst ett år. Regeringen kommer framöver överväga vilka ytterligare

förändringar som kan vara nödvändiga för att säkerställa att straffen som döms ut för oskuldsingrepp återspeglar allvaret i brottsligheten.

Utredningen anser att det ligger närmast till hands att reglera förbudet mot oskuldsingrepp i könsstympningslagen. *Polismyndigheten* anser att ett utförande av oskuldsingrepp ligger nära brott mot frihet och frid och att bestämmelsen bör placeras i 4 kap. brottsbalken tillsammans med bestämmelsen om oskuldskontroll. Även bl.a. *Linköpings universitet* och *Åklagarmyndigheten* anser att bestämmelsen om oskuldsingrepp bör placeras i 4 kap. brottsbalken. *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att det finns skäl att hålla ihop bestämmelserna om oskuldskontroll och oskuldsingrepp.

Som utredningen anför är förbudet mot oskuldsingrepp ett kategoriskt förbud mot ingrepp i det kvinnliga könsorganet, när ingreppet görs i ett visst syfte, och förbud av sådant slag finns redan i könsstympningslagen. I förarbetena till den lagen framhålls också att sedvänjan har en koppling till familjens heder (se prop. 1981/82:172 s. 14 f.). En sådan koppling finns även i fråga om oskuldsingrepp. Detta talar således för att placera förbudet mot oskuldsingrepp i könsstympningslagen. Till det kommer att ett oskuldsingrepp inte kan i samma utsträckning som en oskuldskontroll eller ett oskuldsintyg anses utgöra en direkt kontrollmekanism. Som anförts ovan kan ett oskuldsingrepp många gånger vara en ren försvarsåtgärd från flickans eller kvinnans sida som familjen eller släkten inte känner till. Därtill är den som utför oskuldsingreppet sällan närstående till eller släkt med flickan eller kvinnan. Det kan förvisso inte uteslutas att familjemedlemmar eller andra släktingar är involverade i ett oskuldsingrepp på sådant sätt att handlandet utgör en fridskränkning i det enskilda fallet. Det primära syftet med ett oskuldsingrepp är dock inte typiskt sett att kränka den personliga integriteten. Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna, att förbudet mot oskuldsingrepp bör placeras i könsstympningslagen.

Straffbestämmelserna om grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck innehåller uppräkningslistor av de brottsliga gärningar som kan ingå i brotten. Dessa brottskataloger omfattar bl.a. brott enligt 3 och 4 kap. brottsbalken. För straffansvar för fridskränkingsbrotten krävs att var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av en närstående eller tidigare närstående persons integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla (4 kap. 4 a § brottsbalken). För straffansvar för hedersförtryck krävs därtill att ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder (4 kap. 4 e § brottsbalken). Brottet förutsätter inte att gärningarna begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person.

Linköpings universitet och *Rädda barnen* anser att det måste säkerställas att oskuldsingrepp kan ingå i dessa brott. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att det är viktigt att oskuldsingrepp kan inkluderas i brottet hedersförtryck. Som redogörs för ovan anser regeringen att det handlande som utgör ett oskuldsingrepp typiskt sett inte syftar till att kränka den personliga integriteten. Handlandet kan inte heller typiskt sett anses vara ägnat att allvarligt skada en persons självkänsla, även om sådana inslag kan förekomma. Regeringen delar därför utredningens bedömning att oskuldsingrepp inte bör omfattas av brottet hedersförtryck eller frids-

kränkningsbrotten. Det ska dock påpekas att många oskuldsingrepp även kommer att utgöra misshandelsbrott (se avsnitt 5.5). I de situationerna kommer det vara möjligt att inkludera misshandeln i fridskränkningssbrotten eller brottet hedersförtryck.

Jämställdhetsmyndigheten anser att rekvisiten i förbudet mot könsstympning är för snäva och bör omformuleras. *Lunds kommun* framhåller att när ytterligare ett förfarande föreslås kriminaliseras inom ramen för könsstypningslagen blir det än mer angeläget att lagen omfattas av de registerutdrag som kommunen begär ut vid ägar- och ledningsprövning och som skolorna får ta del av vid anställning. Då dessa frågor ligger utanför utredningens uppdrag kan regeringen inte behandla dem inom ramen för detta lagstiftningsärende.

Könsstypningslagens rubrik bör ändras

Regeringen delar utredningens bedömning att könsstypningslagens rubrik bör ändras så att det framgår att även förbud mot oskuldsingrepp omfattas av lagens tillämpningsområde. Regeringen anser dock, till skillnad från utredningen men i likhet med *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten*, att ”oskuldsingrepp” bör placeras efter ”könsstypning” i rubriken. Vidare framhålls av bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten* och *Åklagarmyndigheten* att även ”flickor” bör läggas till i rubriken, då även barn utsätts för könsstypning och oskuldsingrepp. Regeringen anser inte att det finns behov av en sådan justering av lagens rubrik. Det får anses stå klart att lagens bestämmelser omfattar även kvinnor under 18 år. Även språkliga justeringar behövs. Rubriken bör således vara lag om förbud mot könsstypning av kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor.

Justeringen av lagens rubrik medför behov av följdändringar i andra lagar i vilka det hänvisas till könsstypningslagen.

Försök, förberedelse och stämpling till oskuldsingrepp bör inte kriminaliseras

Regeringen anser, i likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna men till skillnad från *Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck*, att brottet oskuldsingrepp inte är så pass allvarligt att det finns anledning att kriminalisera gärningar på förberedelse- eller stämplingsstadiet. Det finns inte heller skäl för en kriminalisering på försöksstadiet.

Som nämns i avsnitt 5.2 bereds för närvarande inom Regeringskansliet förslag som lämnats i betänkandet En översyn av 23 kap. brottsbalken (SOU 2024:55). Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till hur straffansvaret för osjälvständiga brottsformer, t.ex. försök, förberedelse och stämpling, bör utvidgas och förändras för att på ett mer effektivt sätt motverka brott. Mot den bakgrunden kan det finnas anledning för regeringen att återkomma till frågan om en kriminalisering av de osjälvständiga brottsformerna när det gäller oskuldsingrepp.

5.5 Vissa gemensamma frågor om medverkansansvar och brottskonkurrens

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en särskild reglering om medverkan till oskuldskontroll, intygande av sexuell oskuld eller oskuldsingrepp.

Tillåtande genom underlåtenhet till oskuldskontroll, intygande av sexuell oskuld eller oskuldsingrepp bör inte kriminaliseras.

Konkurrensfrågor bör bedömas enligt allmänna regler om brottskonkurrens.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens. Utredningen behandlar inte frågan om medverkansansvar i förhållande till intygande av sexuell oskuld.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan.

Uppsala tingsrätt och *Uppsala universitet* ifrågasätter utredningens bedömning i frågor som rör medverkan till brott.

Justitiekanslern efterfrågar ytterligare analys och eventuella klargöranden i konkurrensfrågorna. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att oskuldskontroll bör ha företräde framför ofredande. *Uppsala tingsrätt* efterfrågar ett klargörande av konkurrensfrågan i de situationer en oskuldskontroll omedelbart efterföljs av ett oskuldsingrepp.

Skälen för regeringens bedömning

Det finns inte behov av en särskild reglering om medverkan till brott och tillåtande genom underlåtenhet bör inte kriminaliseras

Utredningen konstaterar att tröskeln för vad som ska anses utgöra ett främjande är låg och att begreppet inte är avgränsat till en viss typ av handlingar. Mot denna bakgrund anser utredningen att psykisk påverkan på en flicka eller kvinna att genomgå en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp får anses utgöra ett främjande enligt medverkansbestämmelserna i brottsbalken. Detsamma gäller om en vårdnadshavare eller någon annan med garantställning främjar brottet genom att aktivt ge sitt tillstånd till kontrollen eller ingreppet till den berörda flickan eller kvinnan.

Uppsala tingsrätt och *Uppsala universitet* ifrågasätter utredningens bedömningar i denna del. Tingsrätten påpekar att det inte är flickan eller kvinnan, utan den som utför kontrollen eller ingreppet, som är gärningsman och att det därför inte framstår som systematiskt korrekt att anse den som förmår eller aktivt tillåter någon annan att utsätta sig för ett brott som medverkande.

Enligt 23 kap. 4 § brottsbalken döms inte bara den som utfört gärningen till ansvar utan även annan som främjat gärningen med råd eller dåd. Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han eller hon har förmått någon annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det. Medverkansansvaret går ut på att någon har främjat en otillåten gärningen genom råd eller dåd. Det ska således vara gärningsmannens brottsliga gärning som har främjats. Psykisk påverkan på en flicka eller kvinna att genomgå en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp eller ett

aktivt tillåtande till flickan eller kvinnan att göra det är inte ett främjande av gärningsmannens, dvs. den som utför undersökningen eller ingreppet, brottsliga gärning. Regeringen delar således remissinstansernas bedömning att dessa situationer faller utanför medverkansbestämmelserna i brottsbalken. Detsamma gäller sådant främjande eller tillåtande av intygande av sexuell oskuld. Som Uppsala tingsrätt påpekar kan dock, beroende på omständigheterna, ett straffbart främjande föreligga om påverkan på flickan eller kvinnan sker i samförstånd med den som ska utföra kontrollen eller ingreppet, eller upprätta intyget. Så kan t.ex. vara fallet om den som ska utföra kontrollen eller ingreppet eller intyga sexuell oskuld ber någon annan att pressa eller övertala den berörda flickan eller kvinnan så att kontrollen, ingreppet eller intygandet kommer till stånd. Även att ha kontakt med den som ska utföra handlingen och ge sitt tillstånd till gärningen till honom eller henne, t.ex. genom att vara med när åtgärden vidtas, bör falla under medverkansbestämmelserna. Det ska i detta sammanhang också framhållas att den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar någon att genomföra en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp kan dömas för olaga tvång. Detsamma gäller den som tvingar någon till dessa åtgärder genom hot att åtala eller ange någon annan för brott eller att lämna menligt meddelande om någon annan, om tvånget är otillbörligt (se också avsnitt 5.2 och 5.4).

De mest straffvärda situationerna kommer således att omfattas av medverkansbestämmelserna i brottsbalken. Regeringen anser därför att det inte finns skäl att införa en särskild reglering om medverkan till brott med anledning av att oskuldskontroller, intygande av sexuell oskuld och oskuldsingrepp kriminaliseras. Vidare delar regeringen utredningens bedömning att det inte är motiverat att kriminalisera tillåtande genom underlåtenhet till oskuldskontroll, intygande av sexuell oskuld och oskuldsingrepp.

Konkurrensfrågor

När ett handlande innefattar mer än en straffbelagd gärning uppstår frågan om domstolen ska döma för ett eller för flera brott. Utgångspunkten är att välja den lösning som utifrån omständigheterna i det enskilda fallet framstår som mest följdriktig och rimlig (se NJA 2013 s. 397 p. 16). Ytterst får konkurrensfrågor av detta slag lösas i rättstillämpningen.

När det kommer till oskuldskontroller gör regeringen följande överväganden. I situationer där tvång används för att genomföra en oskuldskontroll eller när den annars är ofrivillig eller genomförs mot ett barn under 15 år kan gärningen medföra ansvar för andra brott, såsom olika sexualbrott, olaga tvång eller ofredande. Det framstår som mest naturligt att i en sådan situation döma till ansvar endast för det allvarligaste brottet. Oskuldskontroll föreslås ha en straffskala på fängelse i högst ett år. Då både sexualbrotten och olaga tvång har strängare straffskalor bör domstolen, i enlighet med vad utredningen kommer fram till, döma till ansvar för något av de andra brotten och inte för oskuldskontroll. Vid straffmätningen kan dock beaktas att det också skett en oskuldskontroll. Oskuldskontroll föreslås däremot ha en strängare straffskala än ofredande.

Om en gärning utgör både en oskuldskontroll och ett ofredande bör domstolen således döma till ansvar endast för oskuldskontroll.

När det gäller oskuldskontroll i förhållande till intygande av sexuell oskuld rör det sig om olika typer av handlande som inte nödvändigtvis behöver utföras vid samma tillfälle eller ens nära i tid. Därtill kan syftet med åtgärderna skilja sig åt. Utgångspunkten bör därför vara att döma till ansvar för båda brotten i konkurrens.

När det gäller oskuldsingrepp kan följande anföras. Det brott som kan vara aktuellt vid sidan av oskuldsingrepp är i första hand misshandel. Uppkomsten av skador eller risken för skador utgör inte ett avgörande skäl att kriminalisera oskuldsingrepp. Förbudet mot oskuldsingrepp har därmed en annan kriminalpolitisk grund än misshandel och andra brott mot liv och hälsa. I enlighet med vad utredningen anför bör det, om gärningen utgör både en överträdelse av förbudet mot oskuldsingrepp och ett brott enligt brottsbalken, i regel dömas till ansvar för båda brotten i konkurrens. Som redogörs för i avsnitt 5.4 bör förbudet mot könsstympning inte vara tillämpligt på ett oskuldsingrepp. Det kan dock inte helt uteslutas att ett oskuldsingrepp utförs på ett sådant sätt att även förbudet mot könsstympning aktualiseras. Regeringen delar utredningens bedömning att det i en sådan situation bör dömas till ansvar endast för könsstympning, som är det allvarligare brottet. Vid straffmätningen kan dock beaktas att det också skett ett oskuldsingrepp.

Uppsala tingsrätt efterfrågar ett klargörande i konkurrensfrågan för det fall en oskuldskontroll omedelbart efterföljs av ett oskuldsingrepp. Brotten oskuldskontroll och oskuldsingrepp har olika brottsrekvisit och utgör olika typer av handlande, samtidigt som de har samma kriminalpolitiska grund. Om en kontroll efterföljs av ett ingrepp har de olika momenten ett sådant samband med varandra att det framstår som naturligt att bedöma hela händelseförloppet i ett sammanhang och under en och samma straffbestämmelse. Då oskuldsingreppet får anses vara det dominerande inslaget bör gärningspersonen dömas till ansvar för det brottet. Vid straffmätningen kan dock beaktas att det också skett en oskuldskontroll.

5.6 Behov av andra åtgärder vid sidan om kriminalisering

Regeringens bedömning: Berörda aktörer bör se över befintliga informations- och utbildningsinsatser. I övrigt finns för närvarande inte behov av andra åtgärder vid sidan om kriminalisering av oskuldskontroller, intygande av sexuell oskuld och oskuldsingrepp.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. Flera remissinstanser ser ett behov av särskilda informations- och utbildningsinsatser.

Malmö stad anser att det är av största vikt att en tydlig målgruppsanalys ligger till grund för utformandet av informations- och utbildningsinsatser på området.

Några remissinstanser, bl.a. *Amelmottagningen*, *Barnombudsmannen*, *Lunds kommun*, *Myndigheten för stöd till trossamfund* och *Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer*, betonar vikten av informations- och utbildningsinsatser rörande de nya straffbestämmelserna.

Flera remissinstanser, bl.a. *Folkhälsomyndigheten*, *Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck*, *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* och *Region Skåne*, samt *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att det finns behov av kunskapshöjande åtgärder och insatser i förhållande till de berörda målgrupperna, bl.a. yrkesgrupper som kommer i kontakt med berörda flickor och kvinnor. *Tjejers rätt i samhället* ser ett behov av särskilt inriktade informations- och utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck samt kopplingen till oskuldsnormen. Även *Myndigheten till stöd för trossamfund* understryker behovet av bredare samhällsinsatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive tillhandahållande av stöd till personer som riskerar att utsättas för sådant förtryck. Myndigheten anser att denna typ av åtgärder och insatser bör genomföras i nära samarbete med företrädare för det civila samhället. Även *Myndigheten för delaktighet* lyfter fram civilsamhällets roll i detta sammanhang. *Lunds kommun* anser att det finns ett generellt behov av kompetenshöjning kring hedersrelaterat våld och förtryck, särskilt i förskolan och skolan. *Linköpings universitet* saknar ett resonemang kopplat till informations-spridning till de potentiellt utsatta flickorna samt deras vårdnadshavare och familjer. *Barnombudsmannen* framhåller behovet av riktade informationskampanjer som syftar till att öka medvetenheten om de skadliga verkningarna av dessa sedvänjor hos de aktuella grupperna. *Eskilstuna kommun* betonar vikten av att de aktörer som redan har i uppdrag att bedriva informations- och utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck får tydliga kompletterande uppdrag rörande kommande reglering. Kommunen anser också att det är viktigt att information sprids i de sociala nätverk där det finns förväntningar om bl.a. oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Även *Socialstyrelsen* anser att det bör övervägas om det finns behov av särskilda uppdrag i syfte att tillgodose behovet av informationsinsatser.

Skälen för regeringens bedömning: Som anförs av utredningen är de oskuldsnormer som råder inom vissa grupper i samhället, och som utgör ett viktigt inslag i en hederskontext, en central förklaring till att oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp förekommer. En annan viktig förklaring är de felaktiga föreställningarna om den kvinnliga anatomin, särskilt att flickor och kvinnor som är oskulder har en mödomshinna och blöder vid det första samlaget. För att oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp ska upphöra behöver dessa normer och föreställningar motverkas. Kriminaliseringen kan, utöver att avskräcka, även få en viss normbildande effekt.

Regeringen delar utredningens bedömning att det som komplement till kriminaliseringen behövs olika former av informations- och utbildningsinsatser. En viktig målgrupp för sådana insatser är, som också påpekas av flera remissinstanser, de sociala nätverk inom vilka det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Flickorna och kvinnorna utgör en särskilt viktig målgrupp. En annan målgrupp är hälso- och sjukvårdspersonal, socialsekreterare,

skolpersonal och andra som yrkesmässigt kommer i kontakt med dessa flickor och kvinnor. Även allmänheten utgör en målgrupp.

Det bedrivs redan ett generellt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck inom den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (se avsnitt 4.2), i vilket ingår bl.a. informations- och utbildningsinsatser. Det finns även andra strategier som kan vara av betydelse i arbetet mot oskuldskontroller och oskuldsingrepp, såsom den nationella strategin för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Utredningen överväger om det finns ett behov av särskilda insatser för att specifikt motverka oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Regeringen delar utredningens och flera remissinstansers bedömning att det under alla förhållanden bör spridas information om själva kriminaliseringen och vad den innebär till de berörda målgrupperna. Därutöver finns behov av att utbilda kring den kvinnliga anatomin i syfte att motverka myten om mödomshinnan. Det finns också behov av informations- och utbildningsinsatser om oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp, särskilt i förhållande till yrkesverksamma som kommer i kontakt med de utsatta flickorna och kvinnorna. Utredningen, som har gått igenom befintliga aktörers insatser och informationskanaler, har kommit till slutsatsen att det bör vara tillräckligt att se över och vid behov komplettera dessa. Även regeringen bedömer att de aktörer som finns har goda förutsättningar att arbeta med relevanta informations- och utbildningsinsatser på området. Det kan dock, som både utredningen och flera remissinstanser påpekar, finnas behov av att utveckla och komplettera dessa insatser, t.ex. för att bättre nå ut till de utsatta flickorna och kvinnorna samt deras familjer. Regeringen delar ändå utredningens bedömning att det i ett inledande skede bör vara tillräckligt att berörda aktörer ser över de insatser och informationskanaler som finns. Om det vid en sådan översyn blir tydligt att befintliga åtgärder behöver utvecklas eller kompletteras, bör lämpliga åtgärder vidtas. För närvarande finns således inte behov av särskilda uppdrag som syftar till att tillgodose behovet av utbildnings- och informationsinsatser.

5.7 Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras

Regeringens förslag: Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Brottsofferjouren Sverige*, *Brottsoffermyndigheten*, *flertalet kommuner och regioner*, *Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar*, *Hälsö- och sjukvårdens ansvarsnämnd*, *Polismyndigheten*, *RFSL*, *RFSL Ungdom*, *Svea hovrätt*, *Sveriges kristnas råd*, *Tjeiers rätt i samhället* och *Unizon*, tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. Några remissinstanser, bl.a. *Justitiekanslern*, *Södertälje kommun*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Sveriges advokatsamfund*, samt *Institutet för mänskliga*

rättigheter är kritiska till förslaget och anser att frågan behöver utredas närmare.

Institutet för mänskliga rättigheter, Justitiekanslern och Sveriges advokatsamfund är tveksamma till om en kriminalisering skulle få önskad effekt, dvs. att fler tvångs- och barnäktenskap förhindras. *Åklagarmyndigheten* påpekar att många personer kommer falla utanför det straffbara området genom hänvisning till ansvarsfrihet eller bristande uppsåt.

Justitiekanslern anser att brotten äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott inte är tillräckligt allvarliga för att motivera ett underlåtenhetsansvar.

Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Sveriges Kommuner och Regioner* och *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige*, samt *Institutet för mänskliga rättigheter* efterfrågar en analys av vad ett underlåtenhetsansvar kan få för konsekvenser för utsatta personers vilja och benägenhet att vända sig till myndigheter för att söka stöd och hjälp. *Origo* pekar på risken att en kriminalisering leder till att personer i behov av stöd i ännu större utsträckning undviker att berätta om sin utsatthet. Även *Örebro universitet* lyfter risken att en kriminalisering leder till ännu mer slutna grupperingar.

Åklagarmyndigheten anser att en kriminalisering kan medföra vissa tillämpningssvårigheter, särskilt i fråga om vilka personer som omfattas av straffansvaret. *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter om det är rimligt att straffa samtliga som inte avslöjar ett tvångs- eller barnäktenskap. *Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer* anser att kriminaliseringen inte ska träffa skolpersonal eller hälso- och sjukvårdsanställda. *Hovrätten för Västra Sverige* befärar att underlåtenhetsansvaret framför allt kommer att träffa kamrater till den utsatta och att dessa barn eller unga vuxna riskerar att hamna i en intressekonflikt. *Brottsförebyggande rådet* saknar en analys av vad ett underlåtenhetsansvar skulle innebära för barn över 15 år.

Flera remissinstanser, bl.a. *Malmö stad, Sveriges Kommuner och Regioner, Migrationsverket, Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* och *Vårdförbundet*, samt *Institutet för mänskliga rättigheter* efterfrågar ett tydliggörande av vad ett underlåtenhetsansvar innebär i praktiken för yrkesverksamma, bl.a. vad gäller förhållandet till regler om anmälningsskyldighet i socialtjänstlagen (2001:453, SoL). *Barnombudsmannen* anser att det behöver klargöras hur ett underlåtenhetsansvar förhåller sig till anmälningsskyldigheten i lagen (1993:335) om Barnombudsmannen. Enligt *Hovrätten för Västra Sverige* vore det lämpligt att överväga en offentligrettslig anmälningsskyldighet motsvarande den i SoL för yrkesverksamma som kommer i kontakt med personer över 18 år.

Sveriges Kommuner och Regioner anser att det saknas ett resonemang avseende gränsdragningen mellan det nu föreslagna underlåtenhetsbrottet och tjänstefel.

Flera remissinstanser, bl.a. *Göteborgs stad, Jämställdhetsmyndigheten* och *Sveriges Kommuner och Regioner*, önskar att det tydliggörs vad skyldigheten att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott innebär för yrkesverksamma som också har sekretessregler att förhålla sig till. *Åklagarmyndigheten* efterfrågar ett klagörande i fråga om socialnämndens möjligheter att polisanmäla barnäktenskapsbrott även avser de osjälvständiga brottsformerna. Myndigheten anser också att 10 kap. 23 §

offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL) bör ses över. *Socialstyrelsen* påpekar att det är viktigt att socialtjänsten har möjlighet att informera Polismyndigheten vid misstanke om förstadier till barnäktenskapsbrott. Även *Linköpings universitet* lyfter att lagstiftningen kring sekretessbrytande bestämmelser bör tydliggöras i denna del.

Origo anser att det vore angeläget att straffskalorna för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott höjs eller i vart fall omfattas av lagstiftningen om hemlig avlyssning. Vidare framförs att äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott och könsstympning bör omfattas av barnfridsbrottet. Även *Vårdförbundet* ifrågasätter det låga straffvärdet för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Skälen för regeringens förslag

Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott bör kriminaliseras

Den som underlåter att i tid anmäla eller annars avslöja ett förestående eller pågående brott kan under vissa förutsättningar dömas för denna underlåtenhet enligt 23 kap. 6 § brottsbalken. Ansvar för underlåtenhet att avslöja brott förutsätter att ett underlåtenhetsansvar är särskilt föreskrivet, att gärningen har fortskridit så långt att den är straffbar och att brottet kan avslöjas utan fara för den handlande eller någon annan. Med termen brott avses en gärning som uppfyller samtliga brottsrekvisit, även det krav på uppsåt eller oaktsamhet som gäller för brottet. Det behöver inte handla om ett fullbordat brott utan även ett straffbart försök eller en straffbar stämpling eller förberedelse omfattas av bestämmelsen. För straffansvar krävs att den som underlåter att anmäla eller avslöja ett brott har uppsåt till det förhållandet att ett brott är förestående eller pågående. Den som saknar uppsåt till att den förestående eller pågående gärningen är straffbelagd går fri från ansvar. Om det finns risk för att den handlande eller någon annan kommer att utsättas för repressalier på grund av ett avslöjande föreligger inget straffansvar. Att en person inledningsvis har misstänkts för delaktighet i ett brott bör inte utesluta ansvar för underlåtenhet om han eller hon har avförts som misstänkt i ett tidigt skede av utredningen. Ansvar för underlåtenhet att avslöja brott bör inte utdömas om en person underlåter att avslöja annan medverkan till brottet än gärningsmannaskap, såsom anstiftan eller medhjälp. Vad gäller straffskalan för underlåtenhet att avslöja brott gäller vad som är stadgat för den som endast i mindre mån medverkar till brott enligt 23 kap. 5 § brottsbalken. Detta innebär bl.a. att straffskalan börjar vid böter och att det i ringa fall inte ska dömas till ansvar. Högre straff än fängelse i två år får inte dömas ut (23 kap. 6 § första stycket).

Frågan om kriminalisering av underlåtenhet att anmäla eller annars avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott har behandlats i tidigare lagstiftningsärenden. Regeringen konstaterade då att det inte finns tillräckliga skäl för en kriminalisering (se prop. 2019/20:131 s. 55 f.). Utredningen delar inte den uppfattningen utan anser att det finns förutsättningar att kriminalisera underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Även flera remissinstanser, bl.a. *flertalet*

kommuner och regioner, Brottsoffermyndigheten och Polismyndigheten, anser att underlåtenhet att avslöja dessa brott bör kriminaliseras.

Syftet med en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja ett brott bör i första hand vara att bidra till att brottet förhindras eller avbryts, t.ex. genom ett ingripande från myndigheter. Huruvida en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja ett visst brott kan förväntas bli effektiv påverkas av hur det brottet är konstruerat. En kriminalisering kräver i fråga om ett förestående brott att det finns förstadier som är kriminaliserade antingen som osjälvständiga brottsformer eller som andra brott. Det bör även krävas att det typiskt sett finns ett tidsmässigt och praktiskt utrymme att förhindra brottet innan det fullbordas. I enlighet med vad utredningen anför involverar tvångs- och barnäktenskap ofta flera personer och är till sin natur sådana att det krävs en viss planering. Brotten är vidare kriminaliserade på stämplings-, förberedelse- och försöksstadiet och därtill genom den särskilda formen av förberedande handling som utgör vilseledande till äktenskapsresa. Det finns också typiskt sett ett tidsmässigt och praktiskt utrymme att förhindra brotten under tiden fram till deras fullbordan. Brotten är därmed sådana att det generellt finns en möjlighet att förhindra eller avbryta dem genom ett avslöjande.

Kriminaliseringens effektivitet påverkas även av i vilken utsträckning det i praktiken finns andra personer än gärningspersonen eller andra medverkande som får kännedom om det förestående eller pågående brottet och kan avslöja det utan fara för sig själv eller andra. Vid effektivitetsbedömningen bör även beaktas om det redan finns föreskrifter som tillgodoser syftet att förhindra eller avbryta brottet. Den prövningen tar således sikte på om det finns straffvärda men straffria fall av sådan underlåtenhet som, om de kriminaliseras, kan bidra till att brottet förhindras eller avbryts.

Bl.a. *Justitiekanslern* och *Sveriges advokatsamfund* är tveksamma till om en kriminalisering skulle leda till att fler tvångs- och barnäktenskap förhindras eller avbryts. *Åklagarmyndigheten* anför att många personer kommer falla utanför det straffbara området genom hänvisning till ansvarsfrihet eller avsaknad av uppsåt. Remissinstansernas farhågor är inte obefogade. Regeringen har tidigare, som skäl för att inte kriminalisera underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott, resonerat i dessa banor (se prop. 2019/20:131 s. 57).

Många personer kan vara inblandade i förstadierna till ett tvångs- eller barnäktenskap och det kan inte uteslutas att även utomstående personer får vetskap om att ett sådant äktenskap är förestående. Det är visserligen redan möjligt att ingripa mot många personer som får kännedom om ett tvångs- eller barnäktenskap genom kriminaliseringen av försök, förberedelse och stämpling till äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott, samt brottet vilseledande till äktenskapsresa. Bestämmelserna om medverkan till brott i 23 kap. brottsbalken är också tillämpliga på brotten vilket innebär att medhjälp till de olika förberedande momenten är straffbar. Personer som är inblandade i olika stadier av planeringen och genomförandet av äktenskapet eller den äktenskapsliknande förbindelsen bör i många fall omfattas av bestämmelsen om medverkan till brott. Det rör sig således om personer vars inblandning i regel är sådan att de inte utan fara för att själva misstänkas kan avslöja det förestående brottet. Utanför medverkansansvaret faller dock personer som endast fått kännedom om det

förestående äktenskapet eller varit inblandade i så liten grad att deras medverkan ska anses vara ringa och därmed strafffri. Som exempel kan nämnas bröllopsgäster vars inblandning får anses ytterst perifer. I förhållande till dessa personer finns således ett praktiskt utrymme för en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja brott. En annan sådan kategori utgörs av personer som genom kontakter med de tilltänkta makarna eller andra personer får kännedom om att ett tvångs- eller barnäktenskap är förestående. Det kan handla om skolpersonal eller personal inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Det praktiska utrymmet för en kriminalisering begränsas visserligen av att många av dessa personer redan har en anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § SoL när det gäller barn som far illa (se vidare nedan). Däremot har yrkesverksamma som får kännedom om att någon över 18 år riskerar att utsättas för ett tvångsäktenskap i dag ingen sådan anmälningsskyldighet. Sammantaget finns det alltså en krets av personer som praktiskt sett kan träffas av kriminaliseringen.

Att, som *Hovrätten för Västra Sverige* anser, överväga en offentlig-rättslig anmälningsskyldighet motsvarande den i SoL för yrkesverksamma som kommer i kontakt med personer över 18 år är inte aktuellt.

Sammanfattningsvis anser regeringen, i likhet med utredningen, att en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja tvångsäktenskap och barnäktenskapsbrott kan antas bidra till att brotten förhindras eller avbryts genom ett avslöjande.

För att en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja brott ska anses motiverad bör vidare i regel krävas att det brott som ska avslöjas är förhållandevis allvarligt. En kriminalisering skulle bli meningslös om samtliga fall av underlåtenhet att avslöja ett visst brott bedömdes som ringa, eftersom det i sådana fall inte ska dömas till ansvar. När en kriminalisering övervägs kan man således, utöver straffskalan, även behöva beakta det typiska straffvärdet för den brottsliga gärningen. Underlåtenhetsansvaret var ursprungligen avsett att tillämpas endast i fråga om mycket allvarliga brott. Straffansvarsutredningen ansåg, i samband med att man föreslog att underlåtenhet att anmäla eller avslöja grova sexualbrott skulle straffbeläggas, att underlåtenhet att avslöja brott generellt sett borde vara straffbelagt om brottet har ett straffminimum på två års fängelse eller däröver (se SOU 1996:185 s. 327). Under senare år har tillämpningsområdet utvidgats något. Underlåtenhetsbrottet har således kommit att aktualiseras i andra situationer än de som stod i centrum när regleringen ursprungligen infördes.

Straffskalan för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är fängelse i högst fyra år. Som nämns i avsnitt 4.2 har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att analysera och ta ställning till om straffskalorna för dessa brott ska skärpas (dir. 2024:8). Uppdraget ska redovisas senast den 19 maj 2025. *Justitiekanslern* anser att brotten inte är tillräckligt allvarliga för att motivera ett underlåtenhetsansvar. Regeringen kan dock konstatera att det i dag finns flera brott med underlåtenhetsansvar som inte har ett straffminimum på två års fängelse, t.ex. grov misshandel (3 kap. 6 och 11 §§ brottsbalken) och olaga frihetsberövande (4 kap. 2 och 10 §§ brottsbalken). Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott har dessutom en motsvarande straffskala som flera andra brott med underlåtenhetsansvar, t.ex. sabotage (13 kap. 4 och 12 §§ brottsbalken), kapning (13 kap. 5 a och 12 §§ brottsbalken) och penningförfalskning (14 kap. 6 och 13 §§

brottsbalken). Som utredningen anför är det därtill, i fråga om äktenskaps- tvång och barnnäkenskapsbrott, många gånger fråga om allvarliga brott sett till de straff som faktiskt döms ut. Sammantaget delar regeringen utredningens bedömning att brotten är så pass allvarliga att en kriminalisering av underlåtenhetsansvar är motiverad.

Stadgandet om underlåtenhet att avslöja brott har en mycket vid krets av gärningspersoner; var och en som får kännedom om ett förestående eller pågående brott är vid straffansvar skyldig att avslöja brottet. *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter om det är rimligt att straffa samtliga om underlåter att avslöja ett tvångs- eller barnnäkenskap. *Västra Götalands-regionens kompetenscentrum om våld i nära relationer* anser att kriminaliseringen inte ska träffa skolpersonal eller hälso- och sjukvårdsanställda. För att motivera ett så långtgående straffansvar som underlåtenhetsansvaret torde det krävas att brottets förövande innefattar ett resultat eller ett tillstånd som det är synnerligen angeläget att undvika (jfr SOU 2014:63 s. 183). Tidigare utredningar har konstaterat att barn- och tvångs- äktenskap kan få mycket allvarliga konsekvenser. Att gifta sig och sammanleva med en person mot sin vilja kan medföra stora negativa psykologiska effekter för den drabbade. Förväntningar på att äktenskapet ska leda till sexuellt samliv och barn innebär också en stor risk för sexuella övergrepp. Erfarenheter från olika hjälporganisationer visar att många av de flickor och kvinnor som blir gifta mot sin vilja utnyttjas och far illa i sina äktenskap. Svårigheter att beviljas skilsmässa och stigmatiseringen av fränskilda kvinnor inom den egna gruppen kan försvåra situationen ytterligare. Barn som ingår äktenskap fråntas inte bara sin barndom, utan förnekas i många fall även utbildning (se SOU 2012:35 s. 84 f. och SOU 2017:96 s. 48 f.). Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med utredningen, att det är synnerligen angeläget att dessa typer av äktenskap och äktenskapsliknande förbindelser inte kommer till stånd. Det finns således inte skäl att undanta vissa yrkeskategorier från straffansvaret (se vidare nedan om förhållandet mellan underlåtenhetsansvaret och anmälningsskyldigheten i SoL).

Hovrätten för Västra Sverige befarar att ett underlåtenhetsansvar framför allt kommer att träffa vänner till den utsatta. *Brottsförebyggande rådet* saknar en analys av vad ett underlåtenhetsansvar skulle innebära för barn över 15 år. Vänner och syskon till den utsatta kan tänkas vara bland de första som får kännedom om ett förestående tvångs- eller barnnäkenskap. Som hovrätten påpekar finns en risk att dessa unga människor hamnar i en besvärlig intressekonflikt. Det är dock angeläget att denna typ av äktenskap förhindras i ett så tidigt skede som möjligt. Ansvar för underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott förutsätter bl.a. att brottet kan avslöjas eller förhindras utan fara för den handlande eller för någon annan (23 kap. 6 § fjärde stycket 2). Om den handlande eller någon annan riskerar att utsättas för repressalier på grund av ett avslöjande föreligger således inte något straffansvar. Regeringen anser sammantaget att det är rimligt att även straffmyndiga barn har en skyldighet att avslöja förestående tvångs- eller barnnäkenskap.

Tvångs- och barnnäkenskap sker många gånger inom ramen för en hederskontext och som nämnts präglas hedersbrottslighet i stor utsträckning av en tystnadskultur i förhållande till polisen och andra myndigheter. Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen, Myndigheten för*

ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Sveriges Kommuner och Regioner och Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, samt Institutet för mänskliga rättigheter efterfrågar en analys av vad ett underlåtenhetsansvar kan få för konsekvenser för utsatta personer, särskilt vad gäller deras vilja och benägenhet att vända sig till myndigheter för att söka hjälp och stöd. Örebro universitet lyfter risken att en kriminalisering kan leda till än mer slutna grupperingar. Även *Origo* framhåller att en kriminalisering kan leda till att personer i behov av stöd i ännu större utsträckning undviker att berätta om sin utsatthet. Som nämns ovan har flera myndigheter och yrkesverksamma redan i dag en anmälnings-skyldighet till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. En kriminalisering kommer således inte innebära någon större förändring i detta avseende. Däremot kommer en kriminalisering innebära nya krav på yrkesverksamma när det gäller uppgifter som rör vuxna personer, då det i dag inte finns någon anmälnings-skyldighet för sådan information. Det kan således finnas en risk att en kriminalisering leder till att vuxna kvinnor som riskerar eller känner rädsla för att utsättas för ett tvångsäktenskap avstår från att ta kontakt med myndigheter. Som utredningen påpekar kan en kriminali-sering å andra sidan antas bidra till att motverka den tystnadskultur som förekommer i de sammanhang där dessa brott begås och därmed på sikt leda till att fler utsatta väljer att söka hjälp och stöd. Denna risk är under alla omständigheter inte ett tillräckligt skäl för att avstå en kriminalisering.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till att brotten äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är tillräckligt allvarliga för att motivera ett underlåtenhetsansvar samt att en kriminalisering kan antas bidra till att brotten förhindras eller avbryts, bör underlåtenhet att avslöja dessa brott kriminaliseras.

När det infördes ett särskilt ansvar för underlåtenhet att förhindra brott enligt 23 kap. 6 § andra stycket brottsbalken bedömde regeringen att detta ansvar skulle omfatta de brott där en underlåtenhet att avslöja brott var straffbelagd (se prop. 2015/16:113 Bättre straffrättsliga verktyg mot organiserad brottslighet s. 55). Vid en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja ett visst brott bör således även underlåtenhet att förhindra brottet kriminaliseras. Även underlåtenhet att förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott bör därför omfattas av kriminaliseringen.

Origo anser att straffskalorna för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott bör höjas eller i vart fall att brotten ska omfattas av lagstiftningen om hemlig avlyssning. Vidare framförs att äktenskapstvång, barn-äktenskapsbrott och könsstympning bör omfattas av barnfridsbrottet. Även *Vårdförbundet* ifrågasätter straffskalan för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Dessa frågor har inte övervägts av utredningen och kan därför inte behandlas inom ramen för detta lagstiftningsärende. Som nämns ovan och i avsnitt 4.2 ser en utredning över frågan om skärpta straffskalor för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott (dir. 2024:8).

Förhållandet mellan underlåtenhetsansvaret och bestämmelser i SoL och OSL samt tjänstefelsbrottet

Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen, Sveriges Kommuner och Regioner* och *Åklagarmyndigheten*, efterfrågar ett tydliggörande av vad ett

underlåtenhetsansvar innebär i praktiken för yrkesverksamma, särskilt vad gäller förhållandet till regler om anmälningsskyldighet i SoL och lagen (1993:335) om Barnombudsmannen, sekretessbestämmelser i OSL samt tjänstefelsbrottet.

I 14 kap. 1 § SoL föreskrivs en skyldighet för flertalet myndigheter och yrkesverksamma att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Motsvarande gäller för Barnombudsmannen enligt 7 § lagen om Barnombudsmannen. Misstankar om att ett barn kommer att utsättas för ett barnäktenskap omfattas av denna anmälningsskyldighet. Den handlingsplikt som följer av bestämmelsen om underlåtenhet att avslöja brott är att i tid anmäla eller annars avslöja brottet. Den åtgärd som främst bör komma i fråga är att anmäla brottet till polis. Ett avslöjande på något annat sätt, såsom genom ett meddelande till den som hotas av brott, är emellertid tillräckligt för strafffrihet. Någon skyldighet att avvärja brott på något annat sätt än genom att avslöja det följer inte av bestämmelsen (se Bäcklund m.fl., Brottsbalken [24 november 2023, JUNO], kommentaren till 23 kap. 6 §). Som nämns ovan omfattas var och en av underlåtenhetsansvaret, även de yrkesverksamma som har en anmälningsskyldighet enligt SoL. Enligt regeringens bedömning bör en anmälan till socialnämnden enligt SoL sannolikt anses vara en sådan åtgärd som på annat sätt avslöjar brottet. Det torde alltså inte krävas att de yrkesverksamma som omfattas av anmälningsskyldigheten vid sidan om en anmälan till socialnämnden också ska vidta en annan åtgärd, såsom att polisanmäla.

För tjänstefel döms enligt 20 kap. 1 § brottsbalken den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften. Skyldigheten att avslöja eller förhindra brott enligt 23 kap. 6 § brottsbalken aktualiseras så snart en person får kännedom om ett förestående brott. Tjänstefelsbrottet tar i stället sikte på den situationen att den yrkesverksamma underlåter att agera vid myndighetsutövning. Generellt kan alltså sägas att tjänstefelsbrottet har ett snävare tillämpningsområde. Högsta domstolen har konstaterat att en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL sker vid myndighetsutövning, såsom förutsätts för ansvar enligt straffbestämmelsen om tjänstefel (se NJA 2014 s. 910 p. 14). En yrkesverksam som får kännedom om ett förestående barnäktenskap men inte agerar för att avslöja brottet, t.ex. genom en anmälan till socialnämnden, kan således göra sig skyldig till både underlåtenhet att avslöja brott och tjänstefel. Enligt 20 kap 1 § fjärde stycket brottsbalken ska straffbestämmelsen om tjänstefel inte tillämpas om gärningen är belagd med straff enligt någon annan bestämmelse. I en sådan situation bör det således dömas endast för underlåtenhetsbrottet. Som nämns ovan bör ansvar för underlåtenhetsbrott emellertid inte utdömas om underlåtenheten avser ett avslöjande av annan medverkan än gärningsmannaskap.

I OSL finns en rad sekretessbestämmelser som reglerar sekretess i olika offentliga sammanhang, bl.a. utbildningsverksamhet (23 kap), hälso- och sjukvården (25 kap) samt socialtjänsten (26 kap). Inom enskild verksamhet gäller bestämmelser om tystnadsplikt, dvs. förbud att obehörigen röja vissa uppgifter, i bl.a. PSL, SoL och skollagen (2010:800). När yrkesverksamma får tillgång till uppgifter som angår ett förestående tvångs- eller barnäktenskap kan dessa således omfattas av sekretess eller

tystnadsplikt. I 10 kap. OSL finns ett antal bestämmelser som möjliggör för bl.a. myndigheter att anmäla brott utan hinder av en viss sekretessbestämmelse. Av 28 § framgår att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Vidare föreligger det inte något obehörigt röjande när någon fullgör en uppgiftsskyldighet enligt lag eller förordning. Skyldigheten att anmäla eller annars avslöja brott enligt 23 kap. 6 § brottsbalken får anses vara en sådan uppgiftsskyldighet som medför undantag från sekretessen enligt 28 § (jfr prop. 2005/06:161 Sekretessfrågor – Skyddade adresser, m.m. s. 70, prop. 2019/20:123 Ett effektivare informationsutbyte mellan polis och socialtjänst vid samverkan mot terrorism s. 36 f. och prop. 1981/82:186 om ändring i sekretesslagen (1980:100), m.m. s. 92) och tystnadsplikten. Detta innebär således att det finns möjlighet för yrkesverksamma att lämna ut uppgifter som rör misstanke om äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott till t.ex. Polismyndigheten, trots att uppgifterna omfattas av sekretess eller tystnadsplikt. Som nämns ovan omfattar underlåtenhetsbrottet både förestående och pågående brott. Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är också kriminaliserade på stämplings- förberedelse- och försöksstadiet. Av detta följer att även uppgifter som angår misstanke om stämpling, förberedelse eller försök till äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott kan lämnas ut utan hinder av sekretess.

Åklagarmyndigheten anser att 10 kap. 23 § OSL bör ses över för att möjliggöra att de sekretessbrytande bestämmelserna gäller samtliga personer som utsätts för brott i en hederskontext. Den frågan övervägs inte av utredningen och kan därför inte behandlas i detta lagstiftningsärende.

Förhållandet mellan underlåtenhetsansvaret och grovt olaga tvång

Som utredningen redogör för kan allvarligare former av äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott utgöra grovt olaga tvång (4 kap. 4 § andra stycket brottsbalken). Till följd av allmänna principer om brottskonkurrens ska gärningspersonen då endast dömas för grovt olaga tvång (se vidare om brottskonkurrens i avsnitt 5.5). Eftersom det inte är straffbart att underlåta att avslöja grovt olaga tvång är frågan om det i en sådan situation skulle vara omöjligt att döma en person för underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott. Regeringen delar utredningens bedömning att man bör skilja på frågan om vilket eller vilka brott gärningspersonens handlande ska klassificeras som, dvs. vilket eller vilka av flera konkurrerande brott han eller hon ska dömas för, och frågan om vilket brott någon annan har underlåtit att avslöja. Det bör således vara möjligt att döma för underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott även om huvudbrottet rubriceras som grovt olaga tvång.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 december 2025.

Regeringens bedömning: Det behövs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. *Linköpings universitet* bedömer att det är lämpligare att lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2025 då det är viktigt att förslagen hinner beredas och att relevanta aktörer kan genomföra utbildningsinsatser.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår att detta sker den 1 december 2025.

Det är en grundläggande straffrättslig princip att ingen får dömas för en gärning som inte var straffbar när den begicks, och att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte annan lag gäller när dom meddelas som leder till frihet från straff eller ett lindrigare straff. Detta kommer till uttryck i bl.a. 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken. Mot denna bakgrund behövs inga särskilda övergångsbestämmelser för de föreslagna straffbestämmelserna.

7 Konsekvenser

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen till kriminalisering kan leda till vissa marginella kostnadsökningar för berörda myndigheter. Förslagen kan eventuellt komma att påverka statens kostnader för offentliga försvarare och andra rättsliga biträden men då ytterst marginellt. Förslaget till kriminalisering av oskuldskontroller, intygande av sexuell oskuld och oskuldsgrepp kan vidare resultera i fler ärenden hos IVO. Kostnadsökningarna ryms inom befintliga ekonomiska anslag för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar, Kriminalvården respektive IVO. Även kostnaden för nödvändiga informations- och utbildningsinsatser ryms inom befintliga ekonomiska anslag.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. *Region Skåne* anser att det krävs resurser för de kompetenshöjande insatser som kan behövas inom hälso- och sjukvården. *Falu tingsrätt* anser

att lagförslagen kommer få störst konsekvenser för verksamheten i mål om vårdnad, boende och umgänge. *Lunds kommun* anför att en kriminalisering av oskuldsingrepp och oskuldskontroller skulle kunna leda till att fler ärenden enligt LVU initieras. *Sveriges Kommuner och Regioner* påtalar att det är svårt att förutse de ekonomiska konsekvenserna av lagförslagen gällande oskuldskontroller och oskuldsingrepp och om kostnadsökningen är omöjlig att uppskatta bör en uppföljning göras i efterhand, varpå eventuell kompensation ska utgå. Vidare betonas att även om konsekvenserna av ett visst författningsförslag bedöms vara begränsade går det inte att bortse från förhållandet att flera, mindre författningsändringar sammantaget får större konsekvenser.

Skälen för regeringens bedömning: Det är svårt att bedöma hur vanligt förekommande oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp är. Regeringen delar emellertid utredningens bedömning att en kriminalisering inte bör leda till fler än några enstaka ärenden och mål per år hos berörda myndigheter. *Falu tingsrätt* påpekar att påståenden om sexuella och andra övergrepp är vanligt förekommande i mål om vårdnad, boende och umgänge och anser att lagförslagen kommer få störst konsekvenser för handläggningen av dessa mål. Regeringen kan inte se att sådana påståenden kommer att påverka omfattningen eller hanteringen av målen i någon större utsträckning. När det gäller underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är det i princip enbart inom ramen för redan förekommande förundersökningar om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott som dessa brott aktualiseras. Många av de personer som skulle höras som misstänkta för ett underlåtenhetsbrott är redan relevanta som vittnen i dessa brottsutredningar. I dagsläget förekommer ett begränsat antal mål och domar rörande äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Även i denna del delar regeringen utredningens bedömning att en kriminalisering inte bör föranleda någon nämnvärd ökning av utredningsarbetet i dessa mål. Det kan inte heller förväntas fler än något eller några åtal per år för underlåtenhetsbrotten. Härutöver kan de olika lagförslagen eventuellt komma att påverka statens kostnader för offentliga försvarare och andra rättsliga biträden i mindre mån. Med hänsyn till de fåtal ärenden det bedöms handla om antas eventuella kostnader för anslaget Rättsliga biträden m.m. inte vara större än att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Sammanfattningsvis bedöms kostnadsökningarna för behöriga myndigheter med anledning av lagförslagen bli marginella. I likhet med utredningen anser regeringen att dessa mindre tillkommande kostnader ryms inom befintliga ekonomiska anslag för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar respektive Kriminalvården.

En kriminalisering av oskuldskontroller, intygande av sexuell oskuld och oskuldsintyg kan även förväntas leda till att fler fall anmäls till IVO, vilket kommer resultera i fler ärenden hos myndigheten. Kriminaliseringen kommer vidare att aktualisera myndighetens skyldighet att i vissa fall anmäla hälso- och sjukvårdspersonal till åtal enligt PSL. Kostnadsökningarna bör emellertid inte bli större än att de ryms inom befintliga ekonomiska anslag för IVO.

Regeringen gör i avsnitt 5.6 bedömningen att det för närvarande inte finns behov av särskilda uppdrag som syftar till att tillgodose behovet av utbildnings- och informationsinsatser. Däremot behövs insatser som syftar

till att utbilda om oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt den kvinnliga anatomin. Det behövs också insatser för att sprida information om själva kriminaliseringen. Kunskapsförmedling till hälso- och sjukvården, men även till t.ex. socialtjänsten, ingår i Socialstyrelsens uppdrag. Myndigheten informerar om ändrad lagstiftning bl.a. genom meddelandeblad. Information om innehållet i lagstiftningen kan även ingå i de kunskapsunderlag och webbutbildningar som myndigheten tar fram. Därutöver har t.ex. Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck och Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) ett övergripande ansvar för att på olika sätt främja kunskap om frågorna. Dessa aktörer kan, utöver att utbilda om frågorna på ett mer generellt plan, tillgodose att information om den nya kriminaliseringen sprids. De informations- och utbildningsinsatser som behövs omfattas således av befintliga aktörers ansvarområden och täcks därmed av befintliga ekonomiska anslag.

Enligt den kommunala finansieringsprincipen ska beslut som innebär nya obligatoriska uppgifter för kommunerna åtföljas av en statlig finansiering. Risken att ungdomar blir föremål för oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp bör vara något som socialtjänsten redan behöver utreda inom ramen för sitt nuvarande uppdrag. *Lunds kommun* anför att en kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp kan leda till att fler ärenden enligt LVU initieras. Då regeringens bedömning är att en kriminalisering inte bör leda till fler än några enstaka ärenden och mål per år medför förslagen inte heller sådana kostnadsökningar för kommunerna att staten ska kompensera dem.

7.2 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslaget till kriminalisering av underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan påverka det brottsförebyggande arbetet i viss mån.

Förslagen till kriminalisering av oskuldskontroller, intygande av sexuell oskuld och oskuldsingrepp samt underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan därutöver förväntas bidra till

- att regeringens jämställdhetspolitiska mål uppnås,
- att skyddet för barn och unga samt barns rättigheter enligt Barnkonventionen stärks,
- att personer med funktionsnedsättning kan åtnjuta sina rättigheter enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning,
- att hbtqi-personer med kvinnligt könsorgan skyddas och att hbtqi-personers rättigheter stärks,
- att målen för regeringens politik för mänskliga rättigheter och mot diskriminering uppnås och att flickors och kvinnors mänskliga rättigheter stärks samt
- att möjligheten att uppnå regeringens integrationspolitiska mål förbättras.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan.

Myndigheten för delaktighet menar att betänkandet i väsentliga delar saknar ett funktionshindersperspektiv.

Skälen för regeringens bedömning: Hedersrelaterad brottslighet präglas inte sällan av en tystnadskultur i förhållande till myndigheter. Förslaget till kriminalisering av underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan bidra till att motverka den tystnadskulturen. Ett underlåtenhetsansvar synliggör kollektivets ansvar och kan på sikt bidra till att fler som har kännedom om ett förestående tvångs- eller barnäktenskap känner sig förpliktade att ingripa eller informera myndigheterna. I likhet med utredningen anser regeringen att en kriminalisering skulle kunna påverka det brottsförebyggande arbetet i viss mån.

Kriminaliseringen av oskuldskontroller, intygande av sexuell oskuld och oskuldsingrepp samt underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan antas få påtagligt positiva konsekvenser på jämställdheten. Ett jämställdhetspolitiskt delmål är att mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, ska upphöra, samt att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Ett annat jämställdhetspolitiskt delmål är jämställd hälsa som innebär att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor. Det är uteslutande flickor och kvinnor som utsätts för oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Även tvångs- och barnäktenskap drabbar framför allt kvinnor och flickor. Regeringen gör bedömningen att de föreslagna lagändringarna kan förväntas bidra till att de jämställdhetspolitiska delmålen uppnås.

I likhet med utredningen anser regeringen att kriminaliseringen även kan bidra till att stärka skyddet mot att barn och unga utsätts för brott, såväl oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp som barnäktenskap och olika följder av ett sådant äktenskap. Förslagen innebär också att barns rättigheter enligt Barnkonventionen tillgodoses i högre grad.

Personer med funktionsnedsättning i alla åldrar har en större risk än andra att utsättas för olika typer av våld och övergrepp. Regeringen anser, likt utredningen, att kriminaliseringen kan bidra till att dessa personer ska kunna åtnjuta sina rättigheter enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt artikel 16 ska ändamålsenliga lagstiftnings- och utbildningsåtgärder samt administrativa, sociala och andra åtgärder vidtas för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp. Av artikel 17 framgår att alla personer med funktionsnedsättning har rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på lika villkor som andra.

Regeringen delar också utredningens bedömning att kriminaliseringen av oskuldskontroller och oskuldsingrepp kommer att skydda hbtqi-personer med kvinnligt könsorgan. Detsamma gäller kriminaliseringen av intygande av sexuell oskuld. Vidare kan tvångs- och barnäktenskap drabba hbtqi-personer. Kriminaliseringen av underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan således bidra till att förbättra även denna grupps rättigheter.

Målet för regeringens politik för mänskliga rättigheter är att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden på området. Vidare är målet för regeringens politik mot diskriminering ett samhälle fritt från diskriminering. Oskuldskontroller, oskuldsingrepp och liknande företeelser utgör skadliga diskriminerande åtgärder som även kränker flickors och kvinnors mänskliga rättigheter. Kriminaliseringen kommer således stärka flickors och kvinnors mänskliga rättigheter enligt de internationella åtagandena, främst FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor samt Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, samt bidra till att uppnå internationella politiska mål på området. Regeringen anser därför, i likhet med utredningen, att de föreslagna åtgärderna kommer bidra till att regeringens mål på dessa områden uppnås.

Regeringen delar också utredningens bedömning att arbetet mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt tvångs- och barnäktenskap, som ett led i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, kan bidra till att förbättra möjligheten att uppnå det integrationspolitiska målet om att utrikes födda kvinnor och män ska ha samma skyldigheter, rättigheter och möjligheter som den övriga befolkningen att leva ett fritt, värdigt och självständigt liv inom samhällsgemenskapen. Detta förutsätter att den som långvarigt befinner sig i Sverige anstränger sig för att bli en del av det svenska samhället och att samhället både ställer krav och ger möjligheter till integration. Integrationspolitiken ska bidra till social och kulturell, ekonomisk, språklig och demokratisk integration samt att genom utbildning förbättra förutsättningarna för flickor och pojkar med utländsk bakgrund.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

2 kap.

5 § I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på någon av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,

2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,

3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer, och

4. brott som avses i

a) 4 kap. 1 a, 4 c och 4 e §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

b) 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmått att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott,

c) 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

d) 14 kap. 6 § eller försök till sådant brott,

e) 22 kap. 6 a och 6 b §§,

f) 2 § lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och mot oskuldsgrepp på kvinnor,

g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner, eller

h) 19 § lagen (2023:677) om frysning av tillgångar.

Paragrafen reglerar när dubbel straffbarhet är en förutsättning för svensk domstols behörighet. *Andra stycket 4 f* ändras som en följd av ändring av rubrik på könsstympningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

4 kap.

4 f § *Den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld, döms för oskuldskontroll till fängelse i högst ett år. Om gärningen är ringa utgör den inte brott.*

I paragrafen, som är ny, straffbeläggs undersökningar av någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att bedöma om personen är eller framstår som oskuld. Brottet betecknas oskuldskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Undersökningen ska avse någon annans kvinnliga könsorgan. Det spelar ingen roll vilket juridiskt kön den undersökta personen har eller vilket kön personen identifierar sig med. Det saknar också betydelse om den undersökta personen har samtyckt till undersökningen. Eftersom oskuldskontroller bl.a. bygger på föreställningar om en mödomshinna som penetreras och brister vid första samlaget kan undersökningen bestå av alltifrån en okulär inspektion av könsorganet till att fingrar eller föremål förs in i slidan.

Gärningspersonens syfte med undersökningen ska vara att bedöma om den undersökta personen är oskuld. Med detta avses oskuld i sexuell mening, innebärande att personen varken haft vaginalt samlag eller deltagit i andra jämförbara penetrerande sexuella handlingar. Även undersökningar som syftar till att bedöma om personen framstår som oskuld, oavsett vilka sexuella erfarenheter denne har, omfattas av brottsbeskrivningen.

Vissa typer av undersökningar faller utanför regleringen på den grunden att de inte genomförs i syfte att bedöma om flickan eller kvinnan är eller framstår som oskuld. Det är med andra ord inte fråga om en oskuldskontroll i egentlig mening. Så kan vara fallet om undersökningen inte är allvarligt menad, t.ex. om den ingår i en lek inom ramen för en ömsesidig, intim relation. Även t.ex. rättsmedicinska undersökningar där syftet är att dokumentera skador och spår, eller gynekologiska undersökningar som görs på flickor eller kvinnor som har en allmän oro för sin underlivsanatomi faller utanför det straffbara området.

Undersökningen kan ske antingen på begäran av den undersökte själv eller andra personer. Det saknar betydelse om gärningspersonen inte själv tror att det är möjligt att bedöma oskuld utifrån en undersökning, så länge han eller hon har som syfte att göra en sådan bedömning åt någon annan. Även den situationen att gärningspersonen vill göra en bedömning endast för egen del omfattas av bestämmelsen. För straffansvar krävs att gärningspersonens avsikt med undersökningen har varit att bedöma om den undersökta personen är eller framstår som oskuld. Det är således inte tillräckligt med ett insiktsuppsåt eller ett likgiltighetsuppsåt.

För att brottet ska vara fullbordat krävs inte att det har skett en bedömning av om den undersökta personen är eller framstår som oskuld. Brottet är fullbordat när gärningspersonen påbörjar undersökningen i syfte att göra en sådan bedömning. Undersökningen får anses påbörjad när gärningspersonen vidtar en konkret åtgärd för att genom egna iakttagelser skaffa sig kunskap om könsorganets tillstånd och utseende. Ett exempel på en sådan åtgärd är att könsorganet inspekteras, med eller utan hjälp av instrument. Ett annat exempel är att gärningspersonen känner med fingrar i flickans eller kvinnans underliv.

Straffskalan för oskuldskontroll är fängelse i högst ett år. Vid bedömningen av brottets straffvärde bör, utöver vad som följer av bestämmelserna om försvårande och förmildrande omständigheter i 29 kap. 2 och 3 §§ brottsbalken, beaktas på vilket sätt undersökningen har genomförts, om den undersökta personen varit under 18 år, om gärningspersonen haft ett vinningssyfte eller om undersökningen skett under särskilt förnedrande förhållanden, t.ex. om flera personer varit närvarande.

Om någon gör sig skyldig till både oskuldskontroll och intygande av sexuell oskuld (4 kap. 4 g § brottsbalken) bör utgångspunkten vara att döma till ansvar för båda brotten i konkurrens. Den som gör sig skyldig till både oskuldskontroll och oskuldsingrepp (3 § könsstympningslagen) bör dömas till ansvar endast för oskuldsingrepp, förutsatt att undersökningen och ingreppet avser samma person och sker vid samma tillfälle. Kontrollen kan då utgöra en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet. Om en oskuldskontroll även skulle utgöra olaga tvång eller ett sexualbrott bör det dömas till ansvar endast för det andra brottet. Kontrollen bör då utgöra en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet.

Om det rör sig om ringa fall utgör gärningen inte brott. För att det ska bli fråga om ringa fall ska det röra sig om rena undantagsfall där gärningen framstår som bagatellartad. Ett exempel är när en ung flicka ber en kamrat att undersöka om det syns att hon har haft samlag. Undantaget bör tillämpas mycket restriktivt. Om initiativet till undersökningen kommer från någon annan än flickan eller kvinnan själv, talar redan den omständigheten starkt emot att gärningen kan bedömas som ringa. Vidare kan den som utför undersökningen ha en sådan ställning i förhållande till flickan eller kvinnan att det är uteslutet att bedöma gärningen som ringa. Exempel på sådana personer är hälso- och sjukvårdspersonal, föräldrar eller andra personer med auktoritet i flickans eller kvinnans sociala omgivning.

4 g § Den som, med hänvisning till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet, intygat att någon annan är eller inte är oskuld döms för intygande av sexuell oskuld till böter eller fängelse i högst sex månader. Om gärningen är ringa utgör den inte brott.

I paragrafen, som är ny, straffbeläggs intyganden om att en annan person är eller inte är oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Brottet betecknas intygande av sexuell oskuld. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Med sexuell oskuld avses att en person varken har haft vaginalt samlag eller deltagit i andra jämförbara penetrerande sexuella handlingar. Med begreppet intyga ska förstås att en uppgift lämnas till någon annan och att avsändaren bestyrker eller på något annat sätt ställer sig bakom att uppgiften är riktig. Det utgör således inte ett intygande att enbart vidarebefordra en uppgift som kommer från någon annan. Då det inte krävs att uppgifterna lämnas i någon viss form omfattas både skriftliga och muntliga intyganden av straffansvaret. Även intyganden som görs på annat sätt, t.ex. genom gester, omfattas. Bestämmelsen omfattar fall där uppgifterna lämnas såväl till den flicka eller kvinna som uppgifterna avser som till någon utomstående. Det saknar betydelse om personen som intyget avser har samtyckt till intygandet.

Intygandet ska avse uppgifter om att en person är eller inte är oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Det saknar betydelse vilket juridiskt kön den berörda personen har eller vilket kön personen identifierar sig med. Uttalandet måste ha en koppling till könsorganets utseende eller tillstånd. Att endast uttala att en flicka eller kvinna är oskuld faller utanför det straffbara området. Det är innebörden i uppgifterna, tolkade i det sammanhang de lämnas, som är relevant. Ord och uttryck som ”oskuld” eller ”aldrig haft samlag” måste inte användas. Det kan vara tillräckligt att det anges att en flicka eller kvinna har en intakt mödomshinna, förutsatt att det framgår av omständigheterna att innebörden är att personen är oskuld. Även uttalanden om att en kvinna ser normal ut kan under vissa omständigheter omfattas av brottsbeskrivningen. I sådana fall måste det med hänsyn till omständigheterna stå klart att uttalandet är ett uttryck för en bedömning av den undersöktes oskuld. Huruvida uppgifterna är riktiga eller inte saknar betydelse för straffansvaret. Personens faktiska sexuella erfarenheter är således inte relevanta. Det krävs inte heller att uppgifterna baseras på en kroppsundersökning.

Gärningspersonens uppsåt ska täcka samtliga gärningsmoment, dvs. att det är fråga om ett sådant uppgiftslämnande som utgör ett intygande och att uppgifterna har innebörden att en viss person är eller inte är oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Det krävs inte att gärningspersonen själv tror att uppgifterna är riktiga eller att det är möjligt att bedöma sexuell oskuld mot bakgrund av könsorganets beskaffenhet.

Om någon gör sig skyldig till både oskuldkontroll (4 kap. 4 f § brottsbalken) och intygande av sexuell oskuld bör utgångspunkten vara att döma till ansvar för båda brotten i konkurrens.

Straffskalan för intygande av sexuell oskuld är böter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömningen av brottets straffvärde bör, utöver vad som följer av bestämmelserna om försvårande och förmildrande

omständigheter i 29 kap. 2 och 3 §§, beaktas risken för spridning av uppgifterna, om intygandet avser någon under 18 år och om gärningspersonen haft ett vinningssyfte. Ett bötesstraff bör vara förbehållet de lindrigaste fallen, t.ex. när en vuxen kvinna lämnat sitt samtycke till intygandet och inga försvårande omständigheter finns.

Om det rör sig om ringa fall utgör gärningen inte brott. För att det ska bli fråga om ringa fall ska det handla om rena undantagsfall där gärningen framstår som bagatellartad. I författningskommentaren till 4 kap. 4 f § brottsbalken anges som exempel den situationen att en ung flicka ber en kamrat att undersöka hennes könsorgan för att ta reda på om det syns att hon har haft samlag. Om denna kamrat för vidare sin bedömning om oskuld till sina vänner kan gärningen, beroende på omständigheterna, vara att bedöma som ringa. Undantaget ska tillämpas mycket restriktivt. Vid bedömningen bör beaktas bl.a. vem som intygar oskuld och i vilket sammanhang intygandet sker. Den som intygar oskuld kan ha en sådan ställning i förhållande till flickan eller kvinnan att det är uteslutet att bedöma gärningen som ringa. Exempel på personer med sådan ställning är hälso- och sjukvårdspersonal, föräldrar eller andra personer med auktoritet i flickans eller kvinnans sociala omgivning. Därutöver bör risken att uppgifterna förmedlas vidare eller på annat sätt sprids till personer som kan tänkas utöva otillbörlig kontroll av flickans eller kvinnans sexualitet beaktas. Vid skriftliga intyg torde det regelmässigt finnas en sådan spridningsrisk. Även frågan om gärningspersonen insåg eller borde ha insett denna risk är av betydelse.

10 § För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel, grov människoexploatering, olaga frihetsberövande, *äktenskapstvång eller barn-äktenskapsbrott* och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök, förberedelse eller stämpling till människoexploatering, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt hemfridsbrott eller grovt olaga intrång och för försök eller förberedelse till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa, eller grovt dataintrång.

Paragrafen, som reglerar straffansvar vid osjälvständiga brottsformer i 4 kap., ändras på så sätt att även underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott straffbeläggs. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

35 kap.

6 § Om följande brott har begåtts mot en person som ännu inte fyllt arton år, ska tiden för åtalpreskription och absolut preskription räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. brott enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, om de ingår i brottet grov fridskränkning enligt 4 kap. 4 a §,

2. brott enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, om de ingår i brottet hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e §,

3. våldtäkt och grov våldtäkt enligt 6 kap. 1 §,

4. oaktsam våldtäkt enligt 6 kap. 1 a §,

5. sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 §,

6. oäktsamt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 3 §,
7. våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 §,
8. sexuellt utnyttjande av barn enligt 6 kap. 5 §,
9. sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 §,
10. utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 §,
11. utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling enligt 6 kap. 9 §,
12. sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 §,
13. sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,
14. koppleri och grovt koppleri enligt 6 kap. 12 §,
15. brott mot 2 § lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och mot oskualdsingrepp på kvinnor, och
16. försök till brott som avses i 3, 5, 7–11, 14 och 15.

Tiden för åtalpreskription och absolut preskription beräknas enligt första stycket även vid barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första och sjätte styckena, och försök till sådant brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av 5 § första stycket inte leder till att brottet preskriberas senare.

I paragrafen regleras beräkning av tiden för åtalpreskription och absolut preskription i vissa fall. *Första stycket 15* ändras som en följd av ändring av rubrik på könsstympningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

10 § Detta kapitel gäller inte för

1. brott för vilket fängelse på livstid är föreskrivet,
2. dråp enligt 3 kap. 2 §,
3. våldtäkt eller grov våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller tredje stycket, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,
4. våldtäkt mot barn eller grov våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 §,
5. brott enligt 2 § första eller tredje stycket lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och mot oskualdsingrepp på kvinnor, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år, eller
6. försök till brott som avses i 1 och 2.

Om någon har begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt arton år, gäller dock bestämmelserna i detta kapitel.

Paragrafen innehåller bestämmelser om undantag från preskription. *Första stycket 5* ändras som en följd av ändring av rubrik på könsstympningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

8.2 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)

8 § Om en passansökan inte ska avslås enligt 7 § men det framkommer i ärendet att sökanden är skäligen misstänkt för ett brott, för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, ska passmyndigheten underrätta den som leder förundersökningen. Pass får i så fall inte utfärdas innan en vecka har gått från det att underrättelsen lämnades, om inte undersökningsledaren medger det.

Vad som sägs i första stycket ska även gälla om sökanden är skäligen misstänkt för äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott enligt 4 kap. 4 c § brottsbalken eller brott enligt 2 § andra stycket lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av

kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor eller försök, förberedelse eller stämpling till något av dessa brott.

I paragrafen anges att passmyndigheten ska underrätta undersökningsledaren om en passansökan, om det i ärendet framkommer att sökanden är misstänkt för vissa brott. *Andra stycket* ändras som en följd av ändring av rubrik på könsstympningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

1 § Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympta *dem* eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke till *ingreppet har lämnats* eller inte.

I paragrafen finns ett förbud mot könsstympning. Paragrafen ändras språkligt. Justeringarna innebär ingen ändring i sak.

1 a § Ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld (oskuldsingrepp) får inte utföras, oavsett om samtycke till *ingreppet har lämnats* eller inte.

I paragrafen, som är ny, förbjuds ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld. Ingreppet benämns oskuldsingrepp. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Ingreppet ska ske i någon annans kvinnliga könsorgan. Det spelar ingen roll vilket juridiskt kön den undersökta personen har eller vilket kön personen identifierar sig med. Det saknar också betydelse om personen som ingreppet utförs på har samtyckt till ingreppet.

Med ingrepp avses kirurgiska ingrepp och ingrepp som kan jämföras med sådana, t.ex. suturering. Gärningspersonens syfte med ingreppet ska vara att det i förhållande till andra personer ska framstå som att den person som ingreppet utförs på är oskuld. Med detta avses oskuld i sexuell mening, innebärande att personen varken haft vaginalt samlag eller deltagit i andra jämförbara penetrerande sexuella handlingar. Oskuldsingrepp bygger bl.a. på felaktiga föreställningar om en mödomshinna som penetreras och brister vid första samlaget. Resultatet som eftersträvas är att flickan eller kvinnan efter ingreppet ska kunna uppvisa fysiska tecken på oskuld, t.ex. genom könsorganets utseende eller en blödning vid samlag. Tillvägagångssättet vid ett oskuldsingrepp kan variera från stygn som sätts i slidmynningen till en konstruktion av en mödomshinna eller en försnävning av slidan. Då det är syftet och inte resultatet som är avgörande krävs det inte att ingreppet leder till avsedd effekt.

Det finns även andra metoder för att få en person att framstå som oskuld, t.ex. genom att framkalla en konstgjord blödning med särskilda kapslar eller liknande produkter. Att föra upp sådana produkter i någon annans underliv är inte att betrakta som ett ingrepp i bestämmelsens mening.

3 § Den som bryter mot 1 a § döms till fängelse i högst ett år.

Genom paragrafen, som är ny, straffbeläggs överträdelse mot förbudet mot oskuldsingrepp. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

För straffansvar krävs att gärningspersonens avsikt med ingreppet varit att det ska framstå som att flickan eller kvinnan är oskuld. Det är således inte tillräckligt med ett insiktsuppsåt eller ett likgiltighetsuppsåt. Den som utför ingreppet behöver inte dela uppfattningen om vad som utgör fysiska tecken på oskuld utan det är tillräckligt att syftet med ingreppet är att åstadkomma sådana fysiska tecken.

Straffskalan för oskuldsingrepp är fängelse i högst ett år. Vid bedömningen av brottets straffvärde bör, utöver vad som följer av bestämmelserna om försvårande och förmildrande omständigheter i 29 kap. 2 och 3 §§ brottsbalken, beaktas på vilket sätt ingreppet har utförts, om ingreppet utförts på någon under 18 år, om gärningspersonen haft ett vinningssyfte eller om ingreppet skett under ohygieniska eller annars särskilt riskfyllda förhållanden.

Den som gör sig skyldig till både oskuldsingrepp och oskuldskontroll (4 kap. 4 f § brottsbalken) bör dömas till ansvar endast för oskuldsingrepp, förutsatt att undersökningen och ingreppet avser samma person och sker vid samma tillfälle. Kontrollen kan då utgöra en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet. Om ett oskuldsingrepp också utgör en misshandel (3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken) bör det dömas till ansvar för båda brotten i konkurrens. Om ett oskuldsingrepp även utgör en överträdelse av könsstympningsförbudet (2 § könsstympningslagen) bör det dömas till ansvar endast för könsstympning. Ingreppet bör då utgöra en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott

5 § Ett rättsintyg får inte utfärdas utan den enskildes samtycke, om inte något annat följer av andra eller tredje stycket.

Ett rättsintyg som avser en målsägande får utfärdas utan samtycke

1. vid misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. vid misstanke om försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168),

3. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

4. om uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patient-säkerhetslagen (2010:659) har lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagar-myndighet efter samtycke från målsäganden.

Ett rättsintyg som avser den som är misstänkt för brott får utfärdas utan samtycke

1. i samband med kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken, eller

2. om annan undersökning än kroppsbesiktning har ägt rum och det finns misstanke om sådant brott som avses i andra stycket 1–3.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utfärdande av rättsintyg. *Andra stycket 3* ändras som en följd av ändring av rubrik på könsstämpningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

8.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

10 kap.

21 § Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§, 26 kap. 1 §, 1 a § andra stycket, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 och 4 a §§ hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott

1. som riktats mot någon som inte har fyllt arton år, och

2. som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) om förbud mot könsstämpning av kvinnor och mot oskuldsingrepp på kvinnor, eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, om en sådan gärning är belagd med straff.

Av paragrafen framgår att sekretess inom bl.a. hälso- och sjukvården samt socialtjänsten inte hindrar att uppgift lämnas ut till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om vissa specifika brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år. *Andra punkten* ändras som en följd av ändring av rubrik på könsstämpningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Sammanfattning av betänkandet Förstärkt skydd för den personliga integriteten – Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37)

Utredningsuppdraget

Utredningens uppdrag har bestått av två delar. Den första delen har rört så kallade oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp (även kallade hymenoperationer eller oskuldsoperationer). Utredningen har haft i uppdrag att inhämta kunskap om förekomsten av sådana fenomen såväl inom hälso- och sjukvården som i samhället i övrigt. Vidare har utredningen haft i uppdrag att analysera och ta ställning till hur skyddet mot sådan otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet kan stärkas. I den första delen av uppdraget har även ingått att analysera och ta ställning till om det bör vara kriminaliserat att underlåta att anmäla eller på annat sätt avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Uppdragets andra del har varit att analysera och redogöra för vilket straffansvar som finns när det gäller så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer. I uppdraget har ingått att ta ställning till om det straffrättsliga skyddet bör förstärkas.

Utredningen ska lämna nödvändiga författningsförslag. I den första delen av uppdraget ska utredningen oavsett ställningstagande i sak lämna förslag till kriminaliseringar i alla frågor.

Del 1 – oskuldskontroller m.m.

Förekomsten av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp

En *oskuldskontroll* är en undersökning av en flickas eller kvinnas underliv som genomförs i syfte att bedöma om hon är oskuld eller inte. Ett *oskuldsintyg* är ett intyg utfärdat av en läkare eller någon annan betrodd person i vilket en flicka eller kvinna direkt eller indirekt framställs som oskuld. Ett *oskuldsingrepp* är ett kirurgiskt ingrepp eller en liknande åtgärd i en flickas eller kvinnas underliv som vidtas i syfte att det vid ett senare tillfälle ska framstå som att hon är oskuld. Den betydelse av ordet *oskuld* som är relevant i den här utredningen är att en person inte har haft samlag.

Oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp kan inom en hederskontext fungera som en mekanism för att upprätthålla kontrollen över flickors och kvinnors sexualitet. En gemensam nämnare bakom förekomsten av dessa företeelser är normer om att flickor och kvinnor ska förbli oskulder till dess de har gift sig. En annan gemensam nämnare är föreställningen om att det finns fysiska tecken på att någon är oskuld. Där spelar föreställningen om den så kallade mödomshinnan en central roll. Flickor och kvinnor som är oskulder tros ha en hinna som täcker

vaginalöppningen som brister vid det första samlaget med blödning som följd. Föreställningarna om ”mödomshinnan” och andra fysiska tecken på att någon är oskuld är emellertid ogrundade.

Utredningen har gått igenom tidigare studier, kartläggningar och uppgifter i media samt tagit del av ärenden hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO) som rör oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Utredningen har även skickat frågelistor till lokala och regionala resurscentra samt ideella organisationer som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. Även det nationella centrumet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland har lämnat uppgifter. Därtill har utredningen genomfört en enkät via e-post till ungdomsmottagningar och barnmorskemottagningar.

De samlade slutsatserna är att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt utfärdande av oskuldsintyg förekommer i Sverige. Det finns en efterfrågan i förhållande till vården och utredningen har fått uppgift om att oskuldskontroller och oskuldsingrepp utförs såväl inom den offentliga och privata vården som inom den privata sfären. Uppgifterna tyder inte på att förekomsten är omfattande, men det kan finnas ett mörkertal eftersom kartläggningen inte kan fånga in de fall där flickor och kvinnor inte söker stöd eller vänder sig till hälso- och sjukvården. Det förekommer även att flickor och kvinnor med hemvist i Sverige genomgår oskuldskontroller och oskuldsingrepp i utlandet.

Åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp

Utredningens förslag och bedömningar

Utredningen föreslår att det införs en ny straffbestämmelse om oskuldskontroll i fjärde kapitlet brottsbalken. Den nya bestämmelsen innebär ett straffansvar för den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld. Om det rör sig om ringa fall ska gärningen dock inte utgöra brott. Straffskalan ska vara böter eller fängelse i högst ett år.

Utredningen föreslår även att oskuldsingrepp ska förbjudas genom nya bestämmelser i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Förbudet ska omfatta ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan som görs i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld. Den som bryter mot förbudet ska dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Lagens rubrik föreslås ändras till lag (1982:316) med förbud mot *oskuldsingrepp* och könsstympning av kvinnor.

Samtycke från den som underkastat sig en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp ska inte utgöra en grund för ansvarsfrihet för gärningspersonen.

Utredningen föreslår vidare en utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ett sådant förbud ska även omfatta fall där det finns påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll.

Utredningen har bedömt att intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg) inte bör kriminaliseras.

Utredningen har inte heller ansett att det finns behov av att ändra regelverket för hälso- och sjukvården eller att ge IVO ett särskilt uppdrag att se över sitt arbetssätt. I betänkandet diskuteras även behovet av informations- och utbildningsinsatser. Slutsatsen är att det bör vara tillräckligt att se över och vid behov komplettera befintliga insatser av aktörer som exempelvis Socialstyrelsen och Skolverket.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Skälen för förslagen och bedömningarna

Syftet med utredningen har, mot bakgrund av hur direktiven är formulerade, varit att lämna förslag som så långt möjligt motverkar oskuldskontroller, oskuldsintyg, oskuldsingrepp och liknande fenomen.

Utredningen har övervägt ändringar i regelverket för hälso- och sjukvården som gäller förutsättningarna för åtgärder inom vården samt möjligheterna att ingripa mot verksamheter och personal som bryter mot reglerna. De aktuella företeelserna förekommer emellertid även i samhället i övrigt. Att införa specifika förbud skulle därtill strida mot regelverkets systematik. Reglerna som rör ingripanden vid överträdelser synes vara adekvata för att tillgodose behovet av skydd mot oskuldskontroller och oskuldsingrepp som utförs inom hälso- och sjukvården. Utredningen har därmed bedömt att det inte behöver genomföras en ändring i reglerna för hälso- och sjukvården. Utredningen har även bedömt att det inte finns möjlighet att i större utsträckning motverka oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp genom en förändring i IVO:s tillsynsarbete.

Utredningen har även analyserat behovet av straffrättsliga åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Mot bakgrund av tillämpningsområdet för befintliga straffbestämmelser är frågan om det finns skäl att kriminalisera:

- oskuldskontroller oavsett samtycke från flickan eller kvinnan, dvs. när kontrollerna inte utgör något sexualbrott, olaga tvång eller något annat brott,
- utfärdande av oskuldsintyg, och
- oskuldsingrepp oavsett samtycke, dvs. när samtycke annars skulle befria från ansvar för misshandel.

Kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp

Utförandet av oskuldskontroller och oskuldsingrepp kan förstärka eller bekräfta de så kallade hedersnormerna och de felaktiga föreställningarna om den kvinnliga anatomin. Hedersnormer kan i sin tur leda till våld, hot, kränkningar och inskränkt frihet för de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext.

Ofrivilliga oskuldskontroller är därtill skadliga och kränkande. I de fall kontrollerna genomförs till synes frivilligt är risken stor att flickorna och kvinnorna i själva verket har gått med på dem trots att de egentligen inte vill, på grund av rädsla eller oro för mer eller mindre allvarliga konsekvenser. Även om kontrollerna genomförs med samtycke hade de inte förekommit utan påtryckningar eller förväntningar från gruppen. De berörda flickorna och kvinnorna saknar för egen del intresse av att genomgå kontrollerna, utöver de eventuella fördelar de kan få av att anpassa sig till

gruppens påtryckningar och förväntningar. Även om det inte skulle uppstå någon skada eller kränkning i det enskilda fallet är det således fråga om åtgärder som typiskt sett kan skada den psykiska hälsan och kränka den sexuella integriteten. Eftersom det uteslutande är flickor och kvinnor som kontrolleras på detta sätt handlar det om en diskriminerande sedvänja.

Det finns även en risk för att flickor och kvinnor genomgår oskuldsingrepp trots att de egentligen inte vill, på grund av rädsla eller oro för mer eller mindre allvarliga konsekvenser. Det förekommer också att ingreppen görs efter direkt påtryckning från familjen eller släkten. Oskuldsingrepp kan även i likhet med oskuldskontroller förstärka eller bekräfta hedersnormer och oskuldsnormer. Genom ingreppen utsätts flickor och kvinnor dessutom för risker utan någon motsvarande nytta för dem själva. Forskningen är näst intill obefintlig om oskuldsingrepp leder till önskad effekt och om eventuella bieffekter. Ingreppet löser inte de bakomliggande problemen och utgör inte heller ett lämpligt svar på en eventuell hotbild mot flickan eller kvinnan.

Alternativa åtgärder har inte bedömts kunna ersätta en kriminalisering. Utredningen har beaktat motstående intressen och andra argument som talar emot åtgärderna, men bedömt att de inte är tillräckligt starka.

Kriminalisering av intygande av sexuell oskuld

Det finns skäl som talar för en kriminalisering även av intygande av sexuell oskuld. Intygandet kan förstärka och bekräfta hedersnormer och felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin. Det innebär även en kränkning för en flicka eller kvinna att hennes sexualitet på ett otillbörligt sätt görs till en angelägenhet för en vidare krets. Ett intygande får emellertid typiskt sett anses mindre integritetskränkande än en oskuldskontroll. Intygandet bygger ofta på en oskuldskontroll och genom kriminaliseringen av oskuldskontroller minskar i praktiken utrymmet att straffritt intyga oskuld. Ett förbud mot oskuldsintyg som omfattar samtliga fall skulle behöva omfatta såväl skriftliga som muntliga intyganden för att bli effektivt. Det är en mycket långtgående åtgärd att förbjuda var och en att muntligen lämna en uppgift om att någon är oskuld utan koppling till en genomförd oskuldskontroll. Eftersom kriminalisering bör ske med restriktivitet finns det sammantaget inte tillräckliga skäl för en kriminalisering.

Utredningen ska enligt direktiven trots bedömningen föreslå hur en straffbestämmelse om oskuldsintyg skulle kunna utformas. En sådan straffbestämmelse bör utformas så att den innebär ett straffansvar för den som intygar att en annan person är eller inte är oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. I ringa fall bör gärningen dock inte utgöra brott. Straffskalan bör vara böter eller fängelse i högst sex månader.

Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Utredningen föreslår att underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2025. Skälen för förslaget är i korthet följande.

Brotten äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är med hänsyn till straffskalorna och de straff som döms ut tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering även av underlåtenhet att avslöja dem. Båda brotten involverar ofta flera personer och är till sin natur sådana att det krävs viss planering vilket gör att det typiskt sett finns ett utrymme att förhindra dem genom ett avslöjande. En kriminalisering kan på sikt bidra till att fler personer som har kännedom om ett förestående tvångsäktenskap eller barnäktenskap känner sig förpliktade att ingripa eller informera myndigheter om vad som pågår. Det finns även ett praktiskt tillämpningsområde vid en kriminalisering i förhållande till personer som får kännedom om ett nära förestående tvångs- eller barnäktenskap men som inte kan dömas för medverkan till brottet. Detta gäller exempelvis bröllopgäster samt personer som brottsoffret har anförtrött sig till.

Det är även rimligt att straffa samtliga som underlåter att avslöja ett förestående äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott. Det kan innebära stora negativa psykologiska effekter att gifta sig och sammanleva med en person mot sin egen vilja. Det finns en stor risk för sexuella övergrepp. Erfarenheter visar att många av de flickor och kvinnor som blir gifta mot sin vilja utnyttjas och far illa i sina äktenskap. Svårigheter att beviljas skilsmässa och stigmatisering av frånskilda kvinnor inom den egna gruppen kan göra situationen än svårare. Barn som ingår äktenskap frantas inte bara sin barndom, utan förnekas i många fall även utbildning och utsätts, på grund av sin livssituation, för stora risker avseende hälsa och våld i hemmet. För den som utsätts för ett barn- eller tvångsäktenskap kan det bli fråga om livslånga negativa konsekvenser. Var och en som får kännedom om ett förestående äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott bör därför vara skyldig att anmäla eller på annat sätt avslöja brottet.

Konsekvenser av förslagen

De föreslagna kriminaliseringarna kan förväntas leda till en något ökad arbetsbörda för rättsväsendets myndigheter. Kriminaliseringarna kan också påverka statens kostnader för offentliga försvarare och andra rättsliga biträden. Kriminaliseringen av oskuldskontroller och oskuldingrepp kommer i vissa fall aktualisera IVO:s skyldighet att åtalsanmäla hälso- och sjukvårdspersonal i vissa fall. Kostnadsökningarna är dock inte av en sådan omfattning som motiverar en höjning av berörda anslag.

Förslaget till ändring av reglerna om utreseförbud i LVU bör inte medföra sådana kostnadsökningar för kommunerna som innebär att staten ska kompensera dem.

Kriminaliseringen av underlåtenhet att anmäla eller annars avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan på sikt bidra till att fler som har kännedom om ett förestående tvångs- eller barnäktenskap känner sig förpliktade att ingripa eller informera myndigheterna. Kriminaliseringen kommer således i viss mån att påverka brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Kriminaliseringen av oskuldskontroller och oskuldsingrepp kan förväntas bidra till att jämställdhetspolitikens mål uppnås och att flickors och kvinnors mänskliga rättigheter stärks.

Kriminaliseringen av underlåtenhet att avslöja barnnäktenskapsbrott bidrar till att stärka skyddet för barn- och unga mot att utsättas för brott. Kriminaliseringen av oskuldskontroller och oskuldssingrepp bidrar till att skydda även barn och unga mot sådana åtgärder. Genom utökade möjligheter till utreseförbud stärks detta skydd ytterligare. Förslagen innebär att rättigheterna enligt Barnkonventionen stärks.

Barn- och tvångsäktenskap kan även drabba hbtqi-personer. Förslagen till kriminaliseringar kan bidra till att förbättra även sådana personers rättigheter. Hbtqi-personer med kvinnligt könsorgan kommer skyddas av förbudet mot oskuldskontroller och oskuldssingrepp.

Kriminaliseringarna bedöms bidra till att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta sina rättigheter enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Förslaget om ändring av reglerna om utreseförbud i LVU innebär en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Inskränkningen är proportionerlig.

Förslagen bidrar till att uppnå målen för regeringens politik för mänskliga rättigheter och politik mot diskriminering. Förslagen förbättrar möjligheten att uppnå det integrationspolitiska målet om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

Det finns inte behov av speciella informationsinsatser med anledning av förslagen.

Del 2 – omvändelseförsök

Utredningen bedömer att det inte bör införas en särskild reglering som kriminaliserar så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer. Det bör inte heller införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.

Om omvändelseförsök

Utredningen har utgått från den definition av omvändelseförsök som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har använt i sin rapport Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige:

påtryckningar och tvång som syftar till att förmå någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill.

Omvändelseförsök förekommer över hela världen och många olika former finns beskrivna. En gemensam nämnare är det särskilda ”omvändelse-syftet”. En annan gemensam nämnare är att omvändelseförsök inte utgår från en neutral eller accepterande inställning till personens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Det finns däremot en stor variation i fråga om tillvägagångssätt.

Av forskningen framgår att det inte finns stöd för att omvändelseförsök eller ”omvändelseterapi” skulle kunna åstadkomma sådana förändringar som de syftar till. Däremot visar forskningen att omvändelseförsök är kopplade till negativa konsekvenser för de som genomgår dem, bland annat

i form av psykisk ohälsa. Uppmaningar att förbjuda företeelserna har framförts av bland andra FN:s oberoende expert mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet samt av Europaparlamentet. Ett tiotal länder har infört förbud på nationell nivå. I andra länder, bland annat Norge, pågår arbete med sådan lagstiftning.

Omvändelseförsök kan utifrån tillvägagångssätt delas in i följande kategorier.

1. metoder som riktas direkt mot kroppen, såsom hormonbehandling och kirurgiska ingrepp ("kroppspåverkande metoder"),
2. metoder som liknar eller är hämtade från samtalsterapi, tolvstegsprogrammet och liknande ("terapiimiterande metoder"),
3. metoder som bygger på religiösa ritualer och andra handlingar med religiös koppling, såsom förbön, själavårdande samtal och andeutdrivning ("religiösa metoder"), samt
4. andra påverkansförsök som inte faller in under övriga kategorier, som kan sträcka sig från utfrysning och verbala övertalningsförsök till tvångsäktenskap och allvarliga våldshandlingar.

Skälen för utredningens bedömning

Av MUCF:s kartläggning och övriga uppgifter framgår att omvändelseförsök förekommer i Sverige i viss utsträckning, dock inte i alla former som förekommer eller har förekommit historiskt och internationellt. Det finns inte något som tyder på att det förekommer kroppspåverkande metoder (punkt 1) i Sverige. Det finns inte heller någon klar uppgift om att det förekommer terapiimiterande metoder (punkt 2). Eftersom kriminalisering inte bör ske i garderande eller förebyggande syfte finns därför inte anledning att överväga en kriminalisering av dessa former av omvändelseförsök. Uppgifterna om förekomst av omvändelseförsök i Sverige är i huvudsak hänförliga till de två sistnämnda kategorierna.

Kriminalisering bör utgöra den sista utvägen. För att ta ställning till behovet av en sådan åtgärd krävs bland annat att man kan peka på förekomsten av ett beteende som kan föranleda påtaglig fara eller skada, samt att en straffsanktion utgör ett effektivt medel för att motverka beteendet.

Omvändelseförsök är skadliga såväl för den enskilde som för hbtq-personer som grupp. De kan leda till psykisk ohälsa och självmordsförsök samt en rad andra negativa psykosociala konsekvenser. Omvändelseförsök kan även bidra till stigmatisering av hbtq-personer generellt genom att sprida eller förstärka patologiserande eller på annat sätt negativa föreställningar om sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck som avviker från normen.

Omvändelseförsök utgör dock inte en typ av beteende. Det handlar i stället om många sinsemellan olikartade beteenden som används som påverkansmedel i ett och samma syfte. Hur skadligt ett omvändelseförsök är beror därför på omständigheterna i det enskilda fallet.

De i Sverige allvarligaste förekommande påverkansmedlen utgör redan brott. Det kan handla om att hbtq-personer utsätts för påverkan genom handlingar som utgör olaga tvång, misshandel, olaga frihetsberövande, olaga hot, äktenskapstvång eller ofredande. I ett omvändelseförsök kan det även ingå gärningar som utgör förtal, förolämpning eller hets mot folk-

grupp. Även bestämmelserna om olaga förföljelse, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning samt hedersförtryck kan bli aktuella. Sammantaget ger den nuvarande regleringen goda möjligheter att ingripa straffrättsligt mot omvändelseförsök.

Vissa former av påverkansmedel utgör dock inte generellt brott i dag. I Sverige förekommer främst olika former av verbal påverkan, påverkan genom suggererande ritualer och liknande handlingar, exempelvis andeutdrivning, samt olika slags social bestraffning, såsom utfrysning. Även verbal påverkan samt suggererande ritualer och liknande handlingar bör många gånger kunna bedömas som brott, i första hand ofredande. Ofredandebestämmelsen har ett brett tillämpningsområde som inte enbart omfattar fysiska antastanden och störande kontakter utan även andra hänsynslösa ageranden som är ägnade att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt. Straffskalan för ofredande sträcker sig från böter upp till fängelse i högst ett år. Brottet kan även ingå i brotten olaga förföljelse, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck, som har strängare straffskalor.

De påverkansförsök som faller utanför det straffbara området kan inte anses tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Utredningen har ändå övervägt om en särskild straffbestämmelse skulle ge ett effektivare skydd mot omvändelseförsök genom verbal påverkan eller ritualer och liknande handlingar. Bedömningen är emellertid att en sådan bestämmelse sannolikt inte på något effektivt sätt skulle bidra till ett stärkt skydd mot omvändelseförsök. Ett sådant brott skulle bli svårt att utreda och bevisa och bestämmelsen svår att tillämpa.

Det är klandervärt att försöka förändra eller undertrycka någon annans sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. En kriminalisering skulle sända en signal om detta från samhällets sida och kunna få en normerande effekt. En ny straffbestämmelse bör emellertid inte införas endast av den anledningen att lagstiftaren vill sända en signal. Det bör även kunna förutses att bestämmelsen i någon rimlig grad kommer att tillämpas i praktiken och bidra till att motverka det oönskade beteendet. För att bestämmelsen ska få en normerande effekt krävs vidare att den kan utformas på ett tillräckligt tydligt sätt.

Den samlade slutsatsen är att ytterligare kriminalisering inte skulle utgöra ett effektivt medel att motverka omvändelseförsök. En särskild reglering som kriminaliserar dessa bör därför inte införas.

Det bör inte heller införas en särskild straffskärpningsgrund för omvändelseförsök. Bestämmelsen om försvårande omständigheter i 29 kap. 2 § brottsbalken innehåller redan flera punkter som kan bli tillämpliga. Framför allt gäller detta sjunde punkten som tillämpas när ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av bland annat sexuell läggning samt könsöverskridande identitet eller uttryck. Det kan även särskilt beaktas om den tilltalade utnyttjat ett numerärt överläge eller annars utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig (tredje punkten). Andra punkter som kan vara relevanta är att gärningen varit ägnad att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person (åttonde punkten), samt att ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups

heder (tionde punkten). Sammantaget bör dessa bestämmelser ge goda möjligheter att utmäta tillräckligt stränga straff för omvändelseförsök.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 2 kap. 5 §, 4 kap. 10 § och 35 kap. 2 och 4 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 4 f §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §¹

I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på någon av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarmakten på ett område där en avdelning av Försvarmakten befann sig,

2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,

3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer, och

4. brott som avses i

a) 4 kap. 1 a, 4 c och 4 e §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

b) 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott,

c) 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

d) 14 kap. 6 § eller försök till sådant brott,

e) 22 kap. 6 a och 6 b §§,

f) 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, eller

g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner.

¹ Senaste lydelse 2022:310.

4 kap.

4 f §

Den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld, döms för oskuldskontroll till böter eller fängelse i högst ett år. Om det rör sig om ringa fall utgör gärningen dock inte brott.

10 §²

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel, grov människoexploatering eller olaga frihetsberövande och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök, förberedelse eller stämpling till människoexploatering, grovt olaga tvång, *äktenskapstvång*, *barnäktenskapsbrott*, grovt olaga hot, grovt hemfridsbrott eller grovt olaga intrång och för försök eller förberedelse till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa, eller grovt dataintrång.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel, grov människoexploatering, olaga frihetsberövande, *äktenskapstvång* eller *barnäktenskapsbrott* och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök, förberedelse eller stämpling till människoexploatering, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt hemfridsbrott eller grovt olaga intrång och för försök eller förberedelse till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa, eller grovt dataintrång.

35 kap.

2 §³

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,
2. våldtäkt eller grov våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller tredje stycket, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,
3. våldtäkt mot barn eller grov våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 §,
4. brott enligt 2 § första eller tredje stycket lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,
4. brott enligt 2 § första eller tredje stycket lagen (1982:316) med förbud mot *oskuldsgrepp* och könsstympning av kvinnor, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

² Senaste lydelse 2022:661.

³ Senaste lydelse 2022:667.

5. folkmord, brott mot mänskligheten, grov krigsförbrytelse eller aggressionsbrott enligt 1, 2, 11 eller 11 a § lagen (2014:406) om straff för vissa internationella brott,

6. terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666) som inte är mindre grovt, eller

7. försök till brott som avses i 1, 5 eller 6.

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt arton år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

4 §⁴

De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4–6, 8 och 9 §§ eller försök till sådana brott,

2. 6 kap. 1–3, 10 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

3. 16 kap. 10 a § första och sjätte styckena eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,

4. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstypning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

4. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot *oskuldssingrepp* och könsstypning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller en skulduppgörelse vid planförhandling under företagsrekonstruktion, eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för revision av Skatteverket, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

⁴ Senaste lydelse 2022:965.

Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 8 § passlagen (1978:302) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Om en passansökan inte ska avslås enligt 7 § men det framkommer i ärendet att sökanden är skäligen misstänkt för ett brott, för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, ska passmyndigheten underrätta den som leder förundersökningen. Pass får i så fall inte utfärdas innan en vecka har gått från det att underrättelsen lämnades, om inte undersökningsledaren medger det.

Vad som sägs i första stycket ska även gälla om sökanden är skäligen misstänkt för äktenskaps- tvång eller barnäktenskapsbrott enligt 4 kap. 4 c § brottsbalken eller brott enligt 2 § andra stycket lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor eller försök, förberedelse eller stämpling till något av dessa brott.

Vad som sägs i första stycket ska även gälla om sökanden är skäligen misstänkt för äkten- skapstvång eller barnäktenskaps- brott enligt 4 kap. 4 c § brotts- balken eller brott enligt 2 § andra stycket lagen (1982:316) med för- bud mot *oskuldsingrepp* och könsstympning av kvinnor eller försök, förberedelse eller stämpling till något av dessa brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Förslag till lag om ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

dels att rubriken till lagen ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 1 a och 3 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor¹

Föreslagen lydelse

Lag (1982:316) med förbud mot oskuldsingrepp och könsstympning av kvinnor

1 a §

Ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld (oskuldsingrepp) får inte utföras, oavsett om samtycke till ingreppet har lämnats eller inte.

3 §²

Den som bryter mot 1 a § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

¹ Senaste lydelse 1998:407.

² Tidigare 3 § upphävd genom 2021:1024.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om det finns en påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas, ska han eller hon förbjudas att lämna Sverige (utreseförbud).

Föreslagen lydelse

31 a §¹

Om det finns en påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse, könsstympas eller genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll ska han eller hon förbjudas att lämna Sverige (utreseförbud).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Förslag till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Ett rättsintyg får inte utfärdas utan den enskildes samtycke, om inte något annat följer av andra eller tredje stycket.

Ett rättsintyg som avser en målsägande får utfärdas utan samtycke

1. vid misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. vid misstanke om försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168),

3. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

3. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) med förbud mot *oskuldsingrepp och* könsstympning av kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

4. om uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) har lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

Ett rättsintyg som avser den som är misstänkt för brott får utfärdas utan samtycke

1. i samband med kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken, eller

2. om annan undersökning än kroppsbesiktning har ägt rum och det finns misstanke om sådant brott som avses i andra stycket 1–3.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

¹ Senaste lydelse 2016:548.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 21 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

21 §¹

Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§, 26 kap. 1 §, 1 a § andra stycket, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 och 4 a §§ hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i

1. 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, eller

2. lagen (1982:316) med förbud
mot könsstympning av kvinnor.

2. lagen (1982:316) med förbud
mot *oskuldsingrepp* och köns-
stympning av kvinnor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Alvesta kommun, Amelmottagningen, Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Burlövs kommun, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Eskilstuna kommun, Falu tingsrätt, Folkhälsomyndigheten, Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Umeå, Göteborgs kommun, Helsingborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarrätten i Jönköping, Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Lunds kommun, Länsstyrelsen i Östergötlands län (Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck), Malmö kommun, Migrationsverket, Motala kommun, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Olofströms kommun, Origo, Polismyndigheten, Region Norrbotten, Region Skåne, Region Stockholm, Region Östergötland, RFSL, RFSL Ungdom, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime, Rädda Barnen, Rättsmedicinalverket, Simrishamns kommun, Skellefteå kommun, Socialstyrelsen, Statens medicinsk-etiska råd, Statens skolverk, Stockholms kommun, Sundsvalls kommun, Svea hovrätt, Svensk förening för Obstetrik och Gynekologi, Svenska kyrkan, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges kristna råd, Södertälje kommun, Tjejers rätt i samhället, Umeå universitet, Unizon, Uppsala tingsrätt, Uppsala universitet (Juridiska fakulteten respektive Nationellt Centrum för Kvinnofrid), Varken hora eller kuvad, Vårdförbundet, Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer, Åklagarmyndigheten, Örebro tingsrätt och Örebro universitet.

Utöver remissinstanserna har Antidiskrimineringsbyrån Väst, Institutet för mänskliga rättigheter, LHB-förbundet, Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, Riksförbundet för sexuell upplysning, Röda Korsets Ungdomsförbund, Sveriges Kvinnoorganisationer, Unga Hörselskadade, Öppna Moderater och Örebro Rättighetscenter inkommit med skriftliga synpunkter på betänkandet.

Dorotea kommun, Nynäshamns kommun, Riksdagens ombudsmän och Skövde kommun har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Almega, Amnesty International Sverige, Barnen Rätt i Samhället, Bodens kommun, Bollnäs kommun, Fagersta kommun, Flens kommun, Funktionssätt Sverige, Hallsbergs kommun, Islamiska Samarbetsrådet, Järfälla kommun, Kvinnors Närverk, Män för jämställdhet, Nybro kommun, Nyköpings kommun, Närverket unga för tillgänglighet, Region Uppsala, Riksförbundet FUB, Rättviks kommun, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, Somaya stödjour i Stockholm, Strängnäs kommun, Svensk plastikkirurgisk förening, Sveriges interreligiösa råd, Sveriges läkarförbund, Säffle kommun, Sätters kommun, Tanums kommun och Unicef.